

TOMIS

REVISTĂ DE CULTURĂ, SERIE NOUĂ

DECEMBRIE 2000, Nr. 12 (365), anul V (XXXV) • 16 pagini — 4500 lei

DRUMUL NAȚIONAL

Drumul unei națiuni nu este niciodată ușor și, cu atât mai mult, când se află așezată „în calea răutăților”. Ca fiecare individ, o națiune își dobândește, prin propriile strădanii, un loc sub soare, *locul pe care-l merită*. Iluzia „darurilor” venite din afară nu corespunde unei realități. Dimpotrivă, orice națiune, ca fiecare individ, își „croiește” singură drumul, înfruntând nenumărate adversități. Lumea ideală nu există și nu stim dacă va fi vreodată cu adevărat instaurată.

Aceasta nu este însă o pledoarie pentru o izolare nefirească! Colaborarea și cooperarea internațională se înscriu în ordinea firească a existenței națiunilor. Să venim neconțenit în întâmpinare cu mâna prieteniei întinsă, dar, fără speranțe deșarte, dar având grijă întotdeauna să apărăm ce este al nostru și al urmașilor noștri. Fiecare dă, în măsura în care capătă! Adevărata putere n-o avem, de aceea, *decât în noi înșine*. Este drept să fie așa, pentru că iluziile să fie înlăturate și pentru că temeiul existenței noastre să-l găsim în *munca și inteligenta* noastră, în deplina lor descătușare și în libera lor afirmare. Să devenim „europeni” dar ca „români”!

Societatea noastră a trăit o jumătate de veac de totalitarism și de dictatură, cu urmări apăsătoare până astăzi. Națiunea întreagă se cuvine să-și găsească drumul pe care unii, cei mai vârstnici, au pășit încă din copilărie sau poate, în tinerețe, în timp ce tot mai mulți n-au cunoscut vreodată „vechea Românie Mare”, înainte de răsturnarea din decembrie 1989. Este timpul ca națiunea să se regăsească pe sine și căile ei, să-și redobândească înainte de toate *echilibrul*.

Suntem o insulă națională, un popor romanic pierdut într-o mare a altor popoare. Adevărul nostru frati — popoarele latine — sunt departe, la alt capăt al continentului. Dar de veacuri, am învățat să facem față singuri nenumăratelor primejdii și ne-am creat o putere de rezistență rar întâlnită. Ca „pasărea Phoenix” am renăscut, totdeauna, din propria noastră cenușă, am continuat să fim și mai ales să fim *tot noi!* Tot astfel, în timpul unei jumătăți de veac, în secolul al XX-lea, am reușit să nu ne pierdem, deși viața ni se dedublase. Am căutat, pe cât s-a putut, a frâna domnia absurdului și a incompetenței, și am căutat, în ciuda grelei și uneori cumplitei situații, să ne afirmăm, iar prin noi și poporul căruia îi aparținem.

Visul cel rău a trecut de un deceniu. Ceata să nu se mai coboare vreodată peste noi, de oriunde ar veni ea și orice culoare ar avea. Absurdul izgonit să nu mai fie vreodată înlocuit prin alt absurd, o intoleranță prin altă intoleranță, ura prin altă ură. Si aceasta este o datorie pentru fiecare dintre noi, mânduitorii minții și ai condeiului în primul rând, mai ales după ce am asistat timp de 11 ani la „împletirile” noastre, la neputința de a construi în libertate. Avem cu toții, cetățenii acestei Românii, nu numai o datorie față de noi înșine și față de mica noastră familie, ci, mai ales, o datorie *față de o țară și o națiune greu încercată*, care sunt ale noastre și care trebuie să se regăsească și să se afirme. Suntem totodată datori nu numai a apăra ceea ce reprezintă spațiile națiunii noastre, dar și a ne justifica *prin faptă*, rațiunea existenței noastre. Or, faptă înseamnă *muncă, acțiune, înțelepciune*. Să nu uităm ceea ce ne datorăm nouă înșine și acestei țări, vatra existenței noastre.

Acad. DAN BERINDEI

În celelalte pagini:

• DIMITRIE STELARU • Părintele ARSENIE PAPACIOC
• Părintele GALERIU • PETRE DIACONU • MIHAI IRIMIA • NICOLAE MOTOC • CONSTANTIN NOVAC
• VARTAN ARACHELIAN • ION BUZAȘI • IOAN MIRCEA POPOVICI • EMILIAN GALAICU PĂUN • LIVIU CAPȘA
• ION ROȘIORU • CONSTANTIN MIU • ION PACHIA TATOMIRESCU • RADU BĂRBULESCU • MANUELA MIGA • ANCA DELIA COMĂNEANU • MIHAIL ȘERBĂNESCU • OVIDIU DUNĂREANU • ALINA MUNGIU PIPIDDI • CAIUS DOBRESKU • ION SOLACOLU

• Frescă — Mănăstirea Dervent

HORIA BERNEA

Horia Bernea și-a urmat pasiunea devoratoare pentru pictură, căreia i s-a dedicat exclusiv, imediat după absolvirea studiilor de arhitectură și politehnică, prin anii 1966.

Prezenta sa statuară, impunătoare, ca și vocea-i profundă, ascundeau candori și sensibilități lăuntrice care se „revărsau” în suita de imagini, intitulate simplu: *Dealul, Hrana, Prapore, Coloane* s.a., peisaje-compozitii, naturi statice-compozitii, compuneri de imagini laborios gândite și configurate, sau „simplificate” prin „purificări” succesive. Splendidele interioare de biserici dezvăluie arhitectul, dar și pictorul,

căci rigoarea desenului este acoperită de tusele clare ale unui colorit de maestru.

Horia Bernea avea o apetentă specială pentru unghiuri perspective surprinzător-inedite. Foarte simple în aparență, la îndemâna oricărui privitor, de altfel ele devin sub observația-demonstratia pictorului, confirmată în imagini noi, ades insolite, dar mereu surprinzător fermecătoare. Creatia sa nu poate fi inclusă unei anume orientări, căci semnele grafice și picturale ale operei sale circumscriu forme aflate ades la antipozii. Experiența unei permanente prezente — zilnice — în fața sevăletului a dat roadele unor variate configurări care-l conduc de la figurativul bine definit, spre cel mai pur abstract, modalități de expresie

FL. CRUCERU

continuare în pag. 11

Dobrogea, punte de legătură între civilizații

Ne aflăm într-un moment în care cercetarea științifică se modifică, renunțând la abordările de până acum, centrate pe conflicte-războaie și privind istoria exclusiv ca o zonă de confruntare, în favoarea unei noi viziuni, care modifică zona de atenție spre structurile majore ale popoarelor: *civilizațiile*. Din acest punct de vedere, în România există două zone speciale: Dobrogea și Transilvania. Dacă Transilvania este o zonă de contact Est-Vest, Occident-Orient, un spațiu prosper, urban, Dobrogea ne apare ca o punte de legătură Nord-Sud, pe o linie cunoscută încă din antichitate, ce unește Marea Baltică de Marea Neagră și Marea Mediterană. Această linie, numită când „Drumul chihlimbarului”, când „Drumul de la varegi la greci”, trecea exact de-a lungul Dobrogei, asigurându-i atât prosperitatea, cât și multietnicitatea, întreaga lume a Mării Negre fiind atrasă de acest areal al marilor afaceri. Ca urmare, în cele trei secole pe care le studiem, Dobrogea devine un adevărat creuzet etnic și o legătură între civilizația creștină și cea islamică. Civilizația creștină nu apare nici ea unitar, fiind fragmentată între români și grecii ortodocși, germanii luterani, italienii catolici, armenii monofiziți etc. Acest caracter compozit a transformat zona, odată cu treptata expansiune islamică din secolele XIV și XV, într-un areal de contact, într-un spațiu cu o civilizație și o cultură deosebită.

Într-o lume atât de tensionată, ca aceea a secolului XX, lume care caută cu disperare un model de echilibru, de tolerantă, povestea Dobrogei secolelor XV-XVIII este un astfel de model. Fără îndoială, Dobrogea acestei perioade este o uluitoare sinteză, o civilizație a minorităților, a colaborării și comunității. Dar care sunt marile linii ale acestei civilizații?

Expansiunea islamică începută prin cucerirea spațiului central al Asiei Mici, continuată cu traversarea Dardanelelor (1334), cucerirea Adrianopolului (1361), zdrobirea Serbiei (1389), a țaratului bulgar (1393/1398), ajunge la linia Dobrogei la începutul secolului XV, încorporând acest teritoriu după anul 1420. Odată cu apariția Islamului în regiune, în mod paradoxal, biserica ortodoxă nu numai că nu dispăre, dar se și întărește în zonă, sub jurisdicția patriarhiei constantinopolitane. Ea deține acum o mitropolie proprie cu sediul la Dârstor (anticul Durostorum), numit tot mai des Siliștra. Această mitropolie își va continua existența până la începutul secolului al XVIII-lea, ca un scaun mitropolitan respectat, atrăgând aici minți luminate, precum doctorul teolog Ioan Comnen, prieten al domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688-1714).

De la începutul secolului XVIII, odată cu decăderea economică a Silistrei, mitropolia va fi mutată la Brăila (sub denumirea grecească de Mitropolia Brailavonului), unde va rămâne până la 1829, când, în contextul păcii de la Adrianopol (septembrie 1829), se decide desființarea raialelor și trecerea teritoriilor lor în componenta Principatelor Române. Ca urmare, Mitropolia Brăilei își va înceta existența, fiind înlocuită cu Arhiepiscopia Tulcei.

În toată această perioadă civilizația ortodoxă

lect.univ. ANTON CARAGEA

continuare în pag. 12

PRIN RETROVIZOR

epilog electoral

Domnul Ion Iliescu este, indiscutabil, un personaj. Desi revine a treia oară la Cotroceni nu e un bărbat de stat. Un astfel de bărbat are sansa, dar mai ales, îndrăzneala de a merge, atunci când simțul său istoric îi cere, și împotriva curentului. Domnul Iliescu e un om norocos, dar nu e omul marilor îndrăzneală. N-a fost îndrăznit, cu o singură excepție, atunci când a vrut să dea un sens cultural UTC-ului și i s-a dat peste degete, n-a fost îndrăznit până la revoluție, dar nici în primele zile ale victoriei ei, nici în cele două mandate deja consumate. Și, totuși, care e calitatea dominantă a d-lui Iliescu? O mare știință de a folosi pasiunile multilor și de a le da o formă politică. La revoluție, desi gazetarii l-au ironizat, a vorbit nu despre înfundătura istorică în care ajunsese comunismul, ci despre ideile lui nobile care fuseseră întinate de clanul ceausist. Și dacă din punct de vedere teoretic era alături de adevăr, urnele au fost ale lui în 20 mai 1990. Apoi a mizat pe pasiunile nationaliste care răbufniseră după ce fuseseră tinute mult timp în chingi; le-a contabilizat în contul său electoral. Atunci n-a putut trece pragul liderului multilor în cel istoric de bărbat de stat. În toamna alegerilor din 1996 toți analistii politici s-au grăbit să-i cânte prohodul, lui și PDSR-ului, dar s-a întors, după patru ani, pe creasta unui alt val popular. Destinul său politic pare destinul unui personaj literar. Al unei literaturi destinate însă consumatoarelor de telenovele. Atâtea coincidențe și un astfel de happy-end sunt respinse de un cititor mai exigent de literatură. Iar faptul că în final i-a fost dat ca adversar un contracandidat ca C.V. Tudor face ca „romanul” d-lui Iliescu să fie mai degrabă un basm. Cum i-au aranjat ursitoarele să revină în orizontul de așteptare al multilor, ca-n 1989, cum a fost posibil ca cei mai vehemenți și mai agresivi inamici politici și chiar personali ai d-lui Iliescu, sau întreaga presă și toți liderii politici, care-i sunt adversari naturali, să-i fie alături cu arme și apeluri, e o altă minune.

Într-o pauză din „noaptea presedintelui” de la Radio România Actualități, cineva avansa ipoteză unui posibil scenariu diabolic, ca în decembrie '89, pus la cale de echipa de campanie a d-lui Ion Iliescu. O asemenea ipoteză ar putea face carieră, transformându-l pe eroul ei într-un mit al abilităților politice. Nu cred în capacitatea paranormală a presedintelui de a fi reusit să-l telecomande pe ambițiosul Emil Constantinescu, în așa fel încât să abandoneze lupta electorală cu patru luni înainte de alegeri, sau să inducă energii negative în coaliția guvernamentală încât ea să aibă nu mai puțin de patru candidați care să se sfâșie pentru o plajă de maximum patruzeci de procente din electoratul disponibil să-l voteze, iar din telepatie în telepatie să-l aducă în turul doi pe C.V. Tudor ca din două rele suflarea cea vestită a societății civile să-l redescopere pe dl. Iliescu, ca în '89, salvatorul democrației. Nu, evident, al treilea mandat al d-lui Iliescu se datorează omului politic căruia steaua sa norocoasă îi mai dă o şansă, o şansă istorică chiar. O şansă pe care s-ar putea să o rateze dacă se va misca în ritm cu deplasarea lentă, inertială a votantilor săi. Timpul, așa cum a și mărturisit în noaptea victoriei sale, nu mai are răbdare cu România. Iar în ceea ce privește locul său în istorie el nu va fi dat de comparația din turul doi cu liderul premist, ci de speranțele celor care i-au sărit în ajutor. Și, vai, cât de răzbunătoare e dragostea înșelată a neofitilor. Până una alta dacă stiam până acum că politica n-are a face prea mult cu morală, fiind impură, acum mai stim că alegerile au o mare doză de irational. Nu am iesit, parcă, duminică noaptea (10 decembrie) dintr-un cosmar, stimati cititori?

VARTAN ARACHELIAN

Pentru poezii generației '60, Eminescu este un termen de referință și un imaginar conlocutor, ca o stea fixă a poeziei românești. Într-un fel, ei continuă, dintr-o altă perspectivă, atitudini poetice mai vechi (Al. Vlahuță, *Lui Eminescu*, Aron Cotrus, *Eminescu*, Mihai Beniuc, *Poetilor tineri*). În contextul acestei generații poetice, Ioan Alexandru se individualizează prin evocarea imnică a poetului national. În diverse profesii de credință, Ioan Alexandru se consideră în primul rând imnograf, în descendența vechilor poezi bizantine. Pentru un imnograf, „poezia este bucuria cuvântului”. Pentru Ioan Alexandru, Eminescu este „un plâns în Univers”. În această ipostază poetică ar vrea să i se alăture: „De mult am vrut prin tine să vestesc / Mihai, Moldova că mai vine / Încă un plâns în univers / Din stranele-ardelene lângă tine”. Neputința s-a datorat mai ales unei istorii transilvane vitrege, de asuprire natională, în care cântarea poetică nu a putut înflori: „Moldova este sfântă / Îmi spuneam / Ștefan și Eminescu împreună / Eu ardelean cu suferința mea / Ce poate ea să știe și să spună? / Iancu și Horia nu au fost poezi / N-au ridicat nici imn nici mănăstire / Sincai muri cu gândul în

desagi / De Ioan Budai cine mai are știre? / Și mai departe mulți fără de rând / Tărani pe Câmpul Blajului departe / Iobagi păstori și preoți și dieci / Cât vezi cu ochii-afară din cetate. / Extra muros — neamul meu era / Părintii mei muriră fără nume / Pribegi în jale se-nfrățeau / Cu fluturii de dincolo de lume / De-aceea plângeam noi mereu / Si povestim o limbă necioplită / Mai mult tăcurăm decât am graț / Cu vorba-n crucea limbii răstignită”.

Considerându-se, ca și Goga altădată, exponentul liric al acestei suferințe, poetul-imnograf vesteste însă convertirea amarului în bucurie și iubire, prin credință: „Eu vin dintre acești țărani / Păstor diac să dau adânc de știre / Că universu-nțreg a înflorit / Si toate sunt lumină și iubire / De-atâtea suferințe-am devenit / Umili se spune și de omenie / Am fost la nuntă și-am rămas / În preajma Mirelui, solie”.

Într-o altă poezie, prin puterea cuvântului și într-o formulare de rezonanță biblică, ca o biruință a morții prin iubire, poetul are viziunea unui Eminescu „descojit de bronzul din morminte”. „Îți vorbeam într-o grădină-n vânt / În puterea umbrelor de noapte / Plânsu-n teasc s-a prefăcut în vin / Si pe dealuri holdele sunt coapte. / Si-nțeleg că locul este sfânt / Si nu-i moarte unde e iubire / Cei răniți în sânge de cuvânt / Numai adorm acolo-n cimitire”.

Viziunea este amplificată în *Imnul lui Mihai Eminescu*, o amplă alegorie pe tema poetului national, concept care l-a preocupat în mod deosebit pe Ioan Alexandru. Asumarea istoriei rămâne un element cardinal pentru relația dintre poet și patrie: „Te văd / Prin tară priveghind plecat / La Blaj sub tei pe dealul spre câmpie / Slăvind descoperit extaziat că te-ai născut / În sânge c-o solie. / Să-i poti striga din neamul

RELIMINARII. Partea a treia a poemului *Luceafărul* cuprinde zborul lui Hyperion ad *origines* și convorbirea cu Tatăl Ceresc. Zborul astrului este urmarea atitudinii din timpul ispitei. Aceasta comportă două aspecte: unul *extern* (cf. Nicolae Mladin, „Prelegeri de mistică ortodoxă”, Ed. Veritas, Tg. Mures, 1996, p.184-185), rolul hotărâtor avându-l vederea, și unul *intern* (care duce la apariția *dorinței*). Luceafărul cunoaște și el cele două faze ale ispitei: vederea muritoarei Cătălina și dorita de a-i fi mireasă. Pentru demersul nostru analitic ne interesează felul cum se manifestă *lumina necreată*, inerentă Părintelui Luminii. *Mările de lumină* spre care se îndreaptă Hyperion transpar din versurile: „Si din a caosului văi, / Jur împrejur de sine, / Vedea, can ziua cea dintâi, / Cum izvorâsc lumine; // Cum izvorând îl înconjoară / Ca niste mări-de-a-notul... / El zboară, gând purtat de dor, / Pân' pierie totul, totul; // Căci unde-ajunge nu-i hotar, / Nici ochi spre acunoaste, / Si vremea-ncearcă în zadar / Din goluri a se naste. // Nimic nu e și totuși e / O sete care-l soarebe, / E un adânc asemenea / Uitării celei oarbe.”

SEMNICIFICATII. Referindu-se la gestul lui Hyperion de a accede spre lumina necreată, în cartea sa *Spiritualitatea poeziei românești*

EVOCAREA IMNICĂ A LUI EMINESCU ÎN OPERA LUI IOAN ALEXANDRU

tău / Pe tot, martiri, eroi în cete milioane / În sumănici de lână țărâni voievozi / Cu steaua bourului în coarne”.

Această preocupare se prelungește, după propria-i mărturisire, în poematicele „jurnale de poet”, publicate cu ani în urmă în revista *Luceafărul* și adunate în două volume cu titlul *Iubirea de patrie* (vol. I, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1978; vol. II, Editura „Eminescu”, București, 1985): „De foarte mult timp mă preocupă relația dintre toposul Patrie și toposul Logos, al cuvântului, *Patria la Pindar și Eminescu* (1973) fiind o primă încercare asupra problemei”. Să amintim, în treacăt, că poetul a lucrat o vreme la efemera Catedră Eminescu, de la Facultatea de Filologie din București, condusă de doamna Zoe Dumitrescu-Busulenga. Această îndeletnicire a stat la baza elaborării unei teze de doctorat, de literatură comparată: „Patria în opera lui Pindar și Eminescu”. E regretabil că după aproape un sfert de veac de la susținerea ei, teza a rămas în manuscris. O idee despre această cercetare ne putem face din „jurnalele de poet” consacrate lui Eminescu în volumele *Iubirea de patrie: Eminescu, Eminescu — poet national* (în vol. I), *Deasupra-mi teiul...*, *Spre Eminescu* s.a. (în vol. II).

Cred că *Eminescu — poet national* este un fragment din această paralelă. Ca atâta exegeți eminescieni, Ioan Alexandru este preocupat de raportul national-universal în opera lui Eminescu, susținând că el a devenit poet national, numai după ce și-a însușit temeinic marile valori ale culturii universale: „Eminescu dă de sâmburul lumii în străini, dă de slăvita patrie trecând cosmogonic prin viziunile cele mai profunde ale Orientului, cu care se aseamănă și din care se va întoarce, după ce a văzut originile, acasă”. Sau: „Prin Eminescu, numai de-l vom pătrunde cum se cuvine, stim de acasă cum stau lucrurile în univers, lecția lui este o inițiere de rang în rânduiala cosmosului”. Într-o succesiune de fraze, ritmate poetic, și construite cu procedeul oratoric al anaferei, Ioan Alexandru fixează *momentul culminant* Eminescu în istoria poeziei românești. „Nimeni până la Eminescu, în graiul român, n-a auzit trecerea vremii, perindarea firii lucrurilor lumii, vremeinicia lor și misterioasa lor frumusețe”, farmecul lumii în extaza clipei. La noi nimeni până la Eminescu n-a auzit atât de limpede originile, atât de organic, n-a străbătut cu atâta ardore drumul spre originile lumii în firea lucrurilor”. Dar ceea ce constituie unicitatea lui Eminescu este iubirea, înțeleasă în sensul nemuritorului vers final din „Divina comedie” a lui Dante: „Iubirea care mîscă sori și stele”. Eminescu, în ceea ce are el mai de pret, notează Ioan Alexandru, „încearcă să intre în dialog cu Persoana vie...; știe că omul, pe măsura lui, este Femeia, ca Fecioara și Maică”, cea care biruie valurile vremii... Din această perspectivă poetul este situat în literatura universală: „Nu știu alt poet în literatura lumii care să fi simțit mai adânc și mai lămurit această încoronare a zidirii, această sământă de leac a omenirii, acest izvor de taină în veac, această putere de măsură, această fragilitate înrourată de dragul căreia se ține universal, această putină a Patriei, cea mai adâncă și mai de pret dintre toate peste care poate odihni umbra Părintelui, în care își află împlinirea

desăvârșită într-o vecie și care este Femeia”.

În alte „jurnale de poet”, vorbind despre Blaj, „o cetate țărănească arhaică mai degrabă, ca Teba elină”, un sat ridicat în rânduiala spiritului, pomeneste numele eminescian al așezării: „Roma Transilvaniei, cum îl numea Eminescu, pentru că aici latinitatea ființei noastre nationale își dobândește înfățișarea dinamică, în vederea unirii tuturor românilor în hotarele firești ale strămosilor noștri”. Unele articole din *Iubirea de patrie* ne apar ca teme de seminar la Catedra Eminescu (Puterea cuvântului, Semnificatia lunii, Parabola, Metafora, Personificatia, Simbolul), cu o structură oarecum didactică, amintind de vechile manuale de stil și compoziție, cu exemplificări din poezia lui Eminescu. Ioan Alexandru are obiceiul să dezvăluie sensul original, prin analiza etimologică a cuvântului, ajungând la disociații surprinzătoare. Critic (Krites) vine din proverbul grecesc „Krino”, și înseamnă „curat, cernut”. Rostul vechiului critic era „acela de pedagog și părinte”. Există și o critică descriptivă, „un critic descriptiv”, ca necesitate istorică. Eminescu îlustrează critica „în sensul arhaic și ziditor”: „*Întâiul mare critic român din ultima vreme la noi este Eminescu. Marele său poem de tinerete, Epigonii, este o pildă fără seamăn cum trebuie să te apropii de grai și de slujitorii graiului întrebând după persoană, după credință și viața ei: acei oameni pedagogi pe satele transilvane sau moldave. Cu o inimă caldă și un spirit constructiv și jertfitor nu-s de aruncat din istorie cum va face o critică descriptivă. Eminescu retine pe Țichindeal și Mumulean sau Beldiman, având această conștiință de critic, de om curat, cernut, care vine să izbăvească, să înalte și să crească fiii vii, creatori, oameni de bine ai acestui ținut*”.

Pasiunea lui Ioan Alexandru pentru Eminescu s-a manifestat nu numai în scris. Sunt vii în memoria celor care au avut norocul să-l asculte, conferințele sale. Multe despre Eminescu. Am asistat la două dintre acestea, absolut memorabile: una la Blaj, cu tema *Eminescu — poet national și universal*, și alta la Bistrita, în care și-a propus să comenteze un singur vers din *Epigonii* (caracterizarea lui Andrei Muresanu): „Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet...”. Conferințele lui Alexandru nu impresionează prin erudite, desi erau temeinic informate, ci mai ales prin puterea de convingere, pentru că în rostirea lor se simtea o ardere interioară, o înflăcărare ideatică.

A fost preocupat și de locul lui Eminescu în manualele și programele școlare. Într-o convorbire, pe care am publicat-o într-o revistă literară, l-am întrebat ce s-ar putea face pentru mai buna cunoaștere a lui Eminescu de către liceeni. Mi-a răspuns că „Eminescu nu poate fi cunoscut fără să cunoști istoria patriei, fără să fi călătorit în lungul și în latul ei” („De la Nistru până la Tisa...” după spusa lui Eminescu însuși), și fără cunoașterea gazetăriei sale politice.

ION BUZĂȘI

Lumina dumnezeiască în Luceafărul

(Ed. M.L.R., București, 1998, p.45 — s.n.) Nichifor Crainic opina că acesta „intră într-un ocean de lumină, de altă natură decât cea materială a stelelor”. Lumina, la care se face referire în prima strofă citată, este anterioară luminii create, fiind de natură veșnică, „e o iradită a ființei veșnice.” (Ibidem, p. 45). Trebuie să spunem că în capitolul 1 al *Facerii* găsim referiri la cele două feluri de lumină (versetele 3, 14-17).

Ca Fiu al Luminii, Hyperion are aceeași natură ca Părintele Luminii: „Dumnezeu este lumină și contemplarea Sa este asemenea unei lumini” spune Sf. Simeon. (A.P. Evdokimov, „Cunoașterea lui Dumnezeu”, Buc., 1998, p. 68). Forma pe care o ia astrul îndrăgostit, în drumul său către Părintele Luminii, este aceea a unui *fulger neîntrerupt*. Ideea că „această Lumină este, ea însăși, viață nepieritoare” (Arh. Sofronie, „Mistica vederii lui Dumnezeu”, Buc. 1995, p.110) poetul o ilustrează prin repetarea verbului *a izvorî*, ca și prin folosirea unui superlativ stilistic (un substantiv cu valoare cantitativă, ce sugerează

incomensurabilul — „niste mări”): „Vedea, ca-n ziua cea dintâi, / Cum izvorâsc lumine; // Cum izvorând îl înconjoară / Ca niste mări, de-a-notul...” (s.n.).

În această Lumină nepieritoare „se face comuniunea cu El (cu Părintele Luminii — n.n.): o comuniune *personală*” (Ibidem, p.116), iar Ea atrage de la Sine Fiul Luminii: „El zboară *gând purtat de dor* / Pân' ce pierie totul, totul”. Trebuie precizat că din perspectiva celor arătate până aici, sub aspectul misticii Luminii dumnezeiești, verbul *piere*, din ultimul vers citat, nu are înțelesul de „expire”, ci de *intrare* — prin gândul purtat de dor — în această Sfântă Lumină, pentru că Hyperion va trece pragul lumii create, spre un alt topos: „Căci unde-ajunge *nu-i hotar* / Nici ochi spre acunoaste”. Arhimandritul Sofronie este de părere că „Prin venirea acestei Lumini, duhul omului se introduce într-un *spatiu nelimitat*, unde nu este moarte” (Ibidem, p. 127 — s.n.). Să observăm că Lumina spirituală diferă de cea fizică, iar ochii muritorului nu o pot cuprinde. Cu alte cuvinte, nu cunoașterea senzorială este eficientă pe acest țărâm, ci — cum ar

spune Blaga — cea prin puterea de *trăire prin iubire*. Ideea aceasta poetul o scoate în evidență folosindu-se de o *negație totală* („nu-i hotar, / Nici ochi spre acunoaste”).

În ultima strofă citată la începutul acestui eseu, Eminescu recurge la un paradox, spre a vorbi de „nepătrunsul ascuns” — nevăzuta prezentă dumnezeiască, a cărei strălucire orbește. Negația din primul vers („*Nu e nimic și totuși e*” — s.n.) aduce în prim plan neputința cunoașterii Părintelui Luminii: „E o recunoaștere smerită a neputinței noastre de a cunoaște pe Dumnezeu”. (Nichifor Crainic, *opt.cit.*, p. 47). Dar dacă El nu e nimic pentru un muritor, pentru omul duhovnicesc „este totuși o sete absorbantă („... și totuși e / O sete care-l soarebe” — n.n.), care atrage în nemărginitele desfășări ale iubirii divine...” (Idem).

Să mai spunem doar că în această ultimă strofă (la care am făcut referiri), prin perifrază se formulează aprecieri la adresa „nepătrunsului ascuns” — ca să vorbim în termeni blagieni, aprecieri despre *indiscibilul Luminii dumnezeiești*, pentru că — așa cum spun și Sf. Dionisie Areopagitul — „Dumnezeu e ascuns în propria-i lumină”. (cf. Idem, p.47).

CONSTANTIN MIU

Părinte, ce ai vrea să rămână cuvânt de mostenire pentru urmași?

• Vedeti, eu pun cu conștiință problema mântuirii, fără să rationalizăm lucrurile și nici să nu pierdem timpul, pe care-l socotesc extrem de scump, poate cel mai scump lucru pe care ni l-a dat Dumnezeu. Că trăim încă. Sigur, pun probleme ale vesniciei noastre, pe care le mai scriu ca autografe pe cărțile mele. „Smereste-te și urmează-mă”, poruncește Hristos. Acesta ar însemna că ne gândim tot timpul la sfârșit, la viața de după moarte. Cu orice chip. Pentru că, nu trebuie să amintesc lumii de bună credință, va fi un vaiet dincolo de închipuirea noastră la răspântia celei din urmă zi, când omul a pierdut timpul. În viața mea am fost la câpătâiul multor morți. Când m-am eliberat din închisoare, după 14 ani, în '64, am văzut oameni pe patul de moarte care, toți, își doreau să mai trăiască o zi. Eu, care trăiam într-o oarecare măsură, momentul omului acela (intensitatea numai ei, săracu', o trăiește, și sigur o vom trăi toți) îmi dădeam seama de starea lui disperată, că începuse să vadă ceea ce de fapt îi spusese biserica. Duhurile rele, în sfârșit, pe urmă procesul conștiinței și al poruncilor, grozave, dincolo de orice comparație cu cea mai înaltă construcție filozofică.

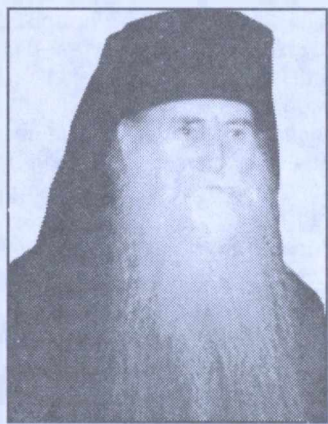
Citeam la un părinte, Paisie, care foarte mult mi-a plăcut, pentru simplitatea scrierii. S-au dus americanii la el, în pustie, să se folosească de înțelepciunea lui. Și i-a întrebat părintele: „Ce ati făcut voi, americani?” „Am ajuns pe Lună”. „Si cât v-a costat aceasta?” „Râuri de dolari”. „A, eu pot, într-o clipă, să ajung la Dumnezeu”. Vreau să vă spun că-mi pun problema ce ar putea face oamenii acestia într-o zi? Ca să-mi dau seama și să ne dăm toți seama că o clipă e un timp și o suspin care e o rugăciune. Importantă e această stare de ridicare, de tăsnire spre Dumnezeu, o clipă numa'. Trebuie făcută din adâncul inimii, nu rationalizată, după tipic sau nu știu ce obicei. Trebuie să simți afectiv. Nu recomand canon, ci o stare de prezentă continuă.

Am văzut că într-o zi poți să faci foarte multe. În disperarea lor, ziceau: bine, dar Sfântul Sisoie cel Mare zicea că, într-o zi, putem să ajungem la măsura dumnezeiască. Dar aceasta o spunea un sfânt de mare trăire. Dar de ce trebuie să luăm exemplul sfinților părinți, oameni fiind, oameni fiind și noi, de ce să nu miscăm și noi, chiar dacă nu ajungem la gradul lor de trăire. Având în vedere că avem de-a face cu un Dumnezeu milostiv, care ne cere prezenta noastră continuă, ca un părinte care simți ce vrea copilul, desi nu poate mititelul să-ți ceară, dar tu pricepi că te recunoaste pe tine să-l ajuti spre a-l plini. Cel mai important lucru este să nu pierdem timpul. Spuneam mereu că, dacă ar fi cu putință să-i întrebăm pe cei de sus: „Ce v-a costat pentru atâta fericire?”, răspunsul ar fi: „Timpul petrecut bine”. Nu ne-a dat Dumnezeu pentru altceva timpul decât pentru asta. Ne-a creat singur numai pentru El. Pentru ca să rămânem în bucuria vesnică alături de El. De ce ne complicăm? Biserica mai mult sfintește decât învață. Se reflectă faptul că noi nu vrem împărăția omenească, ci împărăția cea de veci. Timpul ăsta e. Pentru a ne tine în legătură cu vesnicia. Și vă spun: nu e puțin lucru să ai sentimentul vesniciei în tine mereu.

• Uneori mă gândeam: oare, dimensiunea timpului nu este una din dimensiunile lui Dumnezeu care ne compune?

• De asta spun eu că-i un mare dar că trăim. Aicea trebuie să vedem, să avem cel puțin bunul simț de a recunoaște că Dumnezeu ne-a păzit, ne-a îndreptat, ne-a trecut cu vederea o serie întreagă de necafitisme, tot cu scopul ca noi să ne îndreptăm, să ne trezim. Dacă am ajunge la o hipersensibilitate, stăpânită, bineînțeles, nu îmbolnăvită, ne-am da seama de câte ne-a păzit Dumnezeu să nu murim. Personal vă spun că si-n puscărie, și-n pustie, m-a ferit Dumnezeu. Lumea mă întreba, știind că am trăit izolat, în pădure si-n puscărie: Nu s-a făcut nici o minune? S-a făcut zic, aceea că nu s-a făcut nici una și eu totuși trăiesc cu lanturi ruginite, în hainele pline de puroaie uscate ale deținuților, cu lanturi închise cu nituri, nu cu lacăt care se poate deschide, și mai ales cu umilinta dincolo de închipuire. Pentru că, vă spun: noi toți trebuie să sfârșim pe cruce. Jertfa este actul mântuitor al nostru, al tuturor. Numai prin jertfă, cu orice chip, noi prindem lucrurile și primim, în sfârșit, harul lui Dumnezeu pentru mântuire. Dacă această suferință este însoțită și de umilinta, ai o cruce desăvârșită. Mântuitorul a suportat nu

ARSENIE PAPACIOC:

„CRED ÎN REÎNVIEREA NEAMULUI MEU”

numai durerea fizică, ci și umilinta maximă. De aceea spun: astea nu sunt minuni de la Dumnezeu, că eu trăiesc? Că am trăit în păduri să văd rânetul lupilor la câțiva metri, că mă dădeam după copaci să nu mă vadă ursul. Să stii să vorbești cu pădurea, să te-nfrătești cu copacii, să cunosti limbajul acestui mut al lucrurilor... această stare de suspendare din dimensiunea omenească, astea nu sunt niste minuni? Eu nu știu din ce trăiam, cum făceam, dar existam, totuși. Astea sunt, cum spun, mari minuni. Dar am și motive mai materializate s-o cred. Mi-a trimis Dumnezeu niste lupi. Nu vă spun ce-a fost. Dar mi-am schimbat direcția. Era iarnă. A început o ninsoare așa de grozavă, momentan, m-a uimit chestia asta. Nu-mi dădeam seama dacă-i lucru natural, desi era iarnă. Ningeasa așa de tare că nu se vedea ca de aici până în biserică. Când s-au îndreptat spre mine, mi-am schimbat direcția. Sau când mă băga la închisoare la răcitor, în camere frigorifice, dezbrăcat, și totuși trăiam. Nu aveai voie să stai jos. Era doar un butoi în toată camera. Nu puteai sta decât în picioare, de la cinci dimineata la zece noaptea. Făceam o comparație între draci și cei ce ne păzeau. Am văzut draci care se temeau de Dumnezeu, dar acestia nu se temeau de Dumnezeu. Vă dati seama ce primejdie mare era. Numai că aveam credința și conștiința că Dumnezeu știe de noi. Pentru marele adevăr sufeream toți. Se temeau că mă face Patriarh. Niste aberatii. Sigur că erau mari minuni de la Dumnezeu. Suferința în sine este mare dar de la Dumnezeu. Nu mă mai îndoiesc în nici un chip. Sunt gata pentru orice. La Aiud m-a chemat un colonel, zece colonel erau acolo, țara întreagă era închisă. „Vorbiți-mi de existența lui Dumnezeu”, spune colonelul.

„Dumneavoastră, la vârsta aceasta, îmi puneti o întrebare de școală primară? Ochii cu care vedem, inima care ne ține-n viață și care iubeste, sunt daruri omenesti sau de la Dumnezeu? Acesta este Dumnezeu. Însusi faptul că suferim și trăim este un argument. Dar dumneavoastră ce motiv aveți să spuneți că nu există?” „Războiul din Rusia care s-a dus în numele crucii?” „Ce cruce, domnule? Nebunul de Hitler a strecurat credința poporului rus în numele crucii, când comunismul era împotriva? Înainte de credință, poporul rus era rus”. Văzând că este înfrânt, a întrebat: „Care este ultimul cuvânt?” „Eu sunt gata să mor pentru ce vă spun”. „Luati-l de aici. Gata!” Vreau să vă spun că suferința aceasta încadrată de conștiință și de credință creștină o reprezintă secretul prin care s-a putut rezista. Nu se putea rezista altfel, într-o înfometare și o umilinta dincolo de închipuire.

• În suferința aceea, constientizând că duceți o cruce, ati trăit și o fericire?

• Era o permanentă fericire. Dacă nu era o permanentă linistire de conștiință că tu ești pe cruce, nu mai avea valoare jertfa. Fiinta omenească e dincolo de ceea ce se vede. Că sufletul e omul, nu trupul e omul. Nici pe săracul trup nu trebuie să-l ignorăm, pentru că uite, poartă și el răspunderea mântuirii. As îndrăzni să vă spun că de multe ori am simțit că m-a ajutat la mântuire dracul. Pare un paradox.

• Mi-ati spus acum doi ani: ce ne-am face fără el?

• Sigur. El ne arată cine suntem. Credeti că degeaba l-a lăsat Dumnezeu?

• Că veni vorba și de trup, dati-mi voie să vă fac o fotografie. As fi vrut să vă mai întreb: Cum să iau cuvântul lui Iisus: „Împărăția lui Dumnezeu o aveți în voi”?

• Tocmai asta e. Lumea este obisnuită cu dimensiuni. În învățătura creștină nu mai există dimensiune. Dumnezeu, dacă îl trăiești, ai o împărăție întreagă, împărăția lui. Ce faceti cu poza?

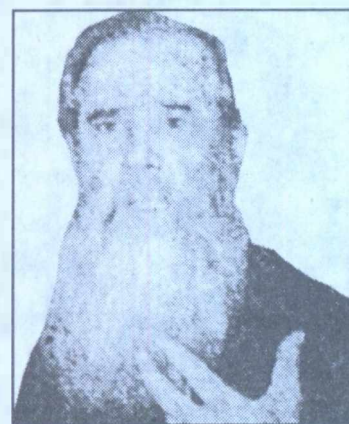
• Mi-au cerut cei de la mănăstirea Constantin Brâncoveanu, din Sâmbăta.

• Am fost pe acolo de curând. Nu la ei. La o mănăstire, Cârțisoara, unde-i o nepoată de-a mea. Bucov, marele tâmpit austriac, a ras toate bisericile românilor de acolo. N-a rămas nimic decât o aschie din cruce băgată în niste fiare. Acuma, în doi ani de zile, au făcut biserica. Îți stă mintea-n loc. Chiar am tinut o mică cuvântare. Totul a fost făcut fără sponsori, fără mosii. Consideram această biserică minunea zilelor noastre al cărui staret avea teologia și studii ingineresti, și am spus lumii că n-a fost după cum a vrut Bucov. Am avut și un mic accident, de mi-am fărâmat trei sferturi din maxilar. Da. Țsta poate fi răspunsul: să nu pierdem nici un timp atât de scump. Pierderea timpului va fi motivul vaietelor, cândva. S-a pierdut un timp. Avem de-a face cu-n Dumnezeu care, fără discuție, dacă ar ști lumea cât de mult ne iubeste, ar fi mai trează poate, sau, în sfârșit, am fi mai îndumnezeiți. Mi-e frică

interviu realizat de
IOAN MIRCEA POPOVICI

continuare în pag. 4

Părintele GALERIU:

„În rezidirea noastră factorul spiritual este fundamental”

După 45 de ani de agresiune ateistă, nu credeti că Biserica ortodoxă română ar trebui să organizeze o acțiune susținută de misionarism, fiindcă ceea ce se face acum, în acest sens, este lipsit de rigoare și metodă?

• Biserica, prin însăși fiinta ei, este factorul fundamental al spiritualității neamului. Al rezidirii neamului, iar în rezidire factorul spiritual este fundamental. Materialismul și ateismul sunt falsuri. Misionarismul de care vorbești trebuie realizat în trei dimensiuni: spirituală — viziunea creștină, morală — morala creștină și socio-economică. Definirea omului ca imagine a lui Dumnezeu, a Creatorului, înseamnă a fi el însuși creator. Deci, nu pasivitatea este atributul credinței, ci angajarea și, în acest sens, omul se realizează deplin prin cele trei dimensiuni: propria zidire, opera sa și prin urmași, fii sau ucenici.

• Care sunt formele de educație religioasă mai eficiente, având în vedere că în școli orele de religie nu pot fi acoperite, iar familia nu dispune de cunostintele teologice necesare?

• Eu cred — și acesta este felul de a răspunde al unui creștin ortodox adevărat — că pentru a răspunde acestei întrebări trebuie pornit de la definirea omului ca ființă spirituală creată după chipul lui Dumnezeu. Deci, omul este spirit și spunând aceasta evidentem, firește, primatul spiritului. Sfinții părinți spun: „Când sufletul rămâne să trăiască în viața trupului, atunci nu se mai află în starea firească”. De ce? El nu trebuie să asculte de trup, ci de spirit. Pentru că „trupul este o bună slugă, dar un rău stăpân”. Știința nu oferă un viitor, ci numai spiritul. Altfel, progresul omului ar fi numai la nivelul biologic. Elementul fundamental în realizarea spirituală și morală a tinerilor este viziunea modelului. Modelul fundamental — Dumnezeu-Omul — este de neînlocuit. Desigur, avem nevoie de oameni și material de educație: Sfânta Scriptură, catehisme, cărți religioase pe care să le cunoască și elevii și părinții. Numai așa putem zidi o nouă societate, în care elementul fundamental să fie factorul religios. Altfel, casa este zidită pe nisip.

• Credeti că, așa cum s-a întâmplat de atâtea ori în istoria poporului nostru, Biserica ortodoxă ne va mai putea salva încă o dată?

• Cred că da. Iar Biserica ortodoxă română nu e nici prea mistică, asemenea celei rusești, nici prea rationalistă, asemenea celei apusene. Este o sinteză, asemenea poporului român, care este sinteza spiritualității daco-gete și a fortei civilizatoare romane.

• În întâlnirile dumneavoastră cu oamenii ati impresionat prin eruditie, prin elocință, prin talentul de a capta atenția tuturor, amintindu-ne, astfel, de marii oratori ai culturii noastre, cum ar fi Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Octavian Goga, Ioan Petrovici, Gala Galaction, Petre Tutea. Probabil că i-ati cunoscut și unii dintre ei v-au fost profesori. Care dintre ei a avut o mai puternică înrăurire asupra dumneavoastră?

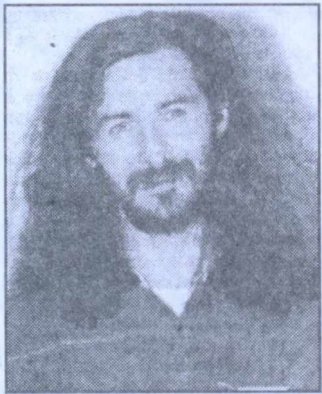
• Nichifor Crainic. Mi-a fost profesor și îndrumătorul lucrării de licență. Cred că m-am bucurat de aprecierea și simpatia lui. De altfel prin mijlocirea lui mi s-a acordat o bursă de studii la Berlin, de care nu am putut beneficia, întrucât în toamna anului 1942 am plecat în armată. Nichifor Crainic era un mare profesor și un mare orator. Era elocinta în acțiune.

LIVIU CAPSA

• Catedrala Sf. Ap. Petru și Pavel din Constantina

EMILIAN GALAICU-PĂUN:

„Poemele lozincarde sărăcesc și poezia și limba”

Anul acesta, sărbătoarea „Limba noastră”, care se dorește o punte pentru românii de pe cele două maluri ale Prutului, a fost parcă mai tristă ca altă dată. Acum, în Basarabia, este o situație deloc încurajatoare, sub toate aspectele, pentru ceea ce am sperat cu toții. Asadar, stimate poet, rezumând, ce mai face limba noastră cea română în acest, încă nedestrămat, imperiu slav?

• Limba română seamănă cu mostenitoarea legitimă care, după ce a câștigat procesul și a fost — cu mari sacrificii — repusă în drepturile ei de stăpână a domeniului, se vede nevoită — pentru a fi înțeleasă de toți locuitorii, băștinasi și venetici — să vorbească ba românește, ba într-o limbă de împrumut. Umiltoare situație, când, adresându-i-te vreunui functionar de stat (nu mai vorbim de omul de pe stradă) pe românește, te simți constrâns să-i traduci, parțial sau integral, mesajul în limba de circulație a oraselor basarabene, limba rusă. Mostenitoare legitimă, de iure, limba română va fi stăpână, de facto, a domeniului atunci când oamenii săi politici nu se vor mai juca de-a suveranitatea și independenta (fată de Tară, bineînțeles), ci vor face totul pentru a schimba sârma ghimpată cu un rău și ceva mai spre Răsărit...

• Se poate opune poezia otrăvirii limbii? Poate fi ea „gura de aer” de care avem atâtea nevoie?

• Orice poezie adevărată este, în nuce, limba în care a fost scrisă. De aceea nu cred în poeme lozincarde (gen Păunescu — Lari), care sărăcesc și poezia, și limba, măcinând aceeași suț de cuvinte mari. Istoria națională nu se învață — rimată și ritmată riguros — la mitinguri, ci în bibliotecă (ignoranta noastră arde zilnic câte o Alexandrie!!!), adevărata Alma Mater. Anume aici, luând o „gură de aer” din marea literatură română, simți din ce paradis am fost (vremelnice, sper) izgoniți...

• Un mare scriitor spunea cândva „câtă luciditate, atâtea dramă”. Mai este de actualitate această sintagmă?

• Important este ca luciditatea să „controleze” drama, și nu invers. Fiindcă din luciditate și dramă s-au născut marile opere ale umanității. Mă gândesc în primul rând la Eclazias... Si la Eclaziasul românesc, Scrisoarea a doua.

• Scrieți o poezie textualistă, livrescă, într-un spațiu poetic (cel basarabean) adaptat, se pare, mai bine romantismului târziu sau poetului tribun, care, în fata multilor, cu har actoricesc și gesturi adecvate, lansează patetice S.O.S.-uri de conștiință. Simțiți vreun handicap, în acest sens, la nivelul receptării poeziei dvs.?

• Sunt (sper că sunt) un poet român, iar prezenta mea fizică în afara granițelor actuale aleării, datorită vitregiilor vremii, e o dramă personală, nu și estetică. Fiindcă, vorba poetului, patria mea este limba română! Si chiar dacă în Basarabia contextul poetic este unul sămănătorist, la 1906, există poeți perfect sincronizați cu mișcarea de idei din România: Nicolae Popa, Teo Chiriac, Grigore Chiperi, Vasile Gârnet s.a. Cât despre handicap, să-l simtă cei rămași la 1906.

• Vă tentează arena luptei politice?

• Voi face mereu opoziție oricărei forme de guvernământ care va pretinde că mă fericește. Nu voi intra în nici un partid, dar voi scrie cu dăruire în ziarele opoziției (vorbesec de situația actuală din Basarabia), cu deosebire în cele literare.

• Vă propun să încheiem cu câteva gânduri pentru iubitorii de poezie din Tară.

• În toate epocile s-a spus că timpul poeziei a trecut. Ei bine, timpul într-adevăr a trecut, dar poezia rămâne.

L.C.

urmare din pag. 3

de cuvânt, dar e un ADEVĂR. Dumnezeu, dacă e o iubire extraordinară, nu mai este o identitate separată. Este în tine. Zice un părinte: „Eu îl iubesc și-L văd”. Dumnezeu nu e numai o dimensiune. E o trăire dincolo de rațiune. Există fără să știi că există dar de fapt ești o identitate divină. Asta înseamnă Dumnezeu în tine. Dumnezeu, când vine la tine, e mic asemeni ție. El e în slava cerului, ca și Maica Domnului, dar îi face plăcere să stea în noi, în inima noastră, inima, care-i mai puțin organ material, fiindcă e ființă în ființă. E adâncul cel mai adânc, adâncul absolut în ființa omenească, unde și-a făcut Dumnezeu lăcas. Și atunci, omule, care porți aceste valori extraordinare, de ce ești neatent și uite pe cine băgăm noi în iad? Vedeti, ce se spune: omule dacă ți-ai cunoaște valoarea!

• Suntem la răspântii, și de vreme, și de sisteme sociale, și de toate. Nu cumva am uitat că la început a fost Cuvântul și Cuvântul era Dumnezeu? În plus suntem Chip după asemănarea Sfintei Treimi. Văd puțină strădanie.

• Vedeti, omul trebuie să înțeleagă că învățătura ia uneori aspect de paradox, pentru că întreaga învățătură creștină este în parabole și paradox. Tocmai pentru suferința asta. Aicea trebuie să vezi biruința. Sunt foarte convinși că poporul român va avea o misiune istorică. Neapărat, biblică. Luat așa, cu îngăduință, comparându-l cu toate popoarele, este cel mai adaptabil prin fire, prin mosi și strămoși, biblic, în sensul că poporul acesta, de la naștere, a suferit și suferă încă din partea dușmanilor. Și el totuși se menține și-n plus a născut atâtea valori. Un Eminescu, un Brâncuși, un Enescu, considerând că arta, poezia este o proorocie, la urma urmei. Nu trebuie neglijate aceste realități. Tocmai în această suferință stă renascerea viitoare. Dar suferința asta... omul obisnuit își pune întrebarea: se termină? Dar nu se pune întrebarea așa, căci te-ar putea descuraja și te-ar putea birui. De ce nu vrea lumea să înțeleagă că suntem guvernați și nu se mișcă nimic fără voia lui Dumnezeu? Nu zic eu lucrul ăsta, dar trebuie să amintesc cuvintele lui Iisus: „Nu se mișcă fir de păr fără voia mea”. „Fără de mine nu puteți face nimic”. În sensul acesta s-au făcut și sinoade locale, în 419, la Cartagina, s-a discutat și lucrul acesta și s-a introdus canonul 124: „Anatema să fie, dacă îți închipui că ai făcut tu și nu Dumnezeu”. Participarea ta, este altceva, fiindcă aici sunt harurile tale pe care ți le dă Dumnezeu. Dar tot Dumnezeu ți-a dat, ca să faci. E cu harul lui, „că nu puteți fără de mine nimic”. Nu ai har, dacă n-ai voință. Deci: „dai voință, ție putere” cum zice la Isaia. Așa că suferința aceasta nu este decât pregătirea noastră pentru viitor, pentru o misiune, pentru valorile care urmează, pentru așezările care urmează, chiar pentru vesnicie. Cu atât mai mult un neam întreg cu fiecare ins al său, tinând cont că omul este un microcosmos în care se oglindește un macrocosmos, tinând cont că tu oglindești întreaga creație... vă dați seama că, dacă tu te pui la punct, ajungi întreaga creație. Deci, atenția mare e la mine, la tine, la fiecare din noi. Pentru că omul este singura verigă de legătură posibilă, între Dumnezeu și creație. Omului i s-a dat marea răspundere să supravegheze soarta creației. Omul, în atâtea alte creații ale lui

Dumnezeu, îngeri, arhangheli, omul este încununarea creației lui Dumnezeu. Vedeti, Dumnezeu s-a făcut cu rost om. De ce? Pentru jignirea primită prin căderea lui Adam, nu poate fi salvat decât tot de om. Dumnezeirea jignită s-a întrupat în om, ca omul să fie salvat tot prin om. De asemenea, noi nu putem fi salvați decât dacă mântuim și prin cel pe care l-ai mântuit, mântuiești-te. Nu suntem născuți singuri, numai pentru noi. Ar fi o mare greșală. Suntem pentru întreaga creație.

• Din acest punct de vedere, sunt purtătorul unei rani. Un străbunic, poet, s-a sinucis. Suferea de insomnie și, într-un moment de răstăcire, și-a tras un glonte-n cap. Ca urmas, port păcatul lui. Nu pot să-i salvez sufletul?

• Fiecare răspunde pentru păcatele sale. Vă spun ca duhovnic acumasi ca preot. Biserica are în privința aceasta o poziție precisă. Noi n-avem voie, un preot care liturghisește și face proscomidie nu poate să-l salveze. Eu am găsit o singură soluție, mai mult așa, ca să ușurăm rana urmasilor. Se face un pomelnic cu rudele apropiate sinucigasilui, și la urmă când se spune „cu tot neamul său cel adormit”, ar putea intra și el, lăsându-l în voia lui Dumnezeu în problema asta. Numai dacă e vorba de nebulie, el nu mai răspunde de faptele sale. Dar

ARSENIE PAPACIOC:

„CRED ÎN REÎNVIEREA NEAMULUI MEU”

pentru o boală de nervi, nu are scuză. Dacă doriți să-i ajutăm trebuie să respectăm ce spune biserica, pentru că ea botează. Noi nu ne putem lua libertatea de a face altfel decât ce spune biserica. Sunt o fire sentimentală și mă doare și pe mine inima, pentru că văd acum atâtea suferințe și trăiesc bucuria când pot să-i dezleg.

• Părinte, pentru mântuire, Dumnezeu ne-a dat darurile și în același timp avem fragilitățile. Puse în balanță, înmulțirea darurilor și vegherea fragilităților, care ar avea întâietate?

• Nici nu se pune problema. În ordinea cea mai firească, nici nu mai există cădere, numai ridicare și numai existență. Există numai virtute. Pot să spun că nu există nici bătrânețe, există numai vigoare, numai prezentă, numai mișcare adevărată și as zice că-i mai ușor drumul la deal decât la vale. Efortul pe care-l fac la deal mă ajută să mă numesc erou, nu să fiu un milog, să cer mereu la Dumnezeu niste lucruri fără ca să urc, fără ca să mișc. Că se zice: a mișca înseamnă a ajunge. Pe când la vale te duci fără oprire. Când urci știi unde mergi. Sigur că nu suntem creați handicapați și ne-a dat Dumnezeu putința de a ne orienta. Lumea încă nu știe, cât de fericită e viața trăind întru Hristos, la măsura ta, măcar. Nu se cere numaidecât o desăvârșire.

Biserica Schimbarea la față, Constanța

S-a pus o problemă. Zice Sf. Apostol Pavel că la concurs se aleargă și unii iau premii. Mă întreb eu: cei care au alergat, au alergat degeaba? Dacă au alergat sincer, cu toate eforturile, n-au alergat degeaba. Există pahar mai mare, pahar mai mic. Fiecare cu măsura sa. Important este ca paharul să fie plin. Și unul și celălalt este desăvârșit și primește plata pentru efortul său. Dacă a depus efortul, fără precupețire. Nu există om, cu darurile care le are, fără a avea posibilitatea să se salveze, după talantii pe care i-a dat Dumnezeu. Pentru că și bucuriile vor fi mai intense. Chiar Evanghelia de toate zilele acesteia spune că cei care știu să facă bine și nu fac vor fi bătuiți mai mult, iar cei care nu știu că e bine și fac rău vor fi bătuiți mai puțin.

• Mi-ai spus la începutul întâlnirilor noastre că sensul nu este cunoașterea lui Dumnezeu, ci cucerirea Sa. Ca să ajungi la cucerire, trebuie să-ți cunosti Chipul să nu ajungi să crezi în altceva.

• Cândva am scris cuiva, pe o carte de-a mea: Smereste-te și urmează-mă. Fără smerenie nu se poate. Harul vine prin smerenie. Smerenia nu este rezultatul unei lucrări duhovnicești. Este tot un dar de la Dumnezeu dar pe fondul unei lucrări ale tale, sincere. Dacă-i smerenie, vine harul, că harul ne va mântui. Am fost întrebati: te mântuiești, părinte? Cum pot să spun eu că mă mântuiesc? Mă mântuiesc dacă sunt smerit. Pot să mă declar eu smerit? Că asta înseamnă smerenie. Nu te știi niciodată smerit. Numai atunci vine harul. Nu te poți juca. În plus, nu vreau să rationalizez faptul. Eu vreau să trăiesc intens, să fiu liniștit, și cu ceva, dincolo de noi, care e divin în noi și acest divin din noi nu va dispărea nici în iad. Nicăieri. El rămâne permanent. Fie că-ți dai seama sau nu. Atunci îți dai seama unde te găsești, pentru ce trăiești, da. Noi suntem foarte înzestrați. Repet: Omule, dacă ți-ai cunoaște valoarea.

• Smerindu-te, cu conștiința lucrării harului, te îmbunătățești.

• Vedeti, noi nu putem să luăm lucrurile acestea cu mijloacele matematicii. Dacă nu-mi dați anumite date, nu rezolv problema, la noi nu-i așa. Acestea sunt datele. Eu v-am creat după chip și asemănare. N-am făcut din voi altceva decât că Dumnezei sunteți toți.

• Părintele Mitropolit Nicolae spunea că prozelitism se face atât cât lasă biserica loc liber.

• Nu biserica lasă loc liber. Oamenii lasă loc. Dacă tu ești în starea de incandescentă, ești un amplasament de tun și Dumnezeu va trage cu tunul dacă are amplasament. Eu nu mă complic cu astfel de întrebări. Rămâne o problemă care depinde numai de Dumnezeu. El zice „te-am smerit ca să te înalți”. Nu biserica face loc, mai ales în comparație cu alte confesiuni religioase. Nu cedăm nici un pic.

• Zilele trecute un om de teatru spunea că spectacolul de teatru trebuie să iasă din spațiul teatrului construit pentru gustul altui secol. Așa cred că-i și cazul bisericii. Să se găsească modul de a micsora suferința din stradă.

• Întrebarea seamănă cu cea de la începutul discuției noastre. Lăsăm voia lui Dumnezeu. Important este să mă uit în mine, unde există o lume întreagă. Ne facem amplasament de tun. Dacă tunul nu are amplasament, are recul și te aruncă. Dumnezeu știe. E un cersetor pe care n-ai cum să-l ajuti. Dar spui „Doamne, ajută-l”, și Dumnezeu îi va da pentru rugăciunea ta. Dumnezeu nu pentru El-l-a lăsat acolo. Săracul e lăsat pentru noi. El întinde mâna să-ți dea ție împărăția lui Dumnezeu. Marea noastră greșală este că îi dăm banul cel mai mic. Aici gresim, că nu ai ce ai, ci ai ce dai, și nu să dai ci să dai ceea ce ești.

• Sunt așa mulți săraci și a le oferi numai de sărbători îmi pare ca gestul căutării de mărunt.

• Asta este o problemă a momentului istoric. Au existat întotdeauna săraci. Rămân la evanghelia de ieri. Sigur că am să mor, că am 87 de ani, dar cred în reînvierea neamului meu, pentru că are o fărâmkă din aspectul esențial al creștinismului, mila. Că mila-i toată Scriptura. E mai dăruitor, și chiar am spus că nu există român care poate să ducă o viață asemeni unui păgân. La bătaia clopotelor are o tresărire. Știe că bat pentru un eveniment religios. Cheamă viii, plânge morții și împrăstie vifornița. Numai românii pot să simtă gustul bății clopotelor. Alții o pun pe note și e altceva.

• Vă mulțumesc și-mi cer scuze că v-am ținut atâtea.

• Care-i numele de botez, domnule dragă? Să vă pomenesc în rugăciuni...

Multe și diverse sunt motivele care să justifice apariția unor antologii literare, acestea constituindu-se ca instrumente practice de lucru în egală măsură pentru cercetător, profesor, student în filologie, elev de liceu sau simplu consumator de literatură, în cazul în care acest receptor mai există, neconvertit de mijloace electrotehnice mult mai sofisticate și mai lesnicioase decât cartea în înțelesul ei tradițional, dar devenită un obiect de lux pentru marea majoritate a celor care au devorat-o secole în sir. O crestomatie, comentată sau nu, e un reper valoric de care lectorul, în ipoteza că mai există și că va exista încă multă vreme de aici înainte, are atâtea nevoie într-o etapă istorică precum cea de față, bulversată din rădăcini și subminată de falsele mituri și de inertialitatea agresivă a celor din vârfurile ierarhiilor stabilite pe considerente de ordin ideologic, după gradul spirit de colaborationism desăntat în prelungirea si avantajoasa virtute a comandamentelor proietcultiste.

Antologii au existat dintotdeauna: de autor, tematice, zonale, ocazionale, jubiliare etc., păcătuind prin festivalism, partizanism, subiectivism,  njurate de cei r m si pe dinafară, ridicate în slăvi de cei inclusi în ele, fie si contra cost, sau grave, responsabile, obiective, cu destin jalonant în devenirea literaturii naționale, netezind de multe ori drumul istoricilor literari care s-au încumetat la sinteze bilan iere de anvergură.

Interesant ar fi un studiu făcut pe bază de observație discretă, eventual „cu camera ascunsă”, a psihologiei antologatului, ins pe care nu știu de ce îl asociez aceluia călător care s-a urcat găfind în autobuzul pe care l-a prins în ultima clipă și care, o dată usile vehicolului închise, arborează un aer de superioritate față de cei rămași mofluzi în stație sau pe marginea soselei. Canonizarea prin inserarea într-o antologie de rezonanță, pătrunderea într-o istorie literară sau în manuale școlare, de la abecedă până la viitoarele alternative de clasă a douăsprezecea, s-a dovedit nu o dată paralizantă (ca urmare a căderii în comă prin intoxicare cu suficientă), pentru mulți literari preocupați apoi exclusiv să scâmoseze ciucuri iluziei nobeliere pe care îi confundă cu balcanicele sfuri reale le-au tras, mai mult sau mai puțin voalat, de când se știu, căci lumea literelor rămâne, orice s-ar zice, o lume a relațiilor, în orice descoperitor de talente fiindu-se viclean un Iosif Vulcan tânjind subconștient ca pe masa sa redacțională să poșească într-o zi picul semnat de un june Eminovici. Vin, apoi, criticii, de întâmpinare, de consolidare, heirupistii de ocazie, aferati ca musca la arat sau direcționarii și formatorii de conștiințe artistice si civice, unii sperând să fie remorcați si ei, chiar dacă agățați doar cu degetul mic de la mâna stângă de numele pornit ca un tren spre vesnicie, vorba unui poet naufragiat pe tărmlul textierismului folk, alții oficiind cu bună credință si înaltă moralitate în templul mentorial. Făcută cu bună sau cu rea intenție, critica encomiastică, pornită dintr-un zel ideologic greu de înțeles, ca si cum s-ar umple căsutele goale dintr-un mendeleevian tablou literar cu simboluri ale unor elemente chimice ce n-au fost încă descoperite, n-a încetat niciodată să facă, în chip diabolic parcă, victime. În monumentală si multă vreme de așteptare înainte înegalată sa antologie, intitulată **Poezia română după proletcultism** (Editura „Ex Ponto”, Constanta, 2000), Constantin Abăluță, temerarul ei întocmitor, care face dovada unui tur de forță si a unei puteri de muncă supraomenești, observă fenomenul de mai sus și nu se sfiește deloc să-l diagnosticheze si să-l taxeze ca atare. E cazul multor poeți care au debutat având pe frunți aura de copii teribili, critica făcându-i să creadă că deja ei pot merge pe mare în picioare, adoma adolescenților dintr-o frumoasă poezie a lui Nichita Stănescu. Constientizându-si condamnarea la non-evoluție prin chiar cantonarea lor în perfecțiune, poeții în discuție devin rareori rentierii acestei glorii de tinerete; cel mai adesea ei se dedau la gesturi necugate, precum soferii în fața unui pericol de accident iminent, infirmând speranțele care s-au pus în ei, fie că darul lor artistic a fost turnat după calapodul focului de paie, fie că se avântă pe tărâmurii incompatibile cu constituția lor funciară, unde, ca atare, își pierd autenticitatea si puterea de convingere artistică. Pierderea instinctului genuin li se întâmplă multor poeți si nu văd de ce ar fi scutiți de așa ceva cei din generația anilor '60. Iată o constatare amară, dar de preferat celor ipocrite, privindu-l pe unul din vârfulile de cândva ale acesteia, antologatorul însuși cândva: „La ora actuală, metaforic vorbind, Alboiu se află în postura acelor tărani care coșesc iarba pe gazoanele marilor clădiri ale capitalei si sunetul coasei lor se aude în pauzele intermitente ale traficului, răspândind în jur o liniste ciudată, efectul nefiind bucolic, dar nici citadin, ci mai degrabă făcând parte din categoria himericului, a invenției psihotice”. Așa stând lucrurile, nu-i de mirare că multor poeți li s-au antologat poeme din primele lor volume, întrupări ale purității si candorii, inspirate din universul edenic al copilăriei retrăite cu uimire si cu prospectime netrucată: „Cele mai rezistente poeme ale poetului s-ar putea să fie acelea în care lumea copilăriei este

POEZIA ROMÂNĂ DUPĂ PROLET CULTISM

de CONSTANTIN ABĂLUTĂ

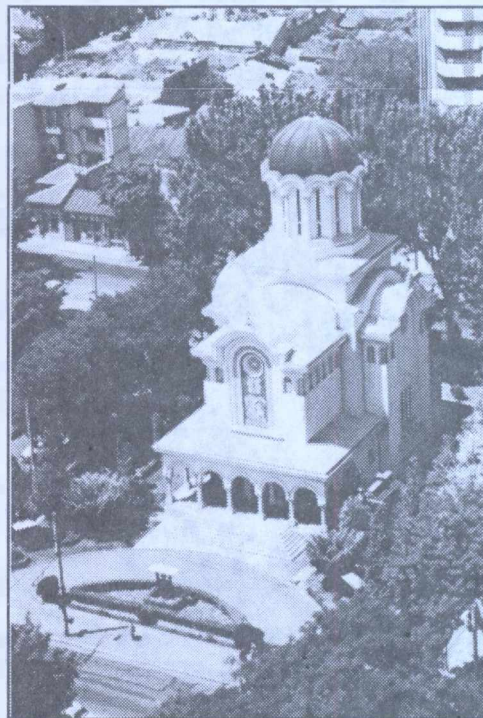

rememorată cu o discretă uimire și transcrisă cu o parcimonie de reporter ce-si notează impresiile", spune antologatorul în fisa critică pe care i-o întocmeste regretatului Ioan Alexandru. Nu altfel par să stea lucrurile cu cândva extrem de răsfățata Ioana Diaconescu, epigonă a Anei Blandiana, dar un caz de suprapare a unui mit este Mircea Dinescu, cărui conjuncturile politice de după '89 îi sunt nefavorabile si care si-a ratat si altfel sansa de a fi un mare poet: „Fluxul poeziei lui Mircea Dinescu, exagerat asociativ, turbionar cumulativ, arbitrar întrerupt prin tăietură bruscă ori prin poantă, transformă volumele lui în mari poeme esuate în favoarea unor culegeri de poezii forțat desprinse dintr-o gangă ce le-ar fi pus mai mult în valoare. Preluând, la un moment dat, experiența disturbatorie a lui Lorca din „Poetul la New York”, dar rămânând la nivelul poemului scurt, Dinescu a pierdut sansa de a face din capacitatea lui aglutinantă un port drapel al debusolantei epoci contemporane (...) De altfel, tocmai această *sprintăreală* îi joacă feste poetului. Posibilitatea de a asocia orice cu orice (precum odinioară Voronca, precum azi Cărtărescu) e adesea cea mai periculoasă calitate poetică. Cei ce-o posedă ar trebui s-o întrebuințeze parcimonios, căci altfel ea îi ajută, pe nesimțite, să transeadă poezia, ajungând în zone ale hazardului pur, interesant poate ca material lingvistic potențial constructiv, dar numai atât”. Aceasta fiind esența comentariului consacrat autorului **Proprietarului de poduri**, e lesne de înțeles de ce acesta, al cărui mit a fost întreținut atât în țară cât și în străinătate prin postura de disident cu arest la domiciliu, a refuzat să mai onoreze antologia cu poemele selectate de antologator. Si poate multă lume va înceta va înțelege de ce Rimbaud, la care poetul de la Slobozia a fost raportat nu o singură dată, a încetat să mai scrie si, poate, în ce mod ar fi evoluat Labis dacă n-ar fi fost strivit de tramvai la o vârstă la care alți poeți abia se pregătesc să-si ia zborul.

Discursul critic al lui Constantin Abăluță respectă o tradiție exegetică cu rădăcini în programul *Daciei literare* și consolidată de către si prin autoritatea maioreșciană, și anume aceea de a supune judecății cartea și nu pe autorul ei. Preceptul antic *sine ira et studio* e unul implicit în întocmirea acestei vaste opere — ambele volume depășesc consistent mîia de pagini — exemplul cel mai elocvent în argumentarea acestei idei constituindu-l cel al „bardului de la Bârca”, în a cărui producție industrială pot fi depistate piese de mare finete și intuiție artistică, măcar una sau două în fiecare volum. Fisa critică pe care i-o întocmește începe pe un ton justitiar și admonestativ, dar se îndulcește pe măsură ce interesul criticului se focalizează pozitiv pe piesele lirice de rezistență ale celui mai proteic autor, a cărui dexteritate de a exista „în diverse game lirice” i-o recunoaște până și un critic cu intransigența etico-estetică a lui Gheorghe Grigurcu, care vede în bardul ce s-a vrut național „un diligent poet secund, un zelos continuator ce transportă și combină formule preexistente”. Iată-l pe antologator, ilustrând *con brio* postura de scriitor total, mînuind dezinvolt fraze cu o enormă forță caracterizatoare, spre a fixa memorabil esențialul despre o personalitate contradictorie, în măsura în care prin om se înțelege, metonimic, opera sa: „Lui Adrian Păunescu, uzina de versuri bubuitoare, patetizând, cosmicizând, politizând cu zel într-o agoră imensă, ce confundă încontinente si orălitatea cu vocatia poetică, i-am preferat în această antologie pe un Adrian Păunescu modest, introvertit, sugerând empatic, nu scandând grandilocvent, creând imagini vii și nesofisticate, nu supraîncălcînd poemul cu imposibili hibridi metaforici găunoși”.

Crestomatia în discuție presupune în structura și în perspectiva ei și o polemică implicită, dictată de necesitatea reasezării valorilor literare, acțiune iginizatoare de care s-a vorbit mult, mai ales în primele luni de euforie postdecembristă, dar nu s-a întreprins nimic în mod concret, tabu-ul atacării miturilor fiind destul de puternic. Poetii din valul al doilea, față de corespondenții lor din esalonul politic care au făcut imediat un pas în față și s-au cățarat strasnic și de neclintit în jilturile puterii emanate, au continuat să rămână pe pozitii secundare, teama din anii concentraționari fiind încă destul de puternică, desi de la destrămarea dictaturii a trecut mai bine de un deceniu. Singurul care în toti acești ani de colaps și derută a încercat să atragă atenția valorilor competitive a literaturii români marginalizați

sau doar ignorati concertat de culturnicii vechiului regim a fost si este, citat copios în notele critice acompaniind grupajele poetilor antologati, critical Gheorghe Grigurcu. Din acest al doilea val, se subliniază în prefață, fac parte Mircea Ciobanu, Vasile Vlad, Angela Marinescu, Cezar Ivănescu, Virgil Mazilescu, Nora Iuga, Mircea Ivănescu, departajarea față de valul arhicunoscut, în si după primul deceniu postproletcultist, avându-l ca primă vioară, *primus inter pares*, pe Nichita Stănescu. Antologatorului îi e complet străină ideea unei demolări sau a unei epurări pe criterii politice. Ceea ce el condamnă e imixtiunea ideologicului în consolidarea, prin presiune, a miturilor literare. Cum ar putea să-i ierte, de pildă, lui Ion Gheorghe Iapalt că s-a cufundat până la identificare în apele, mociroase, ale militantismlului comunist si în prozaismul proliferant al inesentialului, desi nu-i poate bagateliza ipostaza de reprezentant al expresionismului mitic si exuberanta vitalitate a acestuia. Făcând să se clatine unele mituri, antologia abalutiană propune o viziune nouă asupra literaturii contemporane, o viziune dedogmatizată si nu-i rămâne decât să deplângă faptul că lipsesc acele instante critice care să citească printr-una si aceeași grilă de lectură, de pe orizontul de așteptare al finalului de veac si de mileniu, atât cărțile mitologizatiilor, firesti si impostori, cât si ale „îndreptătitilor competitori”, lenea aceasta balcanică constituind una din marile ieverente față de Cultura Română, ieverență pe care respectiva întreprindere

- Catedrala Sf.Petru și Pavel, Constanta

exegetică „încearcă să o spulbere cu mijloace
senine, nebelicoase: pur și simplu prin punerea față
în față a poemelor de excepție ale tuturor celor
implicați în aventura unei generații”.

Înmulțirea antologiilor în etapa de tranziție e considerată un act de normalitate, de ieșire dintr-o ordine încremenită și imuabilă a celor care, nu prea mulți la număr, stabiliți în funcții de conducere (reviste, edituri, Ministerul Culturii, cenzură, conducerea Uniunii Scriitorilor etc.) au exercitat o adevărată dictatură, atât față de colegii de generație și trăind pe urma oricăror altor profesii decât cea a scriului, cât mai ales, față de tinerii ce pătrundeau mult mai greu sau deloc în literatură, ceea ce i-a făcut să se grupeze și să riposteze, în haită textualistă, fără nici un spor notabil însă, până la Revoluția pe care si-o pot, în parte, revendica, și să se destrame aproape spontan, după aceea. Abălută nu merge atât de departe cu analiza climatului literar românesc din ultimii patruzeci de ani, cum o face, de exemplu, în articolele și eseurile sale, corifeul *Convorbirilor literare* — l-am numit pe Cassian Maria Spiridon — pentru că antologia se ocupă strict doar de cei care au debutat editorial între anii 1957-1971, adică de așa zisa generație a anilor '60. În „Prefata” antologiei, prefată care e de fapt un studiu în toată puterea cuvântului, abordând viața literară a sus numitului deceniu sub fațete dintre cele mai diverse, Constantin Abălută ține să se deparțieze de alți antologatori și o face

urmărind în paralel cu antologia sa, asimilată fictionalității, timpul pe care îl acoperă, concepția vertebralizatoare, numele de scriitori disputate etc., deci fără să oculteze cu bună știință zonele de interferență, acestea consolidându-i convingerea, motivantă, că se află pe drumul cel bun, valoric vorbind. Statistic, antologia în discuție are în comun 46 de autori cu **Antologia poezilor tineri** alcătuită de George Alboiu în 1982; cu **O mie și una de poezii românești** (1997) a lui Laurentiu Ulici își dispută 62 de poezi; cu **Antologia poeziei românești culte de la Dosoftei până în 1993**, editată în 1998 de Florin Sindrilaru, interferează 60 de nume, urmând ca să aibă în comun cu **Poezia actuală de la Adela Greceanu la Leonid Dimov**, apărută în 1998 sub oblăduirea și prin osârdia neobositului Marin Mincu, 32 de nume. De acesta din urmă se desparte categoric, nefiind de acord nici cu expansiunea, în timp sau nominal, a textualismului, nici cu ideea de generație esalonată pe parcursul a patru decenii.

Cartea întocmită de Constantin Abăluță e o expresie a iubirii față de literatura adevărată, indiferent de subpana cărui autor a ieșit aceasta ca „să te livreze zonei sinestezieiilor cu un drog prizat cu toate simțurile”. Ea adună între copertile ei modalități lirice care demonstrează că nu cantitatea de texte conferă măreție unui autor sau altuia, ci calitatea lor, inspirația care se sustrage oricărei rețete sau algoritmul elaborativ.

Există, de bună seamă, un timp de naștere pentru fiecare carte. Nucleul celor de care ne ocupăm s-a constituit cu circa trei decenii în urmă și purta, după spusele autorului, numele de **Neobarocul sau dezlănțuirea imaginației** și se ocupa doar de 15 poeți, ocotind numele obligatoriu pe atunci, satelizând în jurul lui Nichita Stănescu și anume: Cezar Baltag, Ilie Constantin, Grigore Hagiu, Petre Stoica, Matei Călinescu, Anghel Dumbrăveanu, Gabriela Melinescu, Gheorghe Tomozei, Miron Kiropol, lor adăugându-li-se independentii: Marin Sorescu, Ion (devenit Ioan) Alexandru, Adrian Păunescu, Constanta Buzea, Ana Blandiana, Gheorghe Pitut, Ileana Mălăncioiu, Florenta Albu, Radu Cărneai, Tudor George, Ion Gheorghe, Doina Sălăjan, Romulus Vulpesco, Horia Ziliu. Al doilea val cuprinde tinerii pe care MRP îi forma în cenaclul „Luceafărul” sau în jurul revistei *Povestea vorberii*, supliment al *Ramurilor craiovene*: Dimov, Turcea, Ivănescu, Mircea Ivănescu, Valeriu Oisteanu, Sebastian Reichman, Nora Iuga, George Almosnino, Mihai Teclu, Angela Croitoru, Sorin Mărculescu, Marin Tarangul, George Alboi(u), Dumitru M. Ion, Iosif Naghiu, carora li se atasează independentii: M. Ciobanu, Emil Brumar, Ovidiu Genaru, Cezar Ivănescu, Nicolae Ioana, Grigore Arbore, C. Abăluță, Marius Robescu, Ioanid Romanescu, Nicolae Pripiceanu, Mihai Ursachi, Vasile Viad, Angela Marinescu, Vasile Petre Fati, Ion Cocora, Ion Pop, Gh. Grigurcu, Florica Mitroi, Grete Tartler, Mircea Dinescu, inclusiv prima grupare de la *Echinox*: Ion Mircea, Adrian Popescu, Dinu Flămând, Vasile Igna, Horia Bădescu.

Antologatorul e constient că nesansa publicării studiului său si a antologiei predate unei edituri cu trei decenii în urmă s-a transformat în victorie de acum, când a putut urmări evoluția unui număr mult mai amplu de poezi, 97 în total. Multe dintre acestea și-au încheiat activitatea prin trecerea în neființă, alții se pregătesc de încheierea bilanțurilor finale, deși surprizele, dat fiind că trăim în patria lui V.Voiculescu, acest superlativ de longevitate poetică si de închidere apoteotică a carierei literare, pot apărea oricând, de nu cumva vor fi apărut deja și aici m-as gândi la cântecele de ocnă, scrise în argou, ale lui George Astalos, ori la **Provocările imergente** ale lui Nicolae Motoc, autori cuprinsi în antologie, dar cărora ultimele apariții editoriale le-ar fi sporit considerabil cotele valorice.

Pentru unii autori plasarea optimă, adică meritată în ierarhia valorică, vine după ce aceștia si-au încheiat problemele cu cele pămânesti, antologia atingând apogeul său justitiar sub acest aspect în cazul marelui cvasi-necunoscut care a fost George Almosnino (1936-1994), sotul Norei Iuga, pe care a inițiat-o în poezie spre a trăi în umbră ei, urmărind, probabil, cu scepticismul înalt al celor aleși, spectacolul literar al epocii. Autor a cinci volume de versuri, George Almosnino a trecut aproape neobservat prin literatură, neluat în serios de critica literară, cu excepția altui mare justitiar al vieții noastre literare, și anume Gheorghe Grigurcu. Scoaterea în prim planul antologiei a poetului abisalului, iubirii, singurătății și morții e o aruncare de mânășă către critica literară restantieră, pentru că n-a găsit întotdeauna răgazul să se recicleze și să păsească mai apăsat în afara „adevărurilor” poncificate sub presiunea ideologicului sau din pură inerție. Fisa pe care i-o alcătuiește este una dintre cele mai ample, scrisă fiind cu nerv convibrativ și cu netărmurită bucurie de a fi descoperit în confratele său un magician deopotrivă al cuvântului și al tăcerii încărcate de semnificață: „Opera lui George Almosnino este complexă și tulburătoare. Poezia

ION ROSIORU

o premisă a mântuirii

Titlul cărții (**Demonologia — premisă a mântuirii**, Editura „Metafora”, Constanta, 1999) profesorului Costică Z.Bustiuc a stârnit mirarea unor teologi superficiali. Nu însă și a celor cu solide cunoștințe de mistică și dogmatică. Pentru primii, mântuirea ar însemna doar mărturisirea păcatelor făcute cu gândul, cu vorba, cu fapta. Aceasta este o mântuire mimată sau înfăptuită pe jumătate, dacă nu se cunoaște *cauza*, adică *cine îndeamnă omul să păcătuiască*. Ceilalți teologi cunosc faptul că mântuirea este „O luptă de sustragere din complicitatea Diavolului împotriva lui Dumnezeu și a-l învinge.”

Sub aspect structural, cartea în discuție are două mari părți: una *dogmatică*, unde găsim încadrarea demonologiei în anghelologie; cealaltă *ascetico-mistică*, unde se fac referiri la cele trei trepte ale *războiului nevăzut*: *ispita*, *pocăința*, *smerenia* și *orgoliul*.

După ce în prima parte a cărții autorul vorbește despre crearea îngerilor, natura, numărul și misiunea lor, despre împărțirea răului și cum s-a ajuns la procesul „căderii”, în partea a doua C.Z.Bustiuc se oprește pe larg la cele trei faze ale *războiului nevăzut*.

În primul capitol al celei de-a doua părți — *Ispita* — ni se lămurește de ce este îngăduit de Dumnezeu ispita „ca o supremă școală de încercare”. *Patericul* abundă în exemple de sfinți care s-au nevoit în a rezista ispitelor de tot felul.

Al doilea capitol este rezervat *Pocăinței*, aceasta presupunând rezistență la ispitire și un efort continuu. Cele două *metode clasice* de materializare a celei de-a doua etape a *războiului nevăzut* sunt *postul* (acesta având și el două forme: postul trupesc și cel duhovnicesc) și *rugăciunea*. În acest loc, autorul discută opiniile câtorva dintre Sfinții Părinți care au lăsat adevărate studii despre mistica rugăciunii: Sf. Grigore Sinaitul, Sf. Isaac Sirul, Sf. Simeon al Tesalonicului, Sf. Ioan Gură de Aur. Nu lipsește nici menționarea considerațiilor celei mai autorizate voci a Ortodoxiei românești — Părintele Stăniloae.

Ultimul capitol — *Smerenia și orgoliul* — este un *studiu polemic*: dacă smerenia este condiția *sine qua non* a desăvârșirii spirituale (fiind specifică Ortodoxiei), orgoliul separă creatura de Creator (și este definitoriu pentru Catolicism). Ca *atitudine mistică*, smerenia este „poarta deschisă spre Iisus”; orgoliul este *atitudine magică* atât pentru catolicism, cât și pentru protestantism.

O problemă specială discutată în acest capitol este aceea a salvării. În ortodoxie, ea este trinitică (har, credință și fapte), în catolicism e redusă doar la faptă, iar în cazul protestantismului la credință sinceră și ardentă. Părerea adeptului catolicismului că făptuind poate fi mântuit (și ignorând smerenia), vine dintr-un păgubos orgoliu. Aici, autorul cărții explică în ce constă concepția simplistă a oricărui catolic: „Apuseanul se crede oarecum în posesia unei tehnici care-i îngăduie să declanșeze grația divină în chip automat. Pentru aceasta nu i s-ar cere decât o înțetire a credinței sau un spor de fapte.” După care conchide, pe bună dreptate: „Numai așa, pornindu-se de la această concepție plină de orgoliu, ce caracterizează întreg Apusul, se poate explica tot comerțul și comercializarea faptelor.” (care în ultima vreme au proliferat — n.n.). Această proliferare a comercializării faptelor e o modalitate — ce-i drept mai subtilă — a lucrării demonului în cugetul și sufletul catolicului.

Prin problematica abordată, cartea profesorului C.Z.Bustiuc se dovedește a fi un util *îndreptar* atât pentru dogmatica ortodoxă, cât și pentru mistica noastră, cu referiri la *demonologie* ca *premisă a mântuirii* oricărui enorias.

C.M.

revelații

Părintele Tertulian Langa, un remarcabil teolog, a tinut multă vreme tănuț harul poeziei. Într-un remarcabil eseu, episcopul Ioan Suci vorbea despre valorile expresive ale cugetării sacre, arătând că poezia adevărată se află în vecinătatea rugăciunii. Subintitulate „poeme din captivitate”, versurile din primul ciclu, **Rugaprins**, au ceva din amărăciunea „căutării deportaților” din psalmii lui David, dar și o înțelegere a suferinței în sens creștin, ca o modalitate de „revelare” a divinității. Aceasta este semnificația titlului, dezvăluită limpede în poezia care dă titlul volumului: „Numai atunci când m-am sfârșit / Am

înțeles ce-i nesfârșitul / fără-nceput că-i infinitul / și-nținselor m-au covârșit / numai atunci când m-am sfârșit. / Că dintre-atâtia n-ai ales / să-ți fiu părtaş nemărginirii, / Nemărginirea Răstignirii / mi-a deslușit și-am înțeles / că dintre-atâtia m-ai ales / Sunt gol de mine și-s al tău / și plin as vrea să fiu de Tine / cum plin de must e un chiorchine. / Eu, fiu risipitor și rău / Sunt gol de mine și-s al Tău”.

Cu un titlu ce aminteste de *Tristelei* lui Ovidiu, ciclul **Ad uxorem** cuprinde poezii de dragoste, rememorând clipe fericite din perioada anterioară detenției, în care formele fixe de poezie (sonetul, pantumul și glossa), pe lângă virtuozitatea poetică, fixează stăruitor imagini ale unui trecut luminos, care apare și mai strălucitor când este evocat în clipele de durere sufletească și-n anii negri de închisoare, confirmând adevărul din cunoscutul vers al *Infernului* lui Dante: „Nu este durere mai mare decât să-ți amintesti de timpuri fericite într-o nenorocire”. Ele au rezonanță melancolică a romantelor cunoscute: „Ti-aduci aminte —cât o mai fi de-atunci? — / Cum ne plimbam cuminte pe alee / cum din obrajii noștri — o azalee / își aprindea luminile pe lunci.” (*Întâlnire*); „Iubita mea, să-ți amintesti / c-am fost odată fericiti, / că-n ochii-ti umezi, nesorbiti / ca-ntr-o fântână la amiezi / o clipă soarele a stat / din crugul tău și si-a lăsat / cărbunii dragostei lui, miez / iubita mea, să-ți amintesti”.

Următorul ciclu, **Colocvii de detaină**, cuprinde „psalmi” (Tertulian Langa ne-a dat de curând și o remarcabilă traducere a *Psaltirii* după originalul

evangelic: „Iubirea să vă fie pace și dar de împăcare / Aveți, iubirea mea, / iubire milostivă, atotbiruitoare. / Deci îndrăzniți iubirea / și, cutezați iertarea, alătura de Mine, / rugându-vă pentru asupritori. / Asa veți fi biruitoarii lumii, / ai urii și ai nopții, / ai deznădejdiei și ai vieții prădate de dreptate.”

Tertulian Langa se alătură unor poeți, puțini la număr care, cultivând „glossa” ca formă fixă de poezie, vor să înlăture prejudecata că poezia eminesciană cu acest titlu ar fi singura ce reprezintă această pretentioasă poezie cu formă fixă. Strofa temă, însumând opt versuri, cu ecouri din plângerea Ecclesiastului pe tema desertăciunii zbaterii omenesti conturează și conținutul ideatic al poeziei: „Spre zbucium sau pace din vrerea-n durată / sământă căzută din slavă-n tărână — / viața-i crâmpiei din eterna durată, / e-un cer cufundat în adânc de fântână. / Spre porțile nopții sau pragul luminii / gonim fără splină căci goana ni-i lege; / trec toate prin baia de foc a ruginii, / trec toate și cată de poți a-ntelege”.

Pentru cititorul de poezie **Revelațiile** lui Tertulian Langa au o dublă semnificație: una comună dicționarului explicativ, în sensul că ne descoperă un poet aproape necunoscut până acum; a două, mai profundă, și desigur cea gândită de poet, este religioasă, dezvăluirea Logosului întrupat în istorie, reprezentând „calea, adevărul și viața”.

I. B.

• Biserica Sf.Gheorghe din Tulcea

aventurile subiacenței

În fine, se povesteste despre chipul în care privirea începu a se povesti și cum, din nesine spre sine când, se istorisi pe mai multe voci, neantul în profet schimbându-se și profetul în neant, ne avertizează dintru început autorul **Tireziadei**, reputat orientalist stabilit la Paris, în ultima parte a **Tripticului** său poetic, căruia editura „Arhipelag” din Tirgu-Mures i-a înlesnit epifania în cursul anului trecut. Ara Alexandru Sismanian propune, după propria mărturisire dedicatorie, o *carte a elementelor ce se separă dincolo de mit desi nu pot fi numite decât prin intermediul acestuia*. Încheind ciclul dialectic inaugurat de **Priviri** și con- tinuat / con- testat de **Ochiul orb**, avatarul lui poetic e Tiresias (după aceeași schemă dialectică *bărbat întunecat în femeie, orb luminat în profet, om înserând în șarpe*) care jonglează pe podul din Avignon (spațiu prin excelență al lucidității / ludicității horale) cu o pereche de săni (impertinentă ambivalentă a genurilor) și o pereche de ochi (*cu care neantul vede, sau poate că nu vede*): cu *prolixitatea orbitelor orbirii*, el / ea investighează *mălul trezirii tulbure și umeri ca întoarcerea unui martor orb*. Senzația lecturală este una a prăbușirii în haosul primordial colcăind de latente fugărite de *animalul politropomorf al vidului* și nerăbdătoare să forțeze porțile ființei, cu intenția de a le trece în revistă ca înaintea închegării unui cosmos nou; spectrul prefacerilor ființei e de altfel complet, graficul tri- vial (cu trei ramuri adică) al stărilor de agregare a materiei e oricum în stare de orice și mai ales de hiperconductibilitate și hiperexcitabilitate, iar elementele

ministeriabile, misterioase și abile, își dispută întâietatea în preferințele lectorului, călcându-se pe picioare ca într-o adevărată **paradă a mode(le)lor**, efemerul **modelor** întâlnind, în expresia sintetică a poetului vizionar, permanenta **modelelor** matriciale. Din învâlmășirea gravitovortică și substantifică emerg uneori adevărate apoftegme formulate la modul (aproape) clasic: *destăinuirea e o larvă albastră incoloră de toate culorile, oglinda e o gheată a căderii, iar o infirmitate e o nedumerire a gestului făcută trup*. Alteori poetul inventează cu fervoarea nemaiajungerii (din urmă a) cuvintelor *nelemnul nemuric, nemaividul, nemaineantul, geotumoarea geofagului, lebăda bilibidimensilă, eolacrima, etc. etc.* Gustul ludicului nu-l părăsește nici o clipă, cuvintele se ordonează de urgență după interese gramatical-obscure: *strămosul sau străfundul, o răsină a rușinii, o tactică tactilă, fir de fier de fiare etc.* Discursul unduiește onctuos și parsiv ca însăși sarpele biblic, schimbând față după față și stil după stil, asemenea bătrânului Proteu, supralicitând experimentele poetice de până la el și depășindu-le de fiecare dată în paroxismul unui lirism de-a dreptul și de-a stângul desăntat. În darea sa atotcuprinzătoare de seamă, poetul nu-si refuză nici un mijloc expresiv, amintind pe undeva de eforturile onto- și filo- genetice ale multitudinii și diversității naturale (sau doar conceptibile). Însă domeniul său de predilectie, specific și ireductibil, e spectacularul de rang cosmic, zbaterea monstruos-germinativă a ontologicului. Impresia - întrutotul copleșitoare, de unde frustrările și temerile pe deplin justificate ale cronicarului, de a nu o putea evoca decât la modul vai atât de imperfect și fantastic de aproximativ, amintind de alchimia inversă a preschimbării aurului simțirii în moneda calpă a limbajului extraordinar de comun - e aceea pe care ar provoca-o defragmentarea, cluster cu cluster, a întregului univers. Citez, aproape la întâmplare, un fragment din volum, respectându-i topica sugestivă, ca și artificiile grafice (poetul *vates* la modul definitoriu și substantial nu-si refuză contorsiunile ludic - suav - tehnocrate de *artifex*): *dungi de umbră neagră se topecă lângă urletul zidului • un cap congelat cu-o aripă-nfiptă ca un ciob în ochi • din creștet i se-nfioară cu aur fantoma magului somnambul • vid gâlbui cu cheaguri de orizont • mână în extaz • ochiul își scufundă în imagine apa • bucătele de celuloid cad de pe fruntea nebunului în care si-a ascuns stelele Iisus christos • luna a mai lins cu argint o fâsie de noapte*. E aici materie poetică ai zice cu toptanul, cât pentru o generație întreagă, un haos întreg bine echipat: departe de a rămâne însă inertă și amorfă, ea se preface heraclitean și continuu, dând chiar semne, prin câteva paradigme desemnationale extrem de coerente, de curentă epicizare a atât de densei sale lirici. Aventurile (sau avatarurile) stilistice ale acestui text sunt cele ale subiacenței - delicat personificate, la rândul-i. Asemenea macroeseurilor antologice ale lui Gaston Bachelard, cartea aceasta exuberantă și fericită poate deveni cu succes aproape un roman, eminemamente poetic - se putea altfel? - , al imaginației materiei.

În peisajul liricii actuale, Ara Alexandru Sismanian este un poet de primă mărime, depășindu-și discursul științific de strictă specialitate într-un inefabil expresiv nu mai puțin pertinent în ordinea cunoașterii.

MĂDĂLIN ROSIORU

o ireală bucurie de-a aștepta

Două sunt ciclurile acestui volum de versuri, de câte douăzeci și cinci de poeme fiecare (Anghel Dumbrăveanu, **O ireală bucurie de-a aștepta**, Editura „Augusta”, Timișoara, 1999): *Cehov îl vizitează pe Tolstoi* (în majoritate, versuri, libere) și *Regimul unei himere* („sonete”). O *ars poetica* din „deschidere”, *Necunoscutul*, este de fapt un superb dialog din privelistea Logosului, între Poet și un „necunoscut” al interogației despre rostul „găleților de logică” scoase din fântână: „De ce tot scoateți din fântână / atâtea găleți de logică / Mă-ntreabă necunoscutul // Pentru că îi răspund / pentru flori / pentru cei ce se-ntorc / pentru cei ce se caută / sau pentru Sibelius”; necunoscutul / „străinul” recunoaște că este vorba de „un ritual” al fântânii, dând prilej Poetului de a preciza: „E o mistică...” „o sete de cântec”. O *ireală bucurie de-a aștepta* se derulează numai în

zonele înalte, ori în „linia azură a lucrurilor”; numai acolo, unde *Smirdarul* (merisor de munte — *Rhododendron Kotschy* — cu flori sângerii și cu parfum ales) este „ursit să respire alpin”, în ciuda vitregiilor hibernale, a nebunelor ploii / vânturi, unde, ca *Smirdarul*, „în sistemul valorilor”, poți fi „o mirare neîntreruptă”, unde, ca *Smirdarul* poți adăsta „virtutile inventate de vară”, elevându-ți „mugurii până la soare, / să se cuminece în taina luminii”, acolo, desigur, numai acolo, protagonistul liric, aidoma *Smirdarului*, „își ascultă clopotele de frăgezimi, într-o ireală bucurie de-a aștepta”. În acest spațiu pur, al *Smirdarului*, spațiu traversat de vulturul „aristocrat”, nu trebuie să te tângui vreodată, căci „se aude în ceruri”; tot aici, bujorul muntelui uluiește pe temerari prin culoare, prin flagrantă, fiind uluit la răndu-i de acestia, ajunși „la steaua aprinsă în vârful / unui înger răstignit pe-o întrebare”. În dumbrăveniana gură de rai, „preoții mari ai principiilor / sunt primiți / de floarea reginei / să fie dusi spre închinare / la *smirdarul* timid / nepregătit să înțeleagă ceremoniile”. „În singurătatea universală” de *Smirdar*, „chiar aplecat către genunchi”, este „o ireală bucurie de-a aștepta” marii preoți ai principiilor, poate chiar preoții-munți-mari, scotându-si căciuliile de zăpadă și salutând Cogaionul. În *Mistica amurgului singur*, se conturează un spațiu cetate, e drept, nu alpin, ca al *Smirdarului*, ci de Câmpie Bănățeană, de celestă Tibisiară / Timișoară. O sfâșietoare meditație existențială asupra condiției poetului ce își urcă Golgotha cu crucea aripilor de lemn ale osândeii între omoplati descoperim în poemul *Drumul crucii*: „Omul urca încet căznindu-se amarnic în lungi dezordinele firii / să care singur în spinare / aripile de lemn ale osândeii // Departe Golgotha-n pustiile amiezii // Se prăbusea cu fața în țărână / și iar se ridica din gânduri / mai demn și nesfârșit de blând”. Împlinirea sub semnul lui Eros, în „absolute” jumătăți regăsite după intervenția chirurgicală olimpică asupra androgenilor, declanșează și o autodevoroare atracție, mai apropiată, mai realistă, așa cum se vede și între *Emisferele de Magdeburg*: „nu și nu că-i mănâncă fragile // abia trezit rămâne trăznit / îi papă poiana / defileul / vârful muntelui // ea se îngână / cum scrie pe jumătate / și se sărută pe alta // reversuri inversuri / în gheșuri // emisferele de magdeburg / privity prin lentile / din alt sistem uluit / sau alt sistem de referințe // ea se îngână / el îi cheamă fragile / dimineata și seara / să le pască pe rouă // și ntre timp / tot timpul” (p.25). Alteori, când „rătăcim în încăperea de lângă cer / unde pictorul încearcă să descurce aripa femeii / din capcana de albe lumini / a sevaletului // Tocmai atunci se găsește să intre o fată / năucită numai de mugurii vârstei / și de legea numerelor mari” (p.29). O presimțire thanatică se relevă paradoxist / oximoronic în poemul *Întunericul luminii*: „somnul devine / o stare a mortii”; chiar dacă peste protagonistul liric trece „roata vietii”, acesta nu se trezește „din întunericul luminii”: „Ce grea mi-e fruntea / Uneori nu mai pot s-o suport // Cineva mă mângâie / și mă sărută / de dincolo // Abia mă mai scol / să revăd / din viitor” (p.33). În „sensul giratoriu” al interogațiilor existențiale („De ce ființa lui nemuritor muritoare / se topea tot mai mult / în lumina abia sângerie / Sau era spada amurgului / trecut prin norii subțiri” — p.34); „Cine se sfătuiește în soaptă cu umbra / Ce numără... / Cine și-n numele cui acceptă / pactul cu limitele / în camera strâmtă... / Cine și ce pândeste din întuneric / scurmând scrumul luminii de mai demult.” (p.36).

Ciclul poetic secund *Regimul unei himere*, alcătuit din douăzeci și cinci de „sonete”, într-o schemă originală, dumbrăveniană, încearcă o adevărată reformă a acestui tip de poezie în „formă fixă”. Există o dominantă ritmică iambică în aceste sonete, dar în general, ritmurile se asociază / armonizează în funcție de relieful sufletesc al fiecărui stih. Se poate ilustra această formulă nouă prin poezia ultramodernă ce dă titlul întregului ciclu, *Regimul unei himere*. Sonetele din acest ciclu, ca meditații profunde asupra existenței, asupra rostuirii ens-ului în universul „prea abstract”, asupra Erosului și Thanatosului, asupra junglei cancerigene în care ne ducem crucea pe Golgotha zilnică etc., reverberează autentice, austere bătăi de clopote de bronz de la catedrala noastră cosmică, bine rânduite clopote, pentru fiecare „oră exactă” a nocturn-diurnului. Sunt și sonete cu muzica sferelor din „sălile salinelor mari”, wagneriene, ori cu fluide din care par să curgă îngeri de alt început, din nevoia ființei de o tot mai înaltă purificare, chiar dacă, „pe la sfârșitul câte unui secol de scris”, protagonistul liric se poate multumi și cu icoana de la „câte o sfântă cu sâni miruiți și mersul fierbinte”, ori cu vreuna dintre cele dintâi, „femei cu aureolă și rotacisme de soare” (*Despre scrieri și cercetări*).

ION PACHIA TATOMIRESCU

VIVISECTII

scotocind prin
cămările memoriei

Lumea criticului, un volum de peste 600 de pagini semnat de Gabriel Dimisianu, ar merita o exegeză amplă pentru a pune în lumină multe aspecte vii, de o mare acuitate a percepției critice, de o desăvârșită probitate profesională și, totodată, de o incontestabilă onestitate. Nu ar scăpa unei astfel de exegeze nici ceea ce face (provoacă) plăcerea lecturii textelor acestui critic literar și reprezintă o calitate aparte a lor: decizia și claritatea opiniilor, într-un stil întotdeauna precis și elegant.

În limitele rubricii de față ne oprim, deocamdată, asupra unui aspect mai puțin evident, la prima vedere, în volumele anterioare sau mai puțin luat în seamă de comentatori: acela al expresivității, al valorii textelor critice nu numai prin *ce spun*, ca „exercitiu intelectual liber”, ci și ca produs artistic autonom, valabil în sine și prin felul *cum* spun. Un citat ales de Gabriel Dimisianu pentru coperta a patra a volumului de față ne avertizează în acest sens: „Critical actionează potrivit naturii lui interioare, ca oricare alt scriitor, *el însuși fiind scriitor*” (s.n.). Partea a III-a, de final, ni se oferă lecturii cu destule argumente în favoarea acestui punct de vedere. Sunt aici numeroase pagini bogate în elemente portretistice, mărturisiri despre sine sau despre alții, deschizând uși secrete pentru cititor spre „cămările memoriei”. Fără îndoială, criticul literar, ca orice scriitor, când vorbește despre alții vorbește și despre sine. Așa, de pildă, când vorbește despre „Amintirile degheizate” ale lui Ovid. S. Crohmălniceanu și le socotește ca fiind „pline de culoare și viață epică, de concrete evocatoare”, Gabriel Dimisianu ne oferă și „cheia” felului cum pot fi caracterizate propriile sale texte marcate de virtutile prozei autentice. Desigur, în acest caz, personajele nu sunt fictive, sunt reale; pentru că e vorba de scriitori care actionează și vorbesc, de obicei, în împrejurări de maximă tensiune, uneori de confruntare cu exponentii puterii. Așa este portretul lui Geo Bogza care are nemaipomenita cutezanță de a-l înfrunta pe Ceausescu când acesta, la o întâlnire cu un grup de scriitori — printre ei și Gabriel Dimisianu — cere, roșu de furie, să fie dat afară un redactor „vinovat” că a lăsat să apară într-o revistă o poezie de Leonid Dimov unde, chipurile, ar fi fost evocată Fecioara Maria... Gabriel Dimisianu povesteste (*O măturie*) cum, în tăcerea consternată, atenția tuturor a fost atrasă de reacția lui Geo Bogza: „Lent, solemn, se ridică din scaun și, după executarea deplină a mișcării, de acolo de sus, s-ar fi putut spune, privind în dreapta sa peste umăr, pronunțat, rotunjind linistit fiecare cuvânt, următoarea frază: — Așa ceva nu se cuvenea să spuneti, tovarășe Ceausescu, așa ceva am auzit de prea multe ori în anii '50. Și s-a așezat, cu aceeași lentoare, desfășurând miscarea în sens invers”.

În altă parte Gabriel Dimisianu povesteste despre „urâtenia” lui Nicolae Velea, una de care prozatorul nu numai că era conștient dar făcea

mult caz. „L-am surprins nu o dată trăgând cu ochiul în vreo oglindă și murmurând: — Urât sunt, domnule! Va fi fost poate cum spunea, făcut într-adevăr din atâtea disproporții și asimetrii, cu imensul cap montat pe un trunchi nu prea masiv, desi părea mătăhălos, greoi, în toată alcătuirea neslefuit, «nefinisat» (cu excepția frapantă, prin contrast, a mâinilor, sigur frumoase, fine), va fi fost deci Velea, cum să zic, lipsit de grăție fizică, stângaci și în gesticulație, în mișcări, primejduind mereu obiectele casabile din încăperile în care se afla și luând din belsug pe haine tot varul de pe ziduri, dar fapt este că, fiind cum era si nu altfel, încânta cu prezenta sa pe toată lumea”.

Aproape toate textele din acest ultim compartiment al **Lumii criticului** vădesc talentul de prozator al lui Gabriel Dimisianu când povesteste întâmplări cu scriitori ca Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Geo Dumitrescu s.a.m.d. Pornind de la o dedicație a lui Nichita pe cartea sa de debut în care poetul pomeneste, într-un fel obscur, despre „o delicată stradă a Naipului”, Gabriel Dimisianu încearcă să-i limpezească înțelesul, povestind că această stradă, unde prin 1958 a locuit un grup de noi angajați ai „Gazetei literare”; numai „delicată” nu putea fi (decât în reprezentarea ironică a lui Nichita), „comportându-se destul de nedelicat cu cei care o frecventau, vara înăbusindu-i cu nori de praf ridicati la cea mai slabă adiere, primăvara și toamna înămolindu-i cu noroaie inexpugnabile, iarna îngropându-i sub nămetii care blocau intrările în curți”.

Cu un extraordinar portret al scriitorului Nicolae Breban la tinerete ne alegem din secventa intitulată „Orgoliul creator”: „Era foarte sigur de sine acel tânăr cu alură de atlet, totdeauna imperativ în formulări, autoritar, neadmitând sub nici un motiv, când vorbea, dispersarea atenției celor de față. Dacă era întrerupt, străpungea pe comitătorul sacrilegiului cu o cruntă privire, aștepta să se reinstaleze deplină tăcere și relua de la început toată fraza, o relua cu ostentație, răzind intervalul dintre cuvinte, cu ochii țintă pe imprudentul călcător în străchini”. Și asta se întâmpla prin 1958-59 când Breban, abia alăturat grupului celor de la „Gazeta literară”, încă nu publicase nimic! (Abia în anii 1965-1968 îi apar romanele **Francesca**, **În absența stăpânilor** și **Animale bolnave**). În context, Gabriel Dimisianu aminteste de *Notele zilnice* ale lui Camil Petrescu de unde scoate o reflecție („Vanitatea, orgoliul preced opera de artă și în acest sens orgoliul e creator”) care i se potrivește atât de bine tânărului scriitor Breban.

Narator și portretist se arată a fi Gabriel Dimisianu mai ales când vorbește despre scriitori, personaje cu identitate reală. Dar vocația lui de prozator este evidentă și când își asumă el însuși rolul unui personaj care, în urma unei meditații adânci asupra vieții, are ce să ne spună. De pildă despre *Fotografiile vechi*. Arătând colegilor din redacția „României literare” „o fotografie de grup” din tinerețe, criticul are surpriza de a constata că nimeni nu-l recunoaște printre cei din grup. Tânărul acela de altădată „nu mai există, ci numai cel de acum. Murim asadar de mai multe ori în cuprinsul unei vieți”. Nu mai puțin tristă este concluzia, după contemplarea altei fotografii, despre care nu-si aminteste *unde și de cine* a fost făcută: „Ce am trăit atunci s-a sters din conștiințele noastre, deci a murit, putem spune, ca orice întâmplare uitată. Întâmplările uitate sunt părți din ființa noastră care deja a murit”.

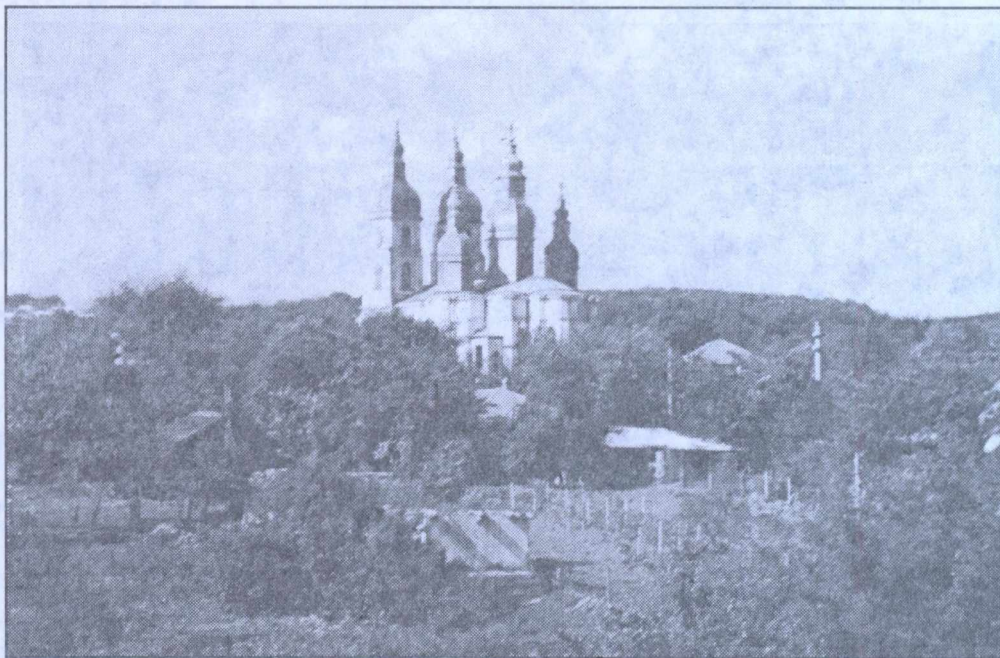
NICOLAE MOTOC

iarna iubirii

Iarna iubirii, roman pe care Corneliu Leu îl semnează (la Editura „Realitatea”, București, 2000), are drept personaj catalizator de acțiune o tânără arhitectă, Miruna, al cărei destin îi prilejuiește autorului contactul cu evenimentele din jurul lui Decembrie 1989 dintr-un oras provincial ce ar putea fi oricare din târgurile României. Romanul demarează balzacion, cu fișe caracterologice întocmite de un observator cu mare putere de penetrație psihologică și social-politică. Victor, iubitul Mirunei, nu mai poate suporta marasmul totalitarismului ajuns la un adevărat paroxism al minciunii și al cultului desântat al personalității tiranului, și fuge în străinătate, fără să fi discutat vreodată acest proiect cu logodnica lui. Aceasta intră, se înțelege, în colimatorul securității locale și caruselul tracasarilor la care este supusă se pune fără zăbavă în mișcare neostoită. Protagonista e umilită în fel și chip de „băieții” grosolani, infatuați și brutali, care trec de la amenințările cele mai abjecte la ofertele cele mai tentante pentru a-i smulge cooperarea, culminând cu trimiterea ei în străinătate să-si întâlnească iubitul care, transfug fiind, ar fi uneltit, chipurile, împotriva regimului comunist. Protagonista are un caracter puternic și complex: desi nu-l mai iubeste pe Victor, ea nu vrea să recunoască acest adevăr intim care ar fi făcut-o vulnerabilă în fata tortionarilor care i-ar fi spălat mai ușor creierul și i-ar fi inculcat o puternică vină imaginară, nu lipsită de tragism. La presiunile absurde ale securistilor, intruzionati samavolnici în existența ei, se adaugă cele venite din partea unei surori mai mari, directoare la un liceu unde predă marxismul, și mai ales, din partea sotului acesteia, „stăbulet” la o fabrică, ateist convins și admirator fanatic al lui Ceausescu, colaborator zelos al securității, carieristul cuplu mereu „pe linie” ideologică temându-se teribil pentru ascensiunea lui, virtual periclitată de nonconformismul oii negre a familiei. Miruna crede că nu funcțiile publice si de conducere te fac fericit, ci dragostea și comunicarea afectivă cu un suflet din aceiași aluat sufletesc și moral cu al tău, ca și rezistența împotriva acelorasi adversari diabolici. Numai că povestea de dragoste, bazată pe principiile amintite, cu mai tânărul yoghin Bogdan se termină tragic, în plin avânt al înfiripării ei: băiatul, vechi client, la răndu-i, al neobositei securități ceausiste, e împuscat în picior și dus la spital, unde crima va fi definitivată printr-un al doilea glont, tras de această dată în ceață de un ucigas al cărui nume nu va fi cunoscut de nimeni niciodată. Pentru că, după jertfele nevinovate ale unor tineri ce s-au ridicat cu mâinile goale împotriva odioasei dictaturi ceausiste, istoria a luat o întorsătură din ce în ce mai absurdă. Așa se face că directorul fabricii care primise „de sus” comanda să confecționeze zece mii de rețete, cu care să fie cotoțogiti „huliganii” de la Timișoara, va ajunge prefect numai și numai datorită faptului că, intuind ce deznodământ ar putea avea vâltoarea în care intra țara, își luase concediu medical sub pretext că are o criză de rinichi. Profesoara de marxism e promovată și ea, de către sot, firește, în funcția de inspector școlar, securistii devin oameni de încredere ai noii puteri, transfugul Victor, acum cetățean german, se întoarce în țară ca reprezentant al unei firme de mobilă din metal, ca și cum Carpații, cu pădurile lor multiseculare de brad și stejar, nu s-ar fi arcuit niciodată prin inima României, și face afaceri veroase cu însuși prefectul, care până nu demult îl dușmănise de moarte, pentru că în calitate de logodnic al cumnatei sale riscase să-i păteze dosarul de un roșu politic impecabil. Atât „transfugismul” lui Victor, căsătorit acum cu propria lui patroană, cât și nonconformismul Mirunei, de dinainte de Decembrie, au fost folosite ca argumente ale lui Evangelescu pentru a-si justifica oportunismul său nerusinat, mai mult decât strigător la ceruri.

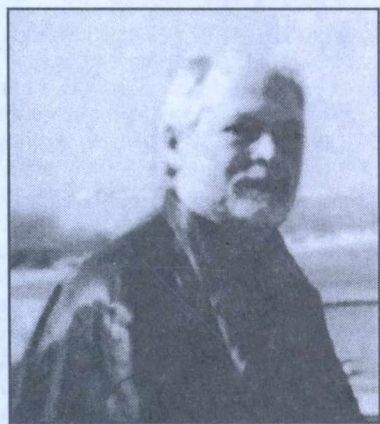
Propunând câteva personaje exemplare din punct de vedere al verticalității morale (Miruna, Bogdan, Părintele Matei, mama protagonistei etc.) al căror statut se definitivează în raport cu agentii răului care se autoregenerează fără încetare, dovedind o uimitoare putere de adaptare la mediul social-politic, **iarna iubirii** se impune, deopotrivă, ca antidot împotriva nostalgiei, cât și ca pledoarie pentru respectarea intimității individului, a dreptului acestuia la libertate și la trăirea autentică a sentimentelor și opțiunilor sale de orice natură.

I.R.

• Biserica ortodoxă din Telita (Tulcea)

RADU BĂRBULESCU

pseudopontice

tomis

Vis în interiorul unui vis,
matriosca asta de suflet
rămasă să umble brambura
printre sarcofage și capiteluri
fără să lase pe nisip
nici urmă.

odiseu către sirenă

Incet, obosit este pasul
pe aceste subrede punți plutitoare,
prin val ne privesc înfricoșători monstri
acvatici —
meduze gigant, polipi, tiparii electrici —
ghetar le sunt ochii și lacomă
gura.
Privirile-mi caută-n zadar, disperate,
Steaua Polară, punct fix, luminos,
pe bolta-nserării.
Rămânem, frumoasă, prin timp,
prinsii mării
și vântul și ceata ne-nchid, vicios,
periplul
spre casă...

șotron

Iartă-mi frumoasă,
recăderile-n sine-mi
simt deschizându-se
abisuri nemaistiute
jocul sever
— șotron pe nisip —
sar printre mreje
și oase de scoică
plesnesc sub pașii-mi
cum testele-mi proprii zvârlite
de valuri
periodic,
pe maluri.

Stăpânitor al limbii
cumplit te lovesc silabele,
cuvintele,
frazele!

Însumi ridic piatra
ultimului argument,
mă izbesc cu ea,
iată, peste degete,
în tâmplă,
astfel ispășindu-mi tentativa
de dictat!

Agățat de pagină
ca de ultima răsuflare,
ca de ultima zi de primăvară,
ca ultima frunză sfidând
furtuna de toamnă —
o ancoră de hârtie
pentru o corabie de hârtie
purțându-și încărcătura de doruri
spre golful visat...

Far îmi este bătaia pleoapelor Afroditei
de pe faleză...

My girl, my girl! / Where have you been?
/ Where have you been last night?
„In the ponds, in the ponds / Where
the sun never shines / There I have
been last night!” (Fata mea, fata mea / Unde-ai
fost? / Unde-ai fost noaptea trecută?) „La pânaie,
la pânaie / Unde soarele nu strălucește niciodată
/ Acolo am fost noaptea trecută”.

Versuri culese dintr-un caiet de-al nostru,
de vremelnici și târzii scolari la *Illustration
Workshop*, în cadrul programului ARIANE, Contes
et légendes d'Europe, Cipru, apoi Arles, Franta —
2000. Despre Cipru am scris câte ceva. Acum
(atunci, pentru că a trecut oarece vreme și de la
Arles încoace) fără a fi obsedat de chestiune,
decât doar contrariat, înșelat în așteptări, am
transmis aceste versuri cu adresă la Bernice (?),
Malteza de 17 ani. Frumoasa și dezinvoltă. Eretica
și ingrată. Reprezentarea Evei multiplicată prin
clonări succesive întru amăgirea Adamilor indiferent
de vârstă și moralitate. În primul rând n-o cheamă
Berenice ci Bernice. Deci, out din literatură. În al
doilea rând...

Întăiul meu contact cu orașul adoptat de
Van Gogh și viceversa; un soi de piață circulară,
încadrat de panglici late de asfalt, purtând în
mijlocul ei un obelisc comemorativ închinat eroilor
Rezistentei antinaziste și, pe margine, o baracă
ceva mai pricopsită, Hôtel de France, pe a cărei
terasă ne vom înfrupta, vreme de o săptămână,
din *charcuteries* și *die grosse salade*, respectiv
haleala de prânz. Cobor din autocarul care ne
culesese de pe aeroportul Marsiliei, în răcoarea
binefăcătoare a fluviului ghicit în vecinătate. N-am
bagaje, în afara unei genți cu actele identificatoare
ale subsemnatului. Restul mi-a zburat în Malta
dintr-o eroare a Air-France-ului. Se mai întâmplă
și la ei. Alături de mine, tână malteză, sumar
îmbrăcată, ca pentru o partidă de *swimming*,
târaste după ea o coscoaga valiză. Dumnezeule,
ce-o avea într-însa? Rezist prejudecății de a-i sări
în ajutor unei biete femei, dintr-un calcul mizerabil:
de ce i-as căra bagajul ei și nu pe-al meu care, iată,
zburdă pe ceruri străine? Vreme de șapte zile o voi
întâlni sporadic, în aceeași ținută sumară, desi
mereu alta, cu priviri dospite de nesomn și de încă
ceva tainic, languros, animată, vrea să zică, de
gesturi de bachantă fericit-istovită după niscăi
nopti valpurgice. Să mă fi înșelat eu la prima
vedere? Să i se fi petrecut ceva între Cipru și Arles,
cu efecte devastatoare în candoarea și
prospetimea-i primăvărică?

Asa încât: „My girl, my girl / Where have you
been? / Where have you been last night?”...

Nu mă vindec de un anume sentimentalism
sau, hai să-i zic exces de camaraderie, păgubitor
doar în măsura în care, mai rar, îl sesizez și la alții
întors către mine. Traiul în comun, fie chiar și
pentru o perioadă scurtă de timp, mă deschide
către cei cu care, într-o voită sau nevoită
complicitate, mă adăp din albia aceluiasi flux
existential. Devenim frați de timp. Revederile, în
consecință, mă emotionează. Pe alții nu. Un *hello*
scurt, în trecere, un *hey you!* și gata, de parcă abia
ne-am despărțit. Probabil că entuziasmul meu
pricinuit de eveniment mă împiedică să constat
ceea ce colegul meu de echipă, Mugurel, a
constatat cu surprinzătoare intuiție: cu excepția
printesei malteze și a colegilor mei, toți ceilalți par
să nu-și fi împrăștiat garderoba. Sunt convinși că
treaba nu ține de sărăcie sau de un deficit de
eleganță cât mai degrabă de o austeritate
controlată. Și, în plus, de o mentalitate pe care

CONSTANTIN NOVAC

MAI LA SUD
DE
NOI ÎNȘINE

doar noi, românii, dintre cele șase nații reprezentate
la mai sus numitul program — greci, maltezi, italieni,
francezi și ciprioti — abia suntem pe cale de a o
împărtași, după o lungă și mutilantă retenție. Pentru
cei mai mulți dintre concetățenii noștri călătoria în
străinătate rămâne încă un dar smuls sortii, un
eveniment, și evenimentul musai să fie îmbrăcat
frumos, nu-i așa? Asta până când vom percepe în
termeni reali, matematici, că Istanbulul nu-i mai
departe de Constanta decât Clujul sau Satu Mare.

Alte modificări în diagrama mea afectivă.
Natassa, cipriota, balaurul cu fustă și cu exces de
testosteron se dovedeste în stare de trăiri
omenesti, învăluită uneori în accese de tandrete
pe care înfățișarea-i rebarbativă nu le poate
transporta decât până la sugestia unui respect
filial. Ajunge și atât. Guido Conti, italianul care-i
trăgea clopotele Bernicei Camilleri cu aceeași
voluptate cu care suga din nesfârșita-i țigară iese
din zona gri a frizerului anodin și, împreună cu
Davide Barilli, editor milanez, alcătuiesc un cuplu
de care se sparg, cu clinchet de ironie subtilă,
stângăciile regizorale puse la cale de imaginația
multilingvă a lui René, bravul nostru dascăl de
povesti și legende. Îmi pare rău că i-am taxat pripit
în Cipru, lucru de care se fac vinovate, desigur,
coastele mele traumatizate. Cote ridicate de stimă
pentru George Mifsud — Chircop, maltezul, a
cărui vocație socratică se împărtea cu egală
pedanterie, fără supărare, între tăiatul în felii
geometrice a unei pizza bolognese și invocarea
psalmică a lui Gerard Genette („Whether it is
narrative or not, when I open a book, it is because
I want the author to talk to me, and since I am not
deaf or dumb yet, I even answer him sometimes...”).
Stationară, Silvie Hartmann, cu farmecul ei de
floare puțin ofilită, ținută-n umbra celei de-a doua
tinereti, râsluind cu impardonabilă grație sosul
gros de tomate cu usturoi de pe fundul unei farfurii
din inventarul perisabil al restaurantului Mas des
Salicornes... În ce-l privește pe Panayotis,
prozatorul cipriot ale cărui evoluții guturale mă
aduceau deseori în pragul turbării, îl păstrez
cantonat între mirările mele reci și ursuze. Las la
urmă Mediterana, obsesiv și orgolios reper cipriot,
asediul meu halucinant albastru-indigo, devenit
aici, în Camargue, la gura Ronului, o baltă tulbure
și creată.

Cât despre colegii mei de echipă, nu mă pot
hotărî să-i scot sau nu din ceata în care s-au
subtilizat de la bun început, toți trei, într-o
sincronizare pe cât de perfectă pe atât de
inconfortabilă mie. Ceată, ambiguitate, suspans
prelungit... Spre cinstea mea, zic eu, n-am zăbovit
asupra ratiunilor care i-au transportat pe ei și nu pe

alții în Cipru și mai apoi la Arles. Or fi făcut-o ei
relativ la subsemnatul cu concluzii, poate
dezagreabile în ce mă privește. Echivocul se naște,
cred, și din natura la fel de echivocă a demersului
nostru programatic. Ne-am condus după un statut
incert, de quasi-debili mintali puși să încropească
povești din amintiri de crudă junete și să deseneze
cu degete de lemn chipuri stălcite, cu o finalitate la
fel de dubioasă, despre care îmi voi îngădui să
glosez mai târziu. Bine, dar călătoria rămâne
călătorie, un mod de a trăi accelerat, cu un
metabolism spiritual superior celui din papucii
de-acasă. Inerente, bruste schimbări de decor,
reacțiile imprevizibile ale unui univers uman
provocator prin ineditul său, confruntarea adâncă
sau numai superficială, după dispoziție, cu
propria-ti memorie sau imaginație galvanizează,
te fac mai destept și mai comunicativ.

Din acest punct de vedere mi-am ratat
aventura. Am avut marea neșansă de a călători în
tăcere. Orice remarcă ironică sau admirativ stărnită
de împrejurări, orice glumă ieftină sau cu substrat
se izbeau de neclintirea lor. Doamna profesoară,
absorbită de ea însăși într-un proces care n-avea
nimic de-a face nici cu orgoliul, nici cu egocentrismul
doctrinar, poate doar cu o simplă și inofensivă stare
biologică; celor doi studenți, ea filolog, el, politehnist,
le-a putea reproșa, înainte de toate, caracterul lor
ireproșabil. Nimic, în afară de tinerete, nu li se putea
atribui — sau imputa — din largul spectru al
determinărilor acestei vârste. Ea, adăpostind parcă,
totuși, un mic cuib de viespi în ventriculu-i drept.
Fără interes de lectură, mineral-absență la jocul
termometrului spiritual, el, cu un bun simț trecut în
stadiul subliminal al unei timidități malade. Curentul
provocat de rarele, întâmplătoare grenuri
intelectuale nu i-a făcut să strănute niciodată. Au
rămas cuminti, obraznic de cuminti, în clasele
primare, acolo unde ne-au așezat organizatorii
programului, cu o inspirație care, fie-mi iertată
ingratitudea, nu merita banii.

Să recapitulăm. Rostul nostru, motivul
pentru care ne-am strâns la Polis în Cipru și ne-am
reîntâlnit la Arles este să scriem — și să ilustrăm
— un *common tale*; adică o poveste comună
concentrând în ea ceea ce se presupunea a fi
semnificativ în sedimentele memoriei noastre de
foști nepoți plecați cu sorcova, ascultători cândva,
în preajma sobei patriarhale, de basme și snoave
cu iz balcano-rhedeiteranean. Maestrul René,
ilustrul magician al showului itinerant ce urmează
a fi nemurizat într-o carte transnațională, își dă
toată silința — multilingvă — concepând serii de
work-shops, să înmănușeze inspirația
învățăcelilor săi într-o armonioasă, cursivă
concepțiune narativă. Numai că personalitatea
acestora dă cu piciorul, evadând din cadrul strict al
scenariului. Stelios, cipriotul, un bărbat frumos, cu
păr pe piept izbucnit din răscoala cămășii, ne
bagă-n Jung, ruda lui Freud, urmat de George
Mifsud care scandează academic: „Narrativity does
not exist independently from an act of
communication that actualizes a message as
bearing narrative meaning, whatever the final
function, if any, of this feature of the message...”

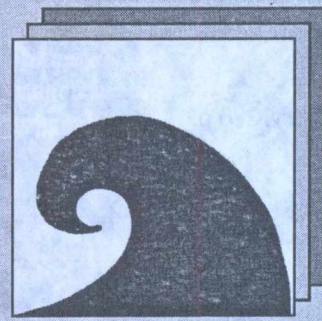
... Iar eu mă revolt întrebând retoric *cui
prodest*, lucru care-mi atrage ostilitatea definitivă
și irevocabilă a lui Panayotis care ori latră ori
vorbeste o engleză fără salivă-n gură.

Rezultatul dorit apoteotic al spectacolului
menit să preceadă oral cartea propriu-zisă, numitul
common tale, se desfășoară în praful unei scene
improvizate, din vecinătatea Teatrului antic; câțiva
colegi de-ai noștri, inițiați în pripă, clamează fraze
stânjenitoare din textele euro-comune, în fața unui
public sumar, dacă nu chiar inexistent, exceptându-ne
pe noi, autorii. Rădem, mai întâi pe înfundate,
Guido și Davide, apoi rădem în hohote,
recunoscându-ne cu onestitate în infantilismele
care, odată roșite, par și mai imbecile.

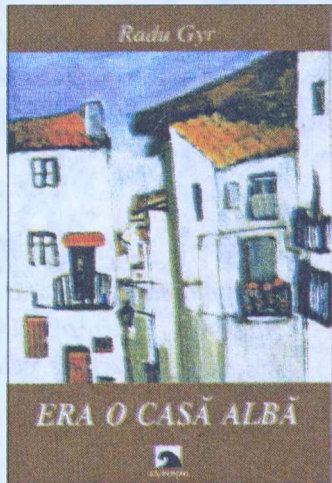
Sunt, desigur, rău. Cu atât mai rău cu cât
cred că același lucru petrecut la Piatra Frecăței
mi-ar fi stârnit complexe de popor al meu cu viitor

• Viata Sf. Eustatiu — Icoană pe pânză sec. XIX — Mănăstirea Cocosu

BELETRISTICĂ. MEMORIALISTICĂ.

- Radu Gyr. *Era o casă albă*. Versuri. 78 p.
- Constantin Abăluță. *Poezia română după proletcultism*. Vol I și II. 1200 p.
- Aurel Rău. *În inima lui Yamato*. 116 p.
- Nicolae Motoc. *Provocări imergente*. Versuri. 428 p.
- Ovidiu Dunăreanu și Victor Corcheș. *Corabia de*

- Fildeș*. Antologie. Versuri. 186 p.
- Ovidiu Dunăreanu. *Scriitori de la Tomis*. Dicționar. 156 p.
- Arthur Porumboiu. *Nume pe apă*. Versuri. 136 p.
- Nicolae Caratană. *Memorii Ghetsimanice*. 586 p.
- Emilia Dabu. *Floare de colț*. Versuri. 68 p.
- Emilia Dabu. *Cetatea iubirii*. Proză. 108 p.

- Radu Șuiu. *Aôra*. Versuri. 80 p.
- Radu Bărbulescu. *Ocroțiți în străinătate*. Antologie. Proză. Poezie. Eseu. 196 p.
- Eugenia Văjăiac. *Iată-mă*. Versuri. 68 p.
- Vasile Mizdrea. *Hotarul singurătății*. Roman. 192 p.
- Vasile Gurău. *Drum bifurcat*. Roman. 246 p.
- Petru Brumă. *Estul ca un cal buimac*. Versuri. 84 p.
- *** *Vox Juventutis*. Antologie. Versuri. 124 p.
- Ibram Nuredin. *Islamul și valențele lui*. Pelerinaj la

locurile sfinte ale Islamului. 200 p.

FILOLOGIE. ISTORIE LITERARĂ. CIVILIZAȚIE.

- Pericle Martinescu. *Odiseea editării poeziilor lui Eminescu. 1884-1984*. 184p.
- Paula Manolache. *Dicționar de studiu a Limbii Engleze*. 214 p.
- Stefan Popa. *Rușii. Istoria culturii și civilizației*. 200 p.

ISTORIE.

- Constantin Ionașcu. *Rezistența anticomunistă în Dobrogea*. 594 p.
- Iulian Antonescu. *Libertii în societatea română, sec. I și II*. 186 p.

- Gabriel Custurea. *Circulația monedei bizantine în Dobrogea*. 196 p.

TEOLOGIE.

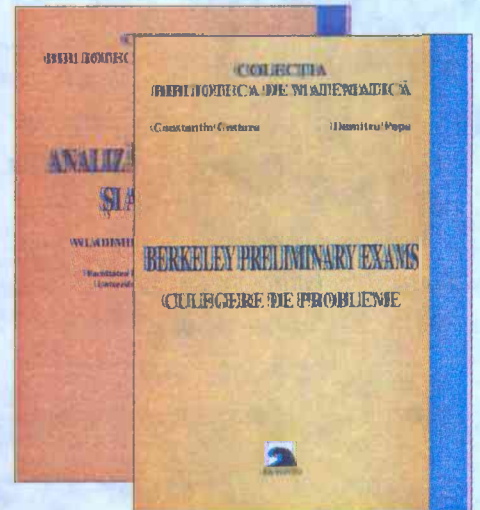
- Vasile Citirigă. *Probleme fundamentale ale teologiei dogmatice și simbolice*. 294 p.

COLECȚIA «BIBLIOTECA DE MATEMATICĂ» FIZICĂ. INFORMATICĂ.

- Wladimir Georges Boskoff. *Analiza pe varietăți și aplicații*. 106 p.
- Constantin Costara și Dumitru Popa. *Berkeley Preliminary Exams. Culegere de probleme*. 146 p.
- Gheorghe Niculescu. *Analiză matematică. Calcul*

diferențial. 196 p.

- Radu P. Voinea și Dumitru Bratosin. *Elemente de mecanica mediilor continue*. 134 p.

- Emil Cosma. *15 lecții de utilizare a calculatorului*. 156 p.
- *** *Ghid de informatizarea a bibliotecilor mici și mijlocii*. 174 p.
- Constantin Iordan. *Exerciții și probleme de matematică pentru școlile profesionale*. 80 p.

ECONOMIE. ȘTIINȚA CONDUCERII.

- Victor Ploae. *Microeconomie*. 146 p.
- Nicolae Traian. *Bazele contabilității*. 186 p.
- Nicolae Traian. *Contabilitatea întreprinderii*. 176 p.
- *** *Teste grilă de economie pentru admiterea în învățământul superior*. 320 p.
- Elisabeta Nicorescu. *Marketing*. 242 p.
- Ioana Cristea. *Managementul sportiv*. 68 p.
- Florin Boboc. *Marketingul sportiv*. 94 p.

COLECȚIA «ARS MEDICA»

- Marin Ghe. Ciobanu. *Mama și pruncul*. 274 p.
- Carol Friedmann. *Psihiatrie*. 428 p.
- Sabin Ivan. *Marea o vastă farmacie*. 205 p.

- Ileana Ion. *Fiziologie. Curs.* 184 p.
- Nicolae Ceamitru. *Fiziologia generală.* 196 p.
- Ileana Ion. *Morfofiziologie.* 164 p.
- A. Creangă și E. Nicolae. *Anesthesia in Dentistry.* 280 p.

COLECȚIA "THEMIS". DREPT MARITIM. MARINĂ CIVILĂ ȘI MILITARĂ.

- *** *Revista de drept maritim.*

Nr. 1, 2, 3.

196 p. fiecare număr.

- Marin Voicu și Maria Veriotti.

Convenții maritime internaționale.

Vol. III. 246 p.

- Marin Voicu și Maria Veriotti.

Jurisprudență și legislație. 428 p.

- Constantin Jurcă. *Curs de drept civil.* 278 p.

- Mihai Cornel Ștefan Georgescu. *Acțiunile scafandrilor deminori în viziunea flotelor occidentale.* 200 p.

- Constantin Iordache. *Elemente de strategie maritimă.* 224 p.

- Eugen Bârsan. *Navigație radar și radar plotting.* 214 p.

SOCIOLOGIE. PSIHOLOGIE. PEDAGOGIE.

- Pantelimon Golu.

Fundamentele psihologiei sociale. 384 p.

- Amalia Pătru. *Psihologia sportului.* 84 p.

- Anton Moraru.

Pedagogia sportului. 96 p.

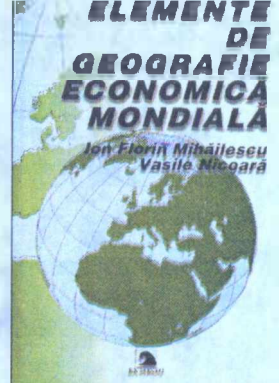

GEOGRAFIE. ECOLOGIE.

- Ion Florin Mihăilescu și Vasile Nicoară. *Elemente de geografie economică mondială.* 264 p.

- Ion Florin Mihăilescu. *Dobrogea. Condiții pedoclimatice.* 186 p.

- *** *Carta Verde a Județului Constanța.* 350 p.

ARHITECTURĂ. MUZICĂ.

- Ioan Augustin. *Bizanț după Bizanț după Bizanț.* 220 p.
- Luchian Ionescu. *Fantezii pe claviatură.* 46 p.
- Adrian Doxan. *Întoarcere în toamnă.* Romante. 98 p.

BIROTICĂ. SECRETARIAT. MERCEOLOGIE.

- Elisabeta Nicorescu și Dragoș Micu. *Formulare clasice și moderne în activitatea de secretariat.* 104 p.
- Maria Pârvu. *Stenografia pentru toți.* 186 p.
- Anca Stanciu și Elena Condrea. *Merceoologie.* Vol. I și II. 344 p., 144 p.

TIPOGRAFIA

imaginea
dumneavoastră

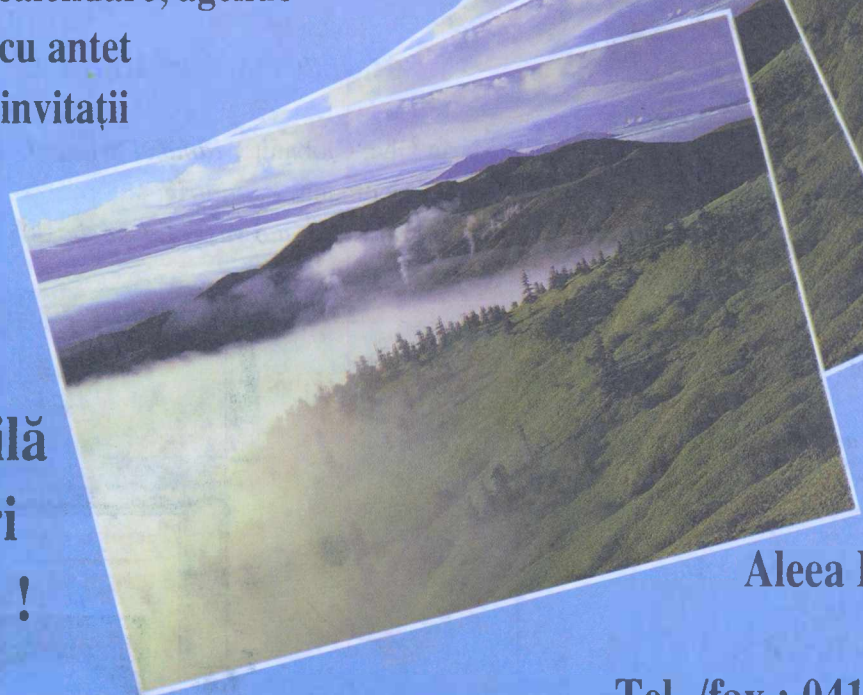
INFCON

S.C.

S.A.

O firmă modernă
la dispoziția dumneavoastră,
pentru realizarea de :

- ◆ afișe, pliante, broșuri
- ◆ etichete
- ◆ cărți, reviste, ziare
- ◆ calendare, agende
- ◆ tipizate, foi cu antet
- ◆ felicitări, invitații

Calitate
ireproșabilă
la prețuri
accesibile !

Aleea Prof. Murgoci nr. 1,
8700 Constanța
Tel./fax : 041 - 58.05.27, 58.56.27

*Sinfonia
imaginii*

Editura EX PONTO și Tipografia INFCON urează colaboratorilor „La Mulți Ani !”

cultural discutabil. Din punctul socotit central, Hôtel Van Gogh (se putea numi altfel?), unde atipim nocturn pentru că de dormit e mai greu în năvala tântarilor și în densitatea colturilor contondente ale mobilierului mai mult decât strict funcțional — cineva încearcă să mă convingă că, la Paris, spațiile hoteliere sunt aproximativ aceleasi, dar asta nu mă consolează — vasăzică din fata Hotelului Van Gogh pendulăm zilnic, cu ajutorul microbuzului pilotat de brava Marjorie, între Médiathèque și Centrul Cultural al Tineretului, două instituții remarcabile, modele de civilizație și tot atâtea căi de a înfrânge complexele înșingurării regionale. Fiindcă Arles, în pofida asteptărilor mele vecine cu ignoranța, e un orașel plin de farmecul încăpătânării de a rămâne ce-a fost și de îndrăzneala de a pătrunde în mâine; iubitor de pictori celebri care i-au trecut pragul dar și lansator de rachete interculturale. Urc scările spiralate ale Mediatecii, traversez spațiile brăzdate de lumină și umbre ale Centrului, replică occidentală modernă la peripatismeale cărora te supui în spațiul vast și întortocheat al unui templu budist, și-mi zic, fără să cred, că mă rog, căm asta ar fi ce ne-ar trebui pentru a intra și noi în rândul lumii. Dar ce te faci cu torsurile elenice pervers dezvelite ale Alexandrei sau Vasiliki, aducând spre noi mai puțin spiritualitatea vechilor greci și mai mult parfumul carnal al odaliscei, ce te faci cu alegațiile riscante ale lui Stelios sau cu alocuțiunile lătrate ale lui Panayotis? Legănat mereu între hybris și catharsis? Îngrijorarea mea de atunci, astăzi coplesită de acele îngrijorări curente care mă păstrează-n contingent, pleacă din faptul că, în ciuda virtualilor bunici din noi, n-am reușit nici în Cipru, nici în Arles, să imaginăm o poveste sedativă în stare să ne adoarmă virtualii nepoți.

Once upon a time... A fost odată ca niciodată. N-am memorat la timp episodul Arles. Astăzi, când încerc s-o fac, imaginile-mi răsar confuze, voalate, aglutinate cu cele culese din Cipru: fizionomii, edificii, străzi, piețe... Stările de spirit, însă, nu m-au trădat. Ospitalitatea cipriotă, asociată unui peisaj mirific, rămâne unică. Rafinamentul francez e uscat și metodic ca un manual de conversație uzuală, cu stridente frecvente care frizează cel puțin inocența; lipsa cronică a unui atașament afectiv e deductibilă nu numai din relațiile nemijlocit umane ci chiar și din aer. Atât de mult invocatul sud, când e vorba să justifice un temperament vulcanic, o mentalitate anume nu e decât nordul altora. Dincolo de asta, Arles, cu monumentele lui milenare, înregistrate cu gospodărească acribie de UNESCO, cu muzeele sale, este un orașel pitoresc cu cel mult patru etaje, cu străzi înguste, pe ale căror trotuare abia poți face un pas înaintea celui alt, sprijinindu-te de masinile în trecere, cu ferestre oblonite, cu nenumărate hoteluri modeste (în ale căror camerele scaunul closetului e alături de tâmpla patului) și cu Van Gogh. Mai ales cu Van Gogh căruia arlesienii de toate vârstele și profesiile, dincolo de interesele propagandei turistice, îi acordă calitatea de patron emblematic al orașului; podul Langlois, Casa galbenă, Café Terrace, Bd. Les Aiscamp, Spitalul din Arles, căzute sub ochiul și penelul artistului, fie că mai sunt, fie că nu, rămân repere în timp, suprapunând luminii de astăzi lumina triumfătoare a altui secol. Mai este statuia poetului Frédéric Mistral, a cărui capodoperă, Mirëio, înalță un imn patetic Provenței natale. Ca să nu-l uităm pe Amadieu Pichot, poet al urbei, din sec. 18, eternizat, la o răspântie de străzi, printr-o fântână lină cu apă puțină.

Si, peste toate, dominante și tăcute în grandoarea lor: amfiteatrul Arena, o uriasă povară de piatră pe cocoșa bietului pământ, îmblânzită cumva de arcade și coloane dorice, reper fundamental al locului; și Ronul ale cărui ample meandre în zona limitrofă par ezitări în cursul său inexorabil, prin Camargue, spre apele Mediteranei.

Am mai spus-o: între niște nații pentru care călătoria peste hotare a intrat în obisnuință, românii, vitregiți de pașapoarte, dau un președinte pe o cărare spre lumea largă. Mai izbutite sau mai puțin izbutite, colocviile, seminariile, programele culturale, „de afară” sunt privite de către organizatori ca destinații exclusive; lucrările sunt bătute în cuie orare, minutios desirare, cu pauze zgârcite de masă și odihnă. Cum să le explic acestor oameni plictisiți de atâta umflat că, cel puțin în ce mă privește, programul ARIANE sau cum s-o numi el este prilejul și nu cauza deplasării mele în Franța? Flanez pe străzile Arles-ului, chinuit de ispitele din vecinătate, în primul rând Marsilia, apoi Aix en Provence, Nîmes, Tarascon al lui Tartarin sau Montpellier. Ca să nu mai vorbesc de Avignon de unde îmi trimite bezele ademenitoare Palatul Papilor și mai ales Pont Saint-Benezet, cel cântat în copilăria mea complet nefrantuzită (Sur le pont

d'Avignon...) Nise face totuși hatârul unei deplasări spre Saintes Maries de la Mer, prin deprimentul desert al estuarului fluviului Ron (Mistral: „Ni arbore, ni ombre, ni âme...” — dune de nisip, mlăștini, lagune pline de tântari și hieroglife elastice de flamingi cu aripi roz de înger, vânturi cu nume de descântec, în realitate pustiitoare, corozive — mistralul, tramontana, largada sau eissero. Orașul celor câteva Marii printre care și sora Maicii Domnului, presupuse a fi poposit aici cândva prin grija hazardului, e departe de luxurianta stațiunilor mediteraneene cunoscute. La restaurantul Mas des Salicornes, după o așteptare bântuită de tântari agresivi, participăm la o Soirée Flamenco unde, în acordurile spaniole ale unui veritabil maestru al ghitarei, mâncăm Crème de Tomates, Gigot d'Agneau marin, Fromage de Chèvre și bem Vin rosé sau rouge, la alegere, de Pays des sables d'Aigues Mortes. După care ne întorcem acasă, mai flămânzi decât ne-o permite buna cuviință...

Extras din *Illustration Workshop for the common tale*: „Man is the sea on whose shores seagulls make their nests”. Mise pare că asertiunea aparține lui George Tsangaris, singura contribuție, în afara câtorva accese de tuse, la bunul mers al programului nostru. Altfel, e un chiu-lău fără pereche pe care-l invidiez sincer pentru abilitatea cu care te face să crezi că e mereu acolo unde-l cere misia.

Sunt prins, printre altele, cu un excurs despre „Călătoria ca mijloc și scop al cunoașterii”. Culmea ironiei! Tocmai eu să vorbesc despre funie în casa spânzuratului! Mă pregătesc asiduu, vocabularul

crudități servite alături de un pahar cu bere, subtile ca o eprubetă și nu mai încăpătoare ca ea, la baraca numită Hôtel de France. Fără să mai adaug că opiniile mele bolnave de subiectivitate, privite din afară, pot fi încadrate în cine știe ce paragrafe penale. Bineînțeles, în afara reacției spontane, legitime, cel puțin în ce mă privește, exprimată în înjurături neaoșe la adresa unui tip care mă acrosase tendentios pe aleile grădinii publice cu belvedere la fluviul Ron și la podul văduv de unul dintre maluri. Bineînțeles că nu are nici o relevanță plaja murdară, cleioasă din Saint Maries..., cu mine bălăbânindu-mă pe pietrele amorfe ale unui dig pe care Constanta mea amărâtă l-ar împrumuta doar atât, până la limpezirea situației electorale. Băieții ăia de la Arena care m-au tras în piept cu anunturi colosale cum că pe nisipul frumos netezit al acesteia se va desfășura o cruntă, sângeroasă coridă; ca să văd, după ce-mi golesc buzunarele de franci, o mică sfadă de cartier între niște animale blajine, travestite-n tauri, și băieții de care vorbeam, învățați cu fuga și cu zeflemeaua.

Vin pe drum înapoi spre Arles, tot mai convins că am comis un păcat, nu numai prin evadarea mea ci și prin refuzul de a accepta caracterul absolut benign al contactelor culturale dintre popoare. Îl întrebam pe George-Mifsud-maltezul, între două îmbucături servite la Brioche de la Chapelle (unde luam cina între nelipsiții moustiques) cum i-ar spune el basmului — common tale — făptuit în complicitate parțial europeană. „Un afront la chestia literară” mi-a răspuns, tocmai își tăia în bucăți egale, geometrice, pizza bolognese. Mifsud e un tip serios, singurul

● Raiul — Frescă Biserica Sf. Ap. Petru și Pavel Constanța, Constanța

meu englezesc, sărac în nuanțe, se lasă greu împrăștiat dar nu mă las stimulat de promisiunea că, în contrapartidă, voi putea ajunge la Avignon, în ultima zi a Programului. Împrejurările fac ca work-shopul meu să se amâne exact în această ultimă zi. Împotriva tuturor rugămintilor, aporuncilor abil voalate în sugestii, mă îmbarc în trenul de Lyon, cu oprire la Avignon, lăsându-mi audienții fără work-shop. Palatul Papilor, imens, sobru și impunător, cu poalele năpădite de artizani și negustori de balsamuri întăritoare, celebrul pod neterminat, Notre-Dame-des-Domes, biserica romană de sec. 12 unde, tocmai în ziua Sfintei Marii, mă închin pentru mama mea, Maria („Souvenes vous, tres douce vierge / que vous êtes ma Mere et que je suis votre enfant / que vous êtes tres puissante / et que je suis faible...” — grădinile suspendate deasupra fluviului, cu scurte, îmbitoare și relaxante popasuri înflorite, apoi un loisir cu bere rece și pourboier, băută în preajma gării, pe terasa unui pub irlandez...

Si totuși... Sentimentul apăsător al evadării din puscăria conștiinței lui de supus perpetuu. Am contrariat niște inși plini de bune intenții. Si ce dacă toată povestea asta cu *contes et légendes* miroase a improvizație? S-a plătit pentru dansa, s-a cheltuit bănet... Si ce dacă dorm într-o cameră cu capu-n closet? Si mâncând *die grosse salade* de-mi iese iarba prin urechi? S-ar putea ca, prin gestul meu, să compromit beneficiile relațiilor culturale româno-franceze. Nu contează că am dat de două ori înconjurul aceluia Golem de piatră din mijlocul Arles-ului ca să dibuiesc colocant unde să pot bea un suc, atât, cu ochii-n piatră uriașă a ctitorii a lui Hadrianus; și să fiu refuzat pretutindeni pe motiv că nu le mănânc și *charcuteriile*. Ca și cum n-as fi avut salata mea de

poate dintre noi în măsură să răspundă afirmativ la întrebarea pe care, în glumă, am adresat-o românilor mei, dar ei as: „Bă, care te dai scriitor p-acilea?” Îl aud și acum clamând într-o engleză controlată de inflexiuni arabo-malteze: „A message is narrative because it has narrative meaning and not because of the way it is conveyed”. Aferim!

„Un afront la chestiunea literară” zicea el, referindu-se la calitatea operei noastre comune menite altfel să aducă nepoților noștri binecuvântarea somnului.

Dar asta nu e în măsură să-mi spulbere scrupulele. Mifsud, oportunist sau nu, a rămas la datorie. Eu nu! Eu mă aflu în tren, mă întorc pocăit la Arles, vizavi dreapta e o demoazelă muncită dar foarte drăguță, care conversează galant cu un concetățean de-al ei, numai genunchi și coate *aigus* și un nas asemănător. O copie a lui Jacques Yves Cousteau. De altfel, după părerea mea, jumătate din populația bărbătească a Franței seamănă cu marele explorator al adâncurilor. În piața largă, pietruită, a bisericii Notre Dame des Domes, câțiva adolescenți cu mustăți gata răsărite topăiau pe patine cu roțile, se însurubau în aer de zeci, de sute de ori, fără să dea semne de plictis, provocând un zgomot asurzitor, nu mai puțin stresant decât cărucioarele improvizate ale tigănușilor mei de pe strada Marc Aureliu. Un bărbat solid, chivernisit cu bicepsi de atlet, servindu-mă la masă, la micul dejun, cu briose fierbinti... Umbra mea lăsându-se de bărci, bântuind nostalgică, printre sute de catarge, la Saintes Maries...

Urmează statia Arles, gară a celui mai întins municipiu al Franței, unde voi afla că absenta mea nu deranjase pe nimeni.

MANUELA MIGA

ah!

Ah, grația unei femei urâte,
unei femei cu nasul prea mare (nas
azvârlit de o ironică mână
în mijlocul fetei înguste foarte și plină de
pistru),
cu părul rar, prea desteaptă!
Ah, grația aceasta subțire, elevată,
augustă,
peste poate de chemătoare, irezistibilă!
Ah, fascinația unei femei urâte,
cu tenul pământiu, cu privirea piezisă,
prea slabă,
a uneia care se vrea și se știe iubită.
Ah, o femeie urâtă, surâzând,
cu spada lustruită, gata de luptă și cu
victoria motând cochet
în ciucurele (de mătase al) tecii (din piele
de cerb).
O femeie urâtă e mult mai frumoasă, mai
puternică, mai femeie,
decât una frumoasă!
Asta am înțeles-o azi pe când spălam
linoleumul și
trăgeam cu coada ochiului la televizor (nu
spun la ce emisiune)
și atunci am simțit cum, mototoalei,
prizăritei mele sperante
i-a crescut brusc o aripă
și nechezatul i-a devenit primăvăratec,
ah, iapă bătrână tropăind după fluturi, ah,
ah...

corabia albă

Cândva, peste foarte mult timp,
va veni.
Ne vom plimba îndelung pe chei și tăcuti,
o să privim marea.
În flacăra târziei remuscări ce-ți va arde
măinile
o să ni se arate epava albei corăbii.
Pentru că nu pe noi, ea n-a purtat pe
nimeni
și valurile o duc tot mai departe de tărâm,
în trecut, spre o insulă a fericirii,
necunoscută profesorilor de istorie.
Tremurând, tava ruginită îmi va cădea din
mâini
și sufletul meu de copil se va rostogoli pe
stânci
căutând, negăsind mereu
prima iubire
pe care nu i-a fost îngăduit s-o trăiască,
pe care n-a învățat nici acum s-o ucidă.

meditație de primăvară

Viata mea se irosește pe zeci de drumuri
inutile.
Mă oprește amintirea fetei care, după
ploaie,
cu o creangă-nflorită în mână,
își privea tristetea într-o băltoacă.
Obosită de marile mele adevăruri amân
si-acum...
dar viața mă poartă departe de marile
mele idealuri.
Buni, prietenii îmi fac semne
de-ncurajare,
primăvara surăde promitător,
dar castanii erau plini de lacrimi, i-am
văzut,
am auzit salcâmi tânguindu-se,
însăși lumina se frânge, martore-mi sunt
culorile,
dar viața mă duce mai departe, tot mai
departe...

Actul III

Tabloul VII

Casa dinainte, ziua. Lucia, Beza.
Lucia: Du-te, totuși, poate a căzut. Si-o fi rupt piciorul. E nevasta dumitale.

Beza: Sunt unchi, numai fiindcă te-a crescut soru-mea, dar am pasiune pentru tine: ti-o repet. Lucia, te iubesc. (*Gesturi de usurare*). Ce-mi ceri îți dau, că am.

Lucia: Nu-mi esti decât dusman si-ti cer să pleci; dacă nu, plec eu... Negustor ordinar, ascuns...

Beza: Las-că sunt cunoscut — am oamenii mei —, crezi că lucrez așa? M-am aranjat... și-ți dau și tie — îți dau cât vrei. Nu cunosti bucuria orașului, a restaurantelor. Îți cumpăr rochii, jupoane, ciorapi — totul transparent, ca să omori bărbatii — îți promit si-un bărbat! Am prieteni destui! Dar... eu vreau să stai la mine — cine-ti-a mai vorbit atât de frumos? Cu patimă! Cine te-a mai dorit atât? Sunt și functionar la un spital, cu acte la mână, așa că stau bine — gândește-te ce bine stau. (*Se învârteste pe lângă ea*.) Cine te-a mai dorit atât?

Lucia: Sora dumitale.

Beza: Da, dar altfel.

Lucia: Si dumneata vrei altfel.

Beza: Eu?

Lucia: Altă sclavie.

Beza: Eu? (*Urcă Cira pe potecă, ascultă la usă*.)

Lucia: Decemăinviti la casa dumitale? Fiindcănu-mi esti unchi adevărat și faci pe îndrăgostitul? Patima dumitale e Cira și e în apropiere, după zmeură. Caut-o! Urmărește-o ca un cerb. Esti un porc mistret — nu, nu porc: vipie. V-ai adunat odinioară comori din care trăiti si nu stiti cum să le păpăti — dar mai vreti. Ce vrei? De ce nu pleci?

Beza: Din casa mea?

Lucia: A-aa!

Beza: Vreau să spun: din a noastră, casa noastră. O să te păstreze ca pe-o printesă. (*Între timp Lucia trebăluiește*.)

Lucia: Sunt servitoare! (*Puternic, spre el*.) Am fost servitoare — dumneata și sora, stăpâni. Nu mai sunt. Dumneata meriti să fii servitorul meu, dumneata și nevasta dumitale și neamul tot.

Beza (*fals, stă în genunchi*): Sunt, porumbito!

Lucia (*înfierbântată*): Cum îndrăznești să mă numești astfel? Numai Novo...

Beza: Tot, tot e-al tău. Bogătie, iubire. Tu esti dragostea mea adevărată. (*Deodată, repezit*;) Unde e sfera? Aurul?

Cira: Auzi, prostul, știe să fie curtenitor cu altele. Mie nu mi-a spus niciodată așa. Îi dă tot... e capabil. Dacă-i face curte cu adevărat? (*Lucia deschide usa cu putere, o trânteste pe Cira care era lipită de usă. N-o vede, e în partea cealaltă. Aude pasi. Rămâne în prag*.)

Beza: Asta-mi esti! Slugă nenorocită! Măcar de mi-ai fi fost si mie slugă. (*Merge la fereastră, o vede pe Cira*.) A dracului fată. Trebuie ținută între zăbrele, altfel! Dar nu mă las. Iau muntele îndărăt, casa, aurul pe care-l ascunzi si... sfera aia. Slugă murdară, te mănânc friptă! Vă jucati cu mine? (*Mâniat din cale-afară*.) Nu merge! Întorc foaia, patimo! Pâinea e pâine...

Urcă un necunoscut între două vârste, frumuseț. Vede cele două femei: Lucia în prag, Cira dincolo de usa deschisă. Necunoscutul se opreste, vorbește Luciei. E Procurorul.

Procurorul: Bună ziua!

Lucia (*dreaptă*): Da!

Procurorul: Pot intra?

Lucia (*gravă*): Cine esti dumneata?

Procurorul: Sunt procuror.

În cameră, Beza își potrivește repede cravata, tremură, vrea să fugă în camera de sus, dar la intrare se opreste, ceilalti făcându-si aparitia. Stă așa.

Lucia: Pe cine căutati?

Procurorul (*merge spre Beza, îl privește atent*): Pe dumneata.

Beza (*gest cu mâna spre el*): Pe mine? Dar eu sunt

STELARIANA

FATA FĂRĂ LUNĂ (I)

În anul 1988, revista *Manuscriptum* (nr. 3, pag. 109-110) a publicat primele două acte, din cele trei, ale piesei postume **Fata fără lună**, semnate de Dimitrie Stelaru. După nouă ani, în 1997, în revista *Tomis* (nr. 1-6, pag. 10) au apărut și paginile inedite din cel de-al treilea act.

Evident, la momentul oportun, atât teatrul cât și proza au fost comentate cu obiectivitate de semnatarul acestor rânduri, oferind, astfel, cititorului informațiile necesare receptării corecte a lucrărilor respective, relațiile dintre ele, statutul lor în ansamblul operei stelariene. De aceea, tipărind, acum, cel de al treilea act, nu revenim asupra comentariilor anterioare.

Actul al treilea se compune din tablourile VII, VIII și IX care vor fi publicate în trei episoade succesive.

VICTOR CORCHES

din... sunt functionar al spitalelor, membru la sindicat.

Procurorul: Si mai ce?

Beza: Mai ce? (*Bălbâit*;) Am și nevasta aici. (*Întră Cira*.) Uite-o...

Procurorul: Sotia dumitale?

Cira: Cira, sotia bărbatului meu. (*Fandosită, trece prin fata lui*.) Ati aflat că suntem aici? Îmi pare foarte bine, că eram singură. Sunteti (*ii oferă scaun*) obosit, nu? Dragă Lucia (*Procurorul tresare, caută spre Lucia*), să-i dăm o gustare procurorului. (*Insinuantă*;) E drăgut (*bărbatului*), nu-i așa bărbățele, prostutule?

Procurorul: Esti Lucia... (*spre Lucia, care a rămas în prag*.)

Lucia: Ati auzit.

Procurorul: Nu e nevoie de nici o gustare. Pot sta? Stati și dumneavoastră. (*Nu stă nimeni*.) A, da. (*Singur, mai mult*;) E greu de urcat... (*Către Beza*;) Cum te cheamă?

Beza: Beza și Cira.

Procurorul: Bezașcira? Ce nume e ăsta?

Beza: Nume de functionar.

Procurorul: Sunteti turc? (*Beza e încurcat, are ceva necurat în el*.) Aveți neamuri în sud...

Beza: Eu?

Procurorul: V-am întrebat.

Cira: Are unul prăpădit, negustor de struguri. (*Își dă seama că a făcut o prostie*.)

Lucia: De sultanine. (*Zâmbeste rece. Procurorul o privește, iar întreabă*.)

Procurorul (*Cirel*): Si dumneata cum te numești?

Cira: Ciral! Ti-am mai spus, procurorule!

Procurorul (*e mirat de intimitatea ei*): Cira? Interesant nume! Beza și Cira!

Beza: Nu suntem un trup? Jumătate, (*o arată*) jumătate.

Procurorul (*se ridică plictisit de asemenea discutii, serios*): În definitiv, cine sunteti? (*Beza fierbe, transpiră, Cira îl vede*.)

Cira: Airăcit, prostutule. (*Cu o batistă de-a ei îi șterge fruntea*.) Sterge-ti nasul, că lucește. (*Vine în fata procurorului, fandosită*.) Stii, eu sunt Cira... dacă mergi jos, avem la... în vale, colo... e mașina noastră.

Procurorul: Nu stiam a cui e. (*Lui Beza*;) Ai mașină?

Beza: Aml! În calitate de ...

Procurorul: Ce căutati aici?

Beza (*singur*): M-au denuntat, da' nu mă las cu una, cu două. (*Ridică pieptul*.)

Cira: Cum, procurorule? Cu moarta...

Procurorul (*se dă îndărăt*): Sunteti rudă?

Beza (*vesel, vine spre el*): E sora mea.

• Catedrala Delta Dunării din Sulina

ESEU

despre
înghesuiala din
cultură

A tunci când pălesc pentru prima oară în interiorul culturii, fie publicând ca scriitori, fie lucrând ca ziaristi la secția de cultură a vreunui cotidian, multi cred că au intrat într-un spatiu supraaglomerat, în care artistii se calcă pe picioare, că trebuie să bage de seamă când pălesc, ca nu cumva să calce pe bătătură vreun artist adevărat și, în felul acesta, să-i tulbure meditația, să-l silească să-si întrerupă pentru o clipă procesul creator.

E o primă impresie.

Pe care dintre artisti să-l intervievez mai întâi? Iată o dilemă pe care eu, cât am lucrat ca ziarist, am resimțit-o din plin. Mi se părea important să vorbesc si cu X și cu Y, și nici pe Z sau pe M n-aș fi vrut să-i ocolesc. Universul e pentru mine compus din multitudinea de universuri personale care se intersectează în fiecare clipă. Si gândesc că este esential ca universurile acestea să aibă spatiu de desfășurare... Mi se părea că două sau trei coloane, cât aveam la dispozitie în ziar, era mult prea puțin pentru ceea ce aveam de spus, pentru ceea ce consideram că e important de știut despre interlocutorii mei, pentru ceea ce aveau ei de comunicat...

Sunt câțiva ani buni de când nu mai practic meseria de ziarist. Am fost silită de diversi patroni ai ziarelor la care lucram, să renunt. Mi-au spus fără menajamente că independenta de opinii nu este nici dorită și nici tolerată. În ziarele culturale, înghesuiala de nume sonore pe o singură pagină mai degrabă te stânjenește decât te ajută să te exprimi.

Când văd personalități de prim rang, ajunse la venerabilă vârstă a senectutii depline — vârstă la care pot să se laude ca o cocută sclifosită până si cu calitatea de turnător la Securitate, exprimându-se în

reviste frivole al căror principal subiect este sexualitatea, îmi dau seama cât de puțin loc este în paginile revistelor serioase.

Să îndrăznesc să-l ocup eu?

Iată o întrebare pe care mi-o pun neîncetat. Asa se face că am ajuns să scriu extrem de puțină publicistică. Mai corect spus: deloc.

E drept că mi s-a întâmplat ca unele reviste literare să-mi refuze articolele ce-mi fuseseră comandate, fără absolut nici o justificare și nici o scuză. Mult mai târziu, prin terțe persoane, aflu că articolul meu jigneja sensibilitățile unei persoane influente, capabilă să plătească într-un fel sau altul «serviciul de tăcere» echivalent cu un «serviciu de imagine» făcut de respectivul director de revistă.

Așadar, e înghesuială mare în paginile revistelor. Si atunci, când îl vezi pe ditamai «excelentul în cultură» scriind la o revistă care se adresează tinerelor până la 25 de ani, vă spun eu ce simți: nu-ti mai vine să scrii nici pe cantul de la usă, darmită să te mai ostenești cu un eseu despre *viată-moarte* sau orice altă temă importantă.

Pentru că, până la urmă, ce este cultura? Un dar pe care un individ mai înzestrat acceptă să-l

Procurorul: Sora? Esti fratele...

Cira: Nu stiai, procurorule?

Procurorul: Stiu multe.

Beza iar se retrage, Cira la fel.

Beza (*singur*): Asta mă ia din oală. Prost sunt!

Lucia: Dânsul e Beza, familia Beza, fratele stăpânei care a murit.

Procurorul (*nedumerit, apoi, linistit. Celor doi*): Ce gânduri aveti?

Beza (*singur*): Vrea să-mi afle si gândurile!

Cira: Simpaticești, procurorule!

Procurorul: Ce gânduri aveti?

Beza (*singur*): Vrea să mă-nnebunească! Vrea să mă-nnebunească? (*Tare*.) Nu sunt nebun!

Cira: Vai, procurorule, prostul meu are nervi. Totvrea să plecăm și eu nu-l las.

Procurorul (*merge spre iesire*): Măine mă întorc. N-am nevoie de mașina dumneavoastră. (*Iese. Lucia e deja afară. Procurorul închide usa în urma lui*.)

Beza: Ne ia cu mașina lui.

Cira: Ssst, prostule! Ce ai? N-ai făcut crimă. (*Susotesc*.)

Procurorul: Esti Lucia? Am vrut de mult să te cunosc. Am trimis de două ori vorbă prin pădurar... (*Oprivește insistent, zâmbeste*;) S-a dus vestea despre frumusețea Luciei din munti. Să stii că așa e! Mama dumitale n-a vrut s-audă despre o căsătorie. (*Satisfăcut*.) E, acum, am aflat că e moartă... Lasă neamurile... O să fim fericiți.

Între timp Beza se zgâiește la fereastră.

Lucia (*tristă*): Ferice?!!

Procurorul: Esti frumoasă, dar tristă. Înteleg: mama! (*Face un pas*.) Mă întorc mâine. La revedere! M-asteaptă colegii în vale... Mergem spre „Drumul rău”, s-a întâmplat o crimă. Am urcat doar așa... stiind că aici ti-e casa. (*Vesel*;) La revedere, Lucia... Măine. (*Dispare*.)

Lucia e bătută de gânduri. Ușor o ia în jos pe potecă. Dincoace, în cameră, Beza și Cira stau pe marginea patului.

Cira: Esti un fricos fără pereche.

Beza: Mă vezi tu fricos?

Cira: Din ce-am văzut și din ce-mi spui. Nu-mi place. (*Se ridică, îl bate pe genunchi*.) Prostule, n-ai omorât pe nimeni, n-ai furat, așa că? (*Deschide usa, nu vede pe nimeni*.) Las-o dracului de curte — gata, nu merge! Altfel! O să luăm câteva blănite, mai cotrobăim. (*Bate la colturi în podea cu piciorul*.) E băgat pe undeva — he, aurul nu se tine în sertare. (*Mai bate*.)

Beza (*amărât*): Cine știe sub ce stâncă. Era alurisiță soru-mea. Credea că trăiește șapte sute de ani. A căzut... Trebuia să fim aici în noaptea când am murit. L-apus Lucia bine, dacă a dat de el. Ceva știe ea... și ăla, geofagul, cum îi spune. Au secrete, i-am văzut! Si se iubesc! (*Merge spre Cira, strâmbându-se*.) Auzi, mironosite! Bine că m-am certat cu ea.

Cira: Te-ai certat?

Beza: Nu, dar... (*Serios, fricos*;) Măine vine procurorul ... Stie multe.

Cira: Prost esti. Nu sunt eu la mijloc? Îl joc!...

Beza: De amor îți arde tie!... De noi... (*Mirat*.) Îl cunoaște pe frate-meu din Galata!!! Nu e jucărie, patimo! Măine dimineată, chiar dacă nu facem nimic, o stergem. N-am nevoie de cocioaba asta din trei lemne.

Cira: Nu mi-ai spus de lemne... Tai pădurea?

Beza: Casa asta din bărne, caraghioasă! (*Singur*;) Dacă e patimă, e patimă — altfel nu face două parale.

Cira: Nu mă enerva.

Beza: Hî.

Cira (*ia o cană si-i amenintă*): Îți sparg capul, nu mă enerva! Prostule, imbecilule, dobitocule! Ai o nevastă de zahăr și-ti bati joc de ea! (*Se răstoarnă pe pat, hohotind*.)

Beza: Of, ești coaptă de boli. (*Omângăie*.) Sărăcuta... Cira: Sunt femeie coaptă, bună ca fructele coapte, căutată...

Beza: Dacă nici eu nu te iubesc permanent, atunci? Potolește-te, am planuri mari. Taci...

Cira (*sare*): Zău?

Beza: Am... Te fac printesă, patimo! (*Îl sărută*.)

Cortina

împărtășească și altuia mai puțin înzestrat decât el, în speranța că-l va lumina și pe acesta din urmă cu scânteia care, crede cel dintâi, îi va ajuta pe amândoi să orbecăiască mai puțin prin Univers.

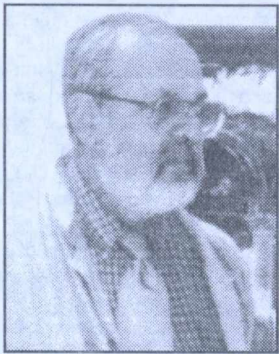
Este așadar un act de generozitate maximă, de dragoste față de aproapele tău.

Ce este turnătorul? Oricât de sclifosit ar fi el, oricâte sofisme ar inventa pentru a se justifica, oricâte parafraze pentru a ocoli termenul care îl așază exact acolo unde îi e locul, turnătorul rămâne o ființă abjectă, pe care propria meschinărie a împins-o zi de zi și ceas de ceas să-si vândă aproapele.

Si poate că ar trebui să treacă vreo câteva secole peste opera *Turnătorului la Securitate* (asta e, expresia e ambiguă, nu am cum, și nici nu vreau, s-o corectez!) pentru ca un observator impartial, care nu a gustat nicidecum din ororile comunismului, să poată să se pronunte în deplină libertate față de celelalte fapte de arme ale subiectului, să spună dacă există în opera *Excelentului* măcar o singură scânteie candidă.

ANCA DELIA COMĂNEANU

HORIA BERNEA

urmare din pag. 1

care coezistă în timp, relevând mobilitatea spiritului „conservator” al artistului, aflat mereu în continuă — spontană — stare novatoare.

Pasionat de natură, de peisajul „deschis”, de dincolo de orașul sufocat, Horia Bernea a preferat mereu locurile de largă respirație, în care natura, roadele pământului, obiectul arheologic, imaginea semnului creștin se impun prin posibilitatea unor „simplificări” prin artă.

Coloritul operei artistului acoperă o gamă largă: de la tonuri închise de brunuri, mergând spre negru, încălzite de ocuri și galbenuri luminescente (ca în interioarele de biserică), până la rozuri calme și albiuri diafane, ca în *Prapore*, sau prin diluări de ton, până la contopirea cu albul hârtiei, cu care culoarea intră într-un dialog total, precum în splendidele peisaje din Italia anilor '97, '98.

Călător neobosit, artistul a traversat mari centre ale lumii, în care s-a infuzat de lumină și culoare, dar mai ales de arta muzeelor sau a santierelor arheologice. Dar, poate mai mult decât autorul, opera însăși a „călătorit” în ansambluri de artă românească, în expoziții personale sau internaționale, poposind în numeroase orase din Europa, ca și dincolo de bătrânul continent, în cele mai îndepărtate orase ale lumii.

Director de zece ani al Muzeului Tăranului Român, Horia Bernea a „strâns” în această instituție un real tezaur: numeroase obiecte de cult, aparținând interioarelor de biserică, și cruci de lemn sau piatră, piese de port și gospodărie țărănească, de decorare a interioarelor, totul populează elegantele săli de expunere și depozitele acestei instituții muzeale. Ele prilejuiesc alcătuirea unor expoziții tematice de aleasă sinteză, doveditoare ale „eleganței” oricărui „semn”-obiect al creației populare anonime.

Se poate spune că Horia Bernea a schimbat, înnoind superior, conceptul de organizare al unui muzeu și implicit a expozițiilor, plasându-le pe coordonatele unei elevate ținute, de o gândiri superioare cu privire la rostul și rolul „obiectului” muzeal în viața noastră, a tuturor.

În interiorul Muzeului-Biserică și casă a lui Dumnezeu, dar și a omului, fiecare piesă reține atenția, uimeste și îmbie la descoperirea conexiunilor privind proveniența, elaborarea și prezentarea suscitant-incidentă a exponatelor, care cer, în consecință, un alt mod de a privi și înțelege. Aceste mutații, pe toate planurile, ale unei instituții în care omul de orice vârstă și de orice neam își află, firesc, locul pentru cunoaștere, învățăminte, meditații și speranțe (și încă nu am spus totul, desigur), lui Horia Bernea i le datorăm!

Am convingerea fermă că acest mare pictor al poporului român (cum este cunoscut el și percepută opera sa), poate fi definit și ca cea mai mare personalitate a muzeografiei românești a acestui secol.

Vătrebui să-i mulțumim mereu, mereu, pentru toate darurile pe care ni le-a făcut — în pictură și arta organizării muzeale — pe care ni le lasă întregi nouă să ne bucurăm de ele, în timp ce el a plecat într-o lungă călătorie în lumea astrelor pe care, poate, a visat cândva să o picteze.

Îți mulțumim, pentru tot, iubite maestre; vom fi, fără prezența Domniei tale, mai singuri!

Important, semnificativ este faptul că tradiția unei manifestări artistice de anvergură națională n-a fost stărbuită, că în municipiul de la Pontul Euxin, arăsunat în seara zilei de 4 noiembrie a.c. gongul editiei a noua a Festivalului Național al Teatrelor de Revistă (FNTR), una dintre cele mai pitorești, mai paradoxale și mai controversate.

Un câștig al acestui festival l-a reprezentat revenirea Teatrului de varietăți „Olga Ciolacu” din Chișinău care, după trei ani, s-a alăturat, fără false precepte sau prejudecăți, familiei Revistei românești, făcând astfel un pas timid, dar rezonant, către unificarea spirituală a celor de-un neam și de-o limbă de dincolo și de dincoace de Prut. Basarabienii au etalat un „basm-show” de Tudor Târână, inspirat din povestea „Ivan Turbincă” de Ion Creangă, în coregrafia lui Iulian Cârăus, decorurile fiind semnate de Petrică Bălan, iar costumele aparținând Svetlanei Pupocika. Intitulat în maniera frantuzită de odinioară „Cherchez la femme”, acest veritabil spectacol de revistă, făcut cu bucurie și cu plăcere, s-a remarcat prin firesc, naturalețe, dezinvoltură și frumusețe, urcând, treaptă cu treaptă, către un final cu caracter apoteotic, când regizoarea Olga Ciolacu, în postură de interpretă de muzică ușoară, a oferit un recital de indimenticabil, o lecție de actorie alături de câțiva componenți ai corpului de balet, vădit înrăurit de școala baletului rus.

La colocviul „Repertoriul teatrelor de revistă — între clasic și modern”, desfășurat la momentul oportun în Festival, s-a afirmat că adevăratul spectacol de gen presupune fast strălucitor, scenografie captivantă, sugestivă, costume bogate, policrome, actori profesioniști specializați, un regizor cu un ascuțit simț al nuanțelor, capabil să focalizeze eforturile interpretelor în prim-planul interesului și atenției publicului și așa sufocat de simulacrele cu iz vulgar și

Chiar dacă titlul spectacolului Secției de Revistă a Ansamblului Artistic al Armatei din Cluj-Napoca („Clepsidra cu minutare” — expresie ușor pleonastică, deși răvnit profundă) nu se prea justifică, autorul Cornel Udrea, coregraful Gabriela Batori, scenograful Octavian Timis și regizorul Radu Ticudean au tins să dea acestei producții scenice oarece „culoare locală”. Show-ul celor de pe Feleac a beneficiat de actori comici remarcabili, scoliti la „Fantasio” (Dan Constantin, Camelia Constantin, care a debutat cu ani în urmă la malul mării și a strălucit în „Falstaff-story”). Mihai Lazăr, un interpret savuros, ardelean sută la sută, rămâne unul din pilastrii Thaliei revuistice clujene. Din păcate, umorul firav, debil, licentios pe alocuri, n-a fost pe măsura talentului și a înzestrării celor evocați, care, în momentele umoristice „Babele” sau „Căsătoria” investeau eforturi majore cu rezultate minore, debitând texte anodine, dar picante, improvizate, fără valente comice, nereceptate favorabil de public. Cât despre balet, acesta, cu rare excepții, deși a avut putine ieșiri la rampă, s-a mișcat stângaci, stereotip, potrivit unor clișee și șabloane coregrafice perimate, intrate în desuetudine.

„Barca pe maluri” de la Galati, pe texte de Cornel Udrea (coregrafia — Cornel Patrichi, conducerea muzicală — Nicolae Mantu, costume — Teodora Dinulescu, regia artistică — Bogdan Ulmu) a adus la chei, printre alții, pe vesnic tinerii animatori ai revistei de la Dunărea de Sus — comicul Luminita Panaitopol și pe solistul Teodor Munteanu. Prestațiile acestora au fost la înălțime: actrita a investit talent și har în acest inedit și original spectacol având ca esafodaj fascinantă poveste a naufragiului navei „Titanic” (căreia i s-a conferit o turnură comică), în timp ce cântărețul, cu o voce de stentor, a reînviat farmecul inefabil al nostalgicii romantice. Din nou ne-a regalat cu umorul său „suculent, sănătos și

SCENA

VEȘNIC TÂNĂRA REVISTĂ...

acaparate de un desăvârșit prost-gust de pe micul ecran. S-a spus răspicat că singurul teatru care a prezentat o revistă în adevăratul sens al cuvântului a fost „Olga Ciolacu” din Chișinău. Ei, bine, cum s-a întâmplat că Juriul (presedinte — Dumitru Solomon, directorul revistei *Scena*, scriitor și cronicar teatral; Aurora Andronache, realizator de programe TV la *România 1*, Francisk Valkay, maestru coregraf la Opera maghiară din Cluj-Napoca, actorul Cornel Vulpe, solistul Gabriel Cotabita — membri) n-a gratificat mult elogiati (și, de fapt, excelentul spectacol din Chișinău) decât cu Premiul special (foarte relativă și discutabilă denotație a unui premiu) și Premiul „Matei Mollo”, pentru cel mai bun actor, acordat lui Igor Caras (copărtas — constănteanul Florin Zăncescu)? Greu de înțeles! În reprezentatia „De va renaste” de Cornel Udrea, pe muzicală Viorelă Gavrilă (regia și coregrafia — Marcela Timiras, scenografia — Ovidiu Pascal), Teatrul de revistă din Deva, realmente renăscut, după dispariția de pe firmament în ultimii doi ani, a oferit un spectacol reconfortant, de-a lungul căruia s-a simțit din plin intervenția salvatoare a tuturor celor care întrețin la „Majesticul” prahovean o emulație perpetuă. S-a confirmat enunțul din caietul-program al FNTR alcătuit cu artă și precizie de secretarul literar de la „Fantasio”, profesorul Jean Badea: „Revista din Deva aduce cu o echipă de Divizia B a *Majesticului*”, pregătită să reintre, fără complexe, fără meciuri de baraj adică, în elita divertismentului „românesc”...

contaminant” Paul Bută, un actor care urcă vertiginos de la o editie la alta a FNTR, pe verticala desăvârșirii artistice, un concurent foarte convingător la Premiul „Matei Mollo”. Secvențele coregrafice purtând girul de prestanță al unui maestru — Cornel Patrichi — au fost fastuoase, antrenante, expresive.

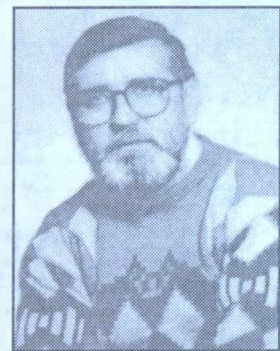
Secția de revistă a Teatrului Dramatic Baia-Mare a fost singura care a realizat o „tele-revistă-novelă” intitulată „Cianurita di Baja Grande” (semnată, Gheorghe Roman, muzica de Călin Ionce) cu forte proprii, fără a apela la somitățile în materie, a căror notorietate am remarcat-o ceva mai înainte. Coregrafia, modestă de altfel, semnată Zoltan Papp, decorurile-utile, ale lui Mihai Valu, costumele lui Cristian Rusu și regia artistică girată de Livia Tulbure-Gună, toate deopotrivă, au configurat un spectacol discutabil, construit pe o idee de actualitate ecologică (infestarea cu cianuri a apelor curgătoare din România și din Ungaria de către un combinat din Baia-Mare), dar condus fără abilitate prin meandre inutile și scornite și prin labirintice forme de expresie, care complică lucrurile și îngreunează materializarea intențiilor realizatorilor.

Două spectacole au dat clasă actualei editii, a IX-a a FNTR: „Sfânt și păcătos” al gazdelor și „Mereu învinsi” („Noaptea la lumina zilei”) al ploienilor de

VIRGIL MOCANU

continuare în pag. 14

MIHAIL ȘERBĂNESCU:

„Îmi doresc să realizez o amplă monografie, în imagini, a Dobrogei”

Domnule Mihail Șerbănescu sunteți presedintele Filialei „Dobrogea” a Asociației Artiștilor Fotografi din România, ati lucrat ca fotoreporter la câteva ziare, iar din vara acestui an ati deschis prima galerie particulară de artă din Constanta — „Romart Design” — pe simezele căreia promovați valori ale plasticii naționale și locale legate — prin creație și suflătește — de mare și zona din vecinătatea ei. Ce înseamnă, de fapt, spațiul dobrogean pentru un artist fotograf?

• De-a lungul anilor am mers mult prin Dobrogea. Am simțit întotdeauna că pământul ei apare sub o lumină deosebită de a celorlalte locuri din țară. Aici te cuprinde un sentiment de melancolie, de liniște supremă, blândă, revelatoare. Liniștea care te învâluie, te face, parcă, să auzi fosnetul imperceptibil al timpului. În aceeași măsură este o odihnire, o relaxare a sufletului adusă de zările largi, profunde, inundate de lumina fosforescentă a diminetilor înrouate de vară. Dobrogea înseamnă enorm pentru mine. Bucuria și libertatea de a cutreiera dealurile, văile, pădurile, muntii, cărările, satele, bucuria de a privi răsăritul sau apusul soarelui, care de fiecare dată reprezintă un alt spectacol fascinant al naturii.

• Sunteți, de asemenea, autorul a două albume de o mare valoare artistică și tipografică — „Constanta — Peisaje pontice” (1996) și „Litoralul românesc — Stampe la Pontul Euxin” (1998), care s-au epuizat foarte repede din librării, devenind în prezent rarități bibliofile și de artă fotografică. Să ne oprim asupra lor. Ce semnifică ele în creația dumneavoastră?

• Cele două albume scoase în ultimii ani au reprezentat două etape importante pentru mine. Primul mi-a dat curajul și mi-a dovedit că se poate, al doilea a fost o desăvârșire a celui dintâi. Am trăit o experiență inedită mai ales că eu sunt propriul meu editor. Întreg demersul s-a dovedit a nu fi deloc ușor, dar a fost bine că am reușit să le duc la bun sfârșit.

• Pe când un album, de aceeași ținută, al Dobrogei întregi, întrucât, la ora actuală, sunteți singurul care-l poate realiza? Știți că este un vis mai vechi al dumneavoastră. Cum îl vedeți materializat?

• Da, este o dorință mai veche de a înfăptui o amplă monografie, în imagini, a Dobrogei, mai ales că ultima lucrare de gen despre ea a apărut în 1978, semnată de artistul fotograf Ion Miclea. Subiectul este generos și seducător. Am început documentarea în urmă cu doi ani, cutreierând aproape toate satele din județele Constanta și Tulcea, primăvara, vara, toamna și iarna. Am descoperit locuri de o neasemuită frumusețe pe care mulți nici nu le bănuiesc. Am imortalizat pe peliculă peste 2000 de imagini, din care am fost nevoit să selectez doar 850, pentru albumul ce va purta titlul: „Dobrogea, un tărâm de vis”. Încă din primăvară lucrarea a fost machetată și am stabilit toate amănuntele legate de modul cum trebuie să apară. În același timp am căutat oferte pentru tipărirea în străinătate, însă m-au împiedicat costurile destul de mari, mai ales că sponsorii sunt greu de găsit și de conșinși să investească în astfel de lucrări. În aceste condiții am fost nevoit să renunț, cel puțin pentru un timp, la materializarea unei lucrări de anvergură și să mă opresc asupra unui album despre spațiul dobrogean al județului Constanta. Album pe care sper să-l scot anul viitor.

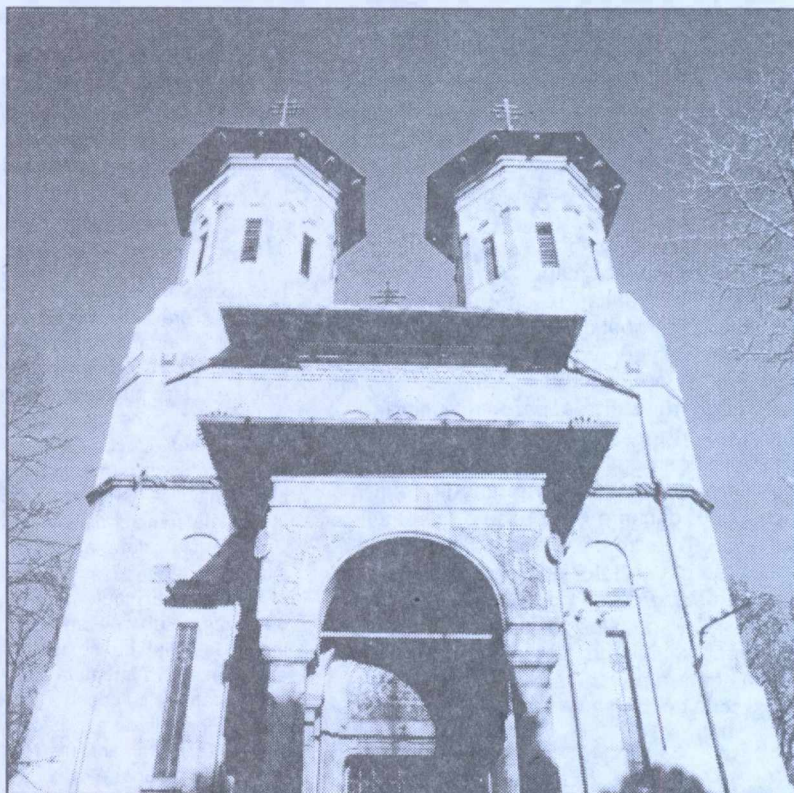
• Mă măneste și mă nelinisteste și pe mine această amânare a unei lucrări care ne-ar fixa altfel decât s-a făcut până acum în istoria clipei! La ce vă mai gândiți, în afară de Dobrogea?

• În cariera mea la un ziar am avut ocazia să fac multe fotografii cu și despre balet. Din tinerete mă bântuie dorința de a realiza un album despre celebra trupă de balet înființată în urmă cu mai bine de douăzeci de ani de marele coregraf Oleg Danovski, al cărui nume este înscris pe frontispiciul „Teatrului de Balet Clasic și Contemporan” din Constanta, una dintre cele mai prestigioase instituții de balet din țară.

OVIDIU DUNĂREANU

Acest număr este ilustrat cu fotografii realizate de MIHAIL ȘERBĂNESCU

• Biserica Adormirea Maicii Domnului, Constanta

ALINA MUNGIU PIPPIDI:

„SPAȚIUL NAȚIONAL TREBUIE SĂ FIE UN SPAȚIU AL SOLIDARITĂȚII”

Stimată doamnă Alina Mungiu Pippidi, sunteți o nonfictionară importantă a literaturii române actuale, o autoare care are vocația demistificării, în sens actual, postmodern, pornind chiar de la piesa de teatru **Evangheliștii**, premiată în '92 la UNITER, și până la studiile sociologice: „Românii după '89” (Humanitas, 1995) și „Transilvania subiectivă” (Humanitas, 1999). Să fie oare aceasta linia dominantă a scriiturii pe care o practicați?

• Văd, cu regret, că fără voia mea ceea ce scriu demolează certitudini, fără să propună altele. Cred că e vina pregătirii mele psihologice. Cine își imaginează că îndoiala e rea, hamletiană, că duce la inactivitate, etc. nu poate fi decât un intelect nesofisticat. Punerea la îndoială este singurul bun intelectual necontrafăcut. Trebuie să întorci fiecare idee pe dos; te poți hotărî la urmă dacă nu e mai bine pe fată, la urma urmei, dar exercitiul e necesar. Am fost, în ultimii doi ani, o adeptă a reformei radicale a sistemului de vot de la noi (ca să dau numai un exemplu), îngrozită de numărul enorm al celor care spun în sondaje că vor vot uninominal și referendumuri pe subiectele importante ale guvernării. Acum nu mai sunt. Am făcut un model explicativ și am constatat că, de departe, cauza cea mai puternică a acestei sile de democrația reprezentativă și atracția către forme mai directe o reprezintă frustrarea față de realitățile tranziției și că aceia care vor mai mult asemenea lucruri sunt cei mai nesofisticați politic. În loc de o acțiune simplă și clară, cum aveam în minte înainte de această analiză, acum am numai idei complicate despre cum trebuie reformat sistemul. În orice caz e bine să-ți verifici din când în când ideile și să vezi că nu țin; cei care nu fac asta sunt insuportabili. Cum spuneam noi studenților la metodologia cercetării sociale, o ipoteză bună e una care se poate invalida! Una care nu se poate invalida nu se poate nici valida; e probabil neclară, n-ai știut să te îndoiești ca lumea, că si asta necesită unele calități. Si acțiunea nu e paralizată câtă vreme vointa de a rezolva problema rămâne. Trebuie pur și simplu să poți trăi cu ideea că realitățile complicate necesită abordări complicate, neconvenționale și uneori temerare.

• V-as ruga să discutați puțin despre **Transilvania subiectivă**, care mi s-a părut cea mai completă și complexă carte despre Transilvania, epuizând — după părerea mea — subiectul propus. Cu toate acestea ea nu a avut parte de prezentări encomiastice în revistele din vestul țării, fiind aproape ignorată. Care credeți că sunt motivele care au dus la un așa zis vid al receptării în acea zonă?

• Cartea se autoînchide foarte bine iar acesta e un motiv pentru care nu rămâne mare lucru de spus despre ea. Si mai ales dacă în forul interior esti contrariat, așa cum sigur au fost mulți intelectuali ardeleni citind-o, e greu să răspunzi unui lucru care te frustrază în aspirațiile tale de emancipare, într-un mod atât de rece și de metodic. Lipsa de ecou în Transilvania subiectivă provine din faptul că volumul e inatacabil, de aceea și mai plicticos decât cărțile mele anterioare. E o carte despre subiectivități, dar scrișă monografic, și reprosurile care i s-au adus, în treacăt, că nu citează o lucrare nepublicată, sau că esanționul maghiar nu e reprezentativ, arată că cei deranjați de ea nu au de fapt ce spune. Fiindcă nu au curaj să se îndoiască de crezul lor, în care au investit afectiv; putini sunt aceia care citind o carte își pot schimba ideile, mai ales când acestea sunt în sensul unei valorizări personale mai mari. Drive-ul, valorizarea personală, în cazul de față prin nationalism, fie și regional, e acolo și nu poate fi deznădăcinat de esanțioane, oricât de reprezentative ar fi.

• În *introducere* faceți o afirmație aproape socantă: „Când nevoia de identitate prevalează asupra nevoii de libertate, cred că psihologia prevalează asupra teoriei politice”. Cum a fost primită o asemenea asertiune?

• În vest, foarte bine. Aici sunteți probabil primul care o remarcă, în scris în orice caz.

• La un moment dat vorbiți despre utilizarea grupurilor focus în susținerea materialului teoretic,

amintind chiar de un sondaj propriu, „realizat pe un esanțion reprezentativ pentru populația Transilvaniei”. Credeti că nu se impunea totuși realizarea unor interviuri de grup în județele aflate în restul țării, măcar pentru a vedea cum este percepută acolo psihoza conflictului interetnic?

• Sigur că ar fi meritat. Orice plan de cercetare are însă limite. Esanționarea mea teoretică pentru grupurile focus s-a limitat la Transilvania, toate *pattern*-urile de coabitare fiind reprezentate acolo — deci majoritari, minoritari, paritari. Am încercat să analizez și experiențe, nu doar ficțiuni, cum as fi găsit în Regat, unde percepția e întemeiată mai mult pe media, oamenii neavând o experiență directă. Dar desigur că merită făcută și asta pentru că ar îmbogăți spectrul de reprezentări sociale.

• În *capitolul „Națiune contra regiune”* am citit iarăși o propoziție eroică: „Raportată fie la Budapesta, fie la București, Transilvania este marginală”. Puteti să detaliați puțin?

• Ah, mari necazuri mi-a adus fraza asta, prost interpretată. Toți ardelenii mai tănosi au înțeles că eu am vrut să spun că ei sunt marginali față de noi, bucureștenii. În realitate eu voiam să spun că ei se simt astfel, asta e percepția lor, subiectivă. Centrul sau marginea sunt adesea reprezentări pure, fără nici o bază. Ei se simt la marginea culturii maghiare (ungurii) și a celei româ (românii). E adevărat că așa e configurația spațiului nostru cultural, Bucureștiul atrage totul. Dar ultimii zece ani au arătat că logistic nu e un mare avantaj să fii la București față de Cluj. Eu, cel puțin, nu văd nici unul. Clujul o fi provincial, dar și Bucureștiul este — față de Occident. Prin provincialism înțeleg aici suferința că nu trăiești în centru și că nu ești băgat în seamă de acesta, neînsotită însă de nici o evaluare critică și autocritică a propriei prestații față de cea a celor de la „Centru”. Pe scurt, e un complex de care suferă mulți intelectuali la noi. Culmea ironiei este că transfugii, cei care pleacă de la margine și se mută la centru, dacă reusesc, nu-si mai pun problema asta. Cele mai aspre aprecieri la adresa provincialismului transilvănean le-am auzit de la maghiari transilvăneni, care joacă un rol de prim rang la Budapesta și răd de regionalismul celor de acasă.

• În „Cuvânt final” spuneti: „Transilvania nu-si va găsi linistea până nu vom identifica în mod clar care este problema Transilvaniei, pe cine afectează ea, și în puterea cui stă rezolvarea ei”. Mai este Transilvania o problemă? Cum ati răspunde la o asemenea întrebare acum, la un an de la publicarea cărții?

• Azi lucrurile stau bine. Dar dovada că Transilvania e o problemă, stă în aceea că vom mai înregistra degradări. Egoismul e ceva firesc și poți fi sigur că nu dispăre. Regionalismul acesta nascent, la noi e o formă de egoism, si una destul de stupidă. Spațiul național trebuie să fie un spațiu al solidarității. Eu sunt de acord că redistribuția veniturilor mele, care sunt peste medie, să meargă numai în interiorul acestor granite, la românii, maghiari și cine mai e pe aici. Bucureștiul e printre putinele locuri din țară cu creștere pozitivă — n-am auzit pe nimeni să spună ca surplusul să se redistribuie numai în București. Mi se pare firesc să punem totul în comun cu maghiarii și românii din zone mai defavorizate, concetățenii noștri, decât cu românii moldoveni, coetnicii noștri, care ar putea avea și ei pretenția de solidaritate pe criterii etnice. Eu sunt din Basarabia, am trei bunici de acolo, și totuși nu mi s-ar părea normal. Națiunea e ca o câșnicie față de familia de sânge originară — pe asta o alegi, în asta trăiești, cu asta ai totul în comun, mai ales bugetul. Visele astea autarhice sunt de un parohialism primitiv, egoiste, să-i lăsăm baltă pe ăia mai săraci, să ne dezvoltăm noi la potențialul maxim,

• O întrebare de final: la ce lucrați acum?

• O, nu-mi văd capul. Astept cu spaimă apariția la „Humanitas” a unui roman scris în tinerete și dezgropat din hârtiile mele de Monica Lovinescu. Prin generozitatea ei, si a lui Gabriel Liiceanu, se pare că trebuie să-mi reîncep viața de scriitor, desi mi se pare, mai curând, o întoarcere în trecut. Cititorii se vor amuza, că iarăși mistific și demistific totul pe acolo. E scris în aceeași perioadă cu **Evangheliștii**, ceva mai vechi chiar, deci are doisprezece ani bătuți pe muchie! Si-i dau zor să termin o carte bazată pe analiza de cauzalitate, prin statistică avansată de data asta, *Politica după comunism*, pentru care am făcut sondaje în vreo trei țări și mai multe în România. Dar nu știu când o să termin. Deocamdată am încheiat ecuațiile, rămâne să mai si scriu un rând.

interviu realizat de

GRIGORE SOITU

Dobrogea, punte de legătură între civilizații

urmare din pag. 1

va fi permanent sprijinită de domnitori ca: Radu Serban, Matei Basarab, Vasile Lupu etc.

Astfel, aproape toate mănăstirile din Dobrogea primesc donații de pământ în Principate, iar în 1655 Biserica din Silistra — biserică mitropolitană — va fi construită cu sprijinul financiar al domnitorului Grigore Ghica. În urgisitul secol al XVIII-lea (în care Principatele sunt teatru de luptă pentru șase războaie ruso-austro-turce) în Dobrogea își vor găsi adăpost odoare și obiecte de cult trimise din tot spațiul românesc, spre păstrare. Cartea laică sau religioasă străbate și ea drumul de la tipografiile din București, Iași, Sibiu sau Brașov până dincolo de Dunăre. Nicolae Iorga identifică aproape 60 de cărți tipărite în secolul al XVIII-lea și trimise cu dedicații speciale pentru lăcașurile de cult dobrogene.

Prima școală apare în 1766, la Cernavodă, condusă fiind de un anume dascăl Ioan, iar în 1790 episcopul Neofit traducea cărți din limba greacă în limba română. Toate scolile din spațiul dobrogean al acestei perioade erau conduse de persoane cu studii făcute în Tara Românească sau Moldova. Tot acest flux adânc de cultură ortodoxă întâlnește și este îmbogățit de fluxul culturii islamice. Poate că această extrem de ușoară și favorabilă comunicare își găsește explicația în situația Dobrogei ca provincie de hotar, cosmopolită, favorabilă diverselor influențe și recalitrantă față de dogme. Astfel, în zona Dobrogei existau în anul 1650 circa 40 de școli, iar Babadagul devenise loc de pelerinaj favorit, aici aflându-se mormântul prezumtiv al lui Sari Saltuk Baba. Tot la Babadag se înfiintase încă din vremea sultanului Baiazid al II-lea (1481-1512) o instituție de învățământ superior, un seminar, întretinut ulterior de generalul turc Gazi Ali Pașa (el însuși un exemplu remarcabil de coabitare etnică și peregrinare prin spațiul românesc, comandant de garnizoană la Babadag, participând la asediul Vienei în 1683 și călător prin Transilvania, Moldova și Tara Românească). La Mangalia existau fundațiile religioase ale printesei

Conflict și diversitate în istoria intelectuală a naționalismului românesc (IV)

Spre deosebire de naționalismul „exceptionalist”, cel populist nu se adresează în primul rând categoriilor sociale stabile, care nutresc sentimentul auto-realizării, ci marginalilor și frustraților unui sistem sau altul. Pe de altă parte, însă, naționalismul populist se adresează, potențial, și „clasei mijlocii”, așa cum poate fi aceasta înțeleasă în context est-european și românesc, tocmai pentru că această difuză categorie are probleme de identitate socială dintre cele mai severe. Aceasta este situația în secolul al XIX-lea, când un echivalent al „stării a treia” se conturează din mesetugari, negustori și, mai ales, dintr-o mică boierime nesigură pe statutului, aceasta este situația și în perioada post-comunistă, când o întreagă categorie de funcționari publici, reprezentanți ai intelectualității „umaniste” sau „tehnice”, diferite categorii de operatori calificați sau mici administratori industriali, personalul tehnici și administrativ din multeramurile economiei se confruntă cu contradicția dintre pretențiile lor de status și realitatea unor venituri tot mai scăzute.

Desigur, este de discutat relația dintre naționalismul populist și numeroasa clasă muncitoare creată de industrializarea din perioada comunistă. Desi există unele studii, incomplete, limitate, asupra masivei migrații de la sat la oraș survenite în perioada postbelică, apariția unor analize care să explice mentalitatea, consumul cultural, construcția identitară a acestei clase nu este previzibilă în viitorul apropiat. Putem, însă, să ne orientăm după alte semnale, care, fără a emana direct de la muncitorimea industrială, o vizează totuși și permit avansarea unor ipoteze cât de cât plauzibile. Nu putem vorbi despre o variantă industrială complet distinctă a naționalismului agrar. Conturată în sfera opțiunilor liberale în perioada interbelică, tema industrializării obligatorii va fi formulată în varianta ei radicală încă de la instaurarea comunismului în România. Cu toate acestea, industrialismul nu se va articula într-un discurs autonom, nu va întemeia o *cultură* și nici o ideologie asemănătoare cu aceea a „tărănismului”.

Eforturile de a crea o „cultură muncitorească” au eșuat și în România (asa cum eșuaseră, încă de la început, în Uniunea Sovietică), aceasta fiind înlocuită

Esma Han Sultan, fiica sultanului Baiazid al II-lea, constructor al moscheei de la Mangalia, care încă îi poartă numele.

Această viață religioasă și culturală comună creștin-islamică a condus la rezultate nebănuite, concretizate la începutul secolului XV într-o puternică miscare politică și religioasă condusă de Seyhul Bedreddin, miscare cu centrul în Dobrogea, care a unit atât musulmani cât și creștini animați de dorința construirii unei lumi unite religios. Din secta lui a apărut ulterior ordinul religios islamic Bektasi, care a avut o existență îndelungată.

Rezultatul acestei excepționale coabitări se poate ogindi și printr-o sumară a enumerare a bogăției etnice a Dobrogei în perioada discutată: români, turci, tătari, raguzani, armeni, evrei, greci, bulgari, rusi lipoveni, germani, italieni etc. Din numeroasele mărturii de epocă ale unor iluștri drumeti prin Dobrogea, rezultă că localnicii erau harnici, blânzi, drepti și prietenoși. „Pentru oaspeți au pâine destulă, și dimineata și seara. Când pleacă musafirii dintr-o familie îi însoțesc 40-50 de călăreți de-ai lor. Usile lor sunt mereu deschise, nu există refuz pentru oaspeți” (Evlyla Celeby). Si dacă această descriere a ospitalității și bunăvointei ar mai trebui întărită, o putem ilustra cu o probă și mai clară, păstrată de la același celebru călător turc. El povesteste de un „crai al Dobrogei”, luptător curajos contra emirului otoman Orhan (1326-1359), un personaj aproape miraculos, cu o energie și o bunătațe legendare, care, odată înfrânt, se converteste la Islam sub numele de Sari Saltuk, continuându-și activitatea de erou civilizator și sfânt. Mormântul său, situat în moscheea de la Babadag, este în mod paradoxal vizitat frecvent de populația de rit creștin (vezi și mărturia iezuitului catolic croat Petru Baksic) care îl venerază sub numele de Sfântul Nicolae (mai rar Sfântul Gheorghe) și îl prezintă călătorilor străini ca pe un sfânt creștin. Acelasi personaj este deci și sfânt creștin și un adevărat personaj musulman, ambele comunități înțelegând să îl adore în același spațiu. Nimic mai ilustrativ pentru minunea realizată de Dobrogea!

Fără îndoială, o astfel de analiză trebuie mult extinsă. Ceea ce am dorit să reliefăm e faptul că există aici un spațiu — Dobrogea — unde deosebirile nu despart, ci unesc, îi fac pe oameni mai interesați, un spațiu unde nici limbile, nici religia nu despart, ci leagă.

Dobrogea a dovedit și dovedește în continuare că este una dintre acele zone privilegiate ale istoriei, o punte de contact între civilizații, nu un focar de tensiune interetnică, de conflict.

cu o variantă adaptată a naționalismului populist „stil 1900”. Cultura și civilizația industriale au fost subordonate unor valori „traditionale”, în spatele unui marxism revoluționar de fatadă, introducându-se teza unei dezvoltări „organice” a societății românești din faza agrară în faza industrială. Această eșuare a retoricii industrialismului (care este o parte inalienabilă a tuturor discursurilor „clasice” despre modernizare) într-un naționalism populist de extracție romantic-agrariană este o expresie a procesului mai cuprinzător al unei „re-ruralizări” a României, datorate puternicelor inerii de mentalitate ale liderilor comunisti locali, sugestiv reprezentati de nicidec urbanizatul Nicolae Ceaușescu.

Alături de acest naționalism populist, cu puternice nostalgii rurale suprapuse peste reprezentarea uzinei ca o „mare familie”, se dezvoltă, în post-comunism, pe fondul apariției unei piete mediatice agresive și a unui fenomen de diversificare a subculturilor tinerilor, naționalisme apărute prin apropierea elementelor unei culturi populare globale. Este vorba despre tendințele „etnice” ale diferitelor trupe de muzică pop, despre fantezii *cyberpunk* de tipul istoriilor posibile, în care dacii îi înving pe romani și cuceresc lumea, despre curente spiritualeiste în stilul anilor '60 occidentali, care pun accentul pe rolul soteriologic pe care-l va juca România în următorul eon. Si aceste forme de expresie pot fi puse în legătură cu incertitudinea identitară a unor intelighenții prinse între aspirațiile lor de rapidă adaptare la societatea mediatică și informatizată și gravele handicapuri de dezvoltare ale României reale.

DIFERENȚIEREA PRIN OPTIUNI FUNDAMENTALE. Până aici am discutat diferențierea discursului naționalist care rezultă din acțiunea unor diverse forme de determinare: istorică, socială, culturală. Această prezentare pleacă, însă, de la un model care simplifică mult realitatea, presupunând un fel de matrice a ideologiilor naționale care, pătrunsă în mediul cultural românesc, este modelată în funcție de forțele de asimilare care se exercită „mecanic” asupra ei. Or, un asemenea „grad zero al naționalismului” este, evident, o pură ficțiune. În fapt, difuziunea culturală nu se produce nicidec într-un asemenea mod ordonat și non-contradictoriu. Ceea ce migrează dinspre centrele puterii economice, politice și culturale înspre „periferia” europeană începând din secolul al XVIII-lea, nu este un sistem conceptual clar structurat și neechivoc, ci un „nor” de motive legate de tema națiunii și identității. Atunci când polemicele purtate în zona culturală a „centrului” nu se difuzează ca atare până în zona „periferiei”, rămâne, totuși, posibilitatea ca unele contradicții latente în mesaje emise de cultura-donor să facă erupție, asemenea unor colete-capcană, în cultura-beneficiar.

CAIUS DOBRESU

Despre începuturile șahului în Țările Române

Am în față cartea d-lui Marian Stere intitulată **Fr. Rujitki, Jocul satranci, 1838. Prima lucrare de șah în limba română**. Ea a ieșit de sub teasc în urmă cu un an în cadrul editurii „Gambit” din București.

Încă de pe acum este bine să se știe că *satranci* nu-i altceva decât numele jocului de șah din vremurile trecute. Dar, asupra acestei denumiri voi mai reveni.

Contribuția lui Marian Stere se constituie, evident, într-o fărâșă de istorie a șahului în ținuturile noastre (vreau să cred că dl. Marian Stere nu se va opri aici; într-o bună zi ne va oferi, poate, și o istorie a șahului din România celei de-a doua jumătăți a sec. XIX și începutul sec. XX).

În precuvântarea sa autorul ne atenționează că partea istorică a lucrării își trage seva din câteva articole ale lui V. Nistorescu, tipărite în Revista Română de Șah și din „excelenta lucrare a lui Octavian Lazăr Cosma *Hronicul muzicii românești*”.

Dar ce are de-a face șahul cu muzica?

Marian Stere ne informează că printre promotorii jocului de șah din Țările Române se numără și câțiva compozitori de mare fală în epoca de început a muzicii noastre culte. Drept pildă D-sa citează între alții pe Fr. Rujitki — de origine moravă — și pe Elena Asachi — austriacă de bastină — soția cărturarului moldovean Gh. Asachi. Firește, din lista muzicienilor sahiști nu putea lipsi numele vienezei Ludwig Anton Wiest, statornic în capitala Munteniei în primele decenii ale veacului al XIX-lea. Ludwig A. Wiet, deopotrivă compozitor și dirijor, este cel care a acompaniat, cu o orchestră bucuresteană, trupa de operă italiană în stagiunea anilor 1843-1844.

În tomul său Marian Stere nu se rezumă numai la prezentarea brută a manualului de șah a lui Fr. Rujitki intitulat **L'échecque** (sic) **Traduit et dédié à son altesse PRMG Stourza** (de reținut că numai pagina de titlu este tipărită cu litere latine. Conținutul cărții, exprimat în limba română, e redat în cursive chirilice.). La capătul unei strănse analize M.S. dovedeste, fără drept de tăgadă, că lucrarea în cauză nu-i o traducere a unui tratat francez, ci însăși opera lui Fr. Rujitki și că „... acel *traduit*... (de pe copertă) induce probabil o eroare, fiind folosit de Rujitki doar pentru a da greutate manualului”, subliniază cu înveredată dreptate autorul monografiei (Marian Stere, **Jocul satranci**, p. 20). Cu alte cuvinte, textul tratatului de șah este creația lui Fr. Rujitki. Această concluzie poate fi întărită și cu alte argumente, după cum se va vedea mai departe.

Lepădându-mă, din motive de oportunitate tipografică, de obligația înregistrării tuturor observațiilor lui M.S., în continuare, mă voi rezuma la însăilarea câtorva considerații pe marginea unor termeni specifici, nu înainte însă de a opera o rapidă trecere în revistă a istoriei șahului.

Se spune că acest joc a fost inventat de Palamede, regele Eubei, în timpul războiului troian. În ce scop? Pentru ca ostasii eleni să aibă cum să-și omoare timpul în răgazul dintre bătălii. Aceasta-i însă o legendă, după cum tot legendă este și zvonul că *discul athletic*, împreună cu *zarurile de joc*, sunt creația aceluiași Palamede.

Unii opinează că șahul a fost izvodit de chinezi, alții susțin că el e o născocire indiană. Mult mai verosimilă mi se pare teza potrivit căreia șahul, în forma sa actuală, este o creație persană. Astăzi se știe că jocul de șah a fost preluat de arabi de la persani. Ei, arabii — si nu cavalerii cruciați — l-au împrumutat părților de sud ale Europei, de unde,

apoi, s-a răspândit în tot vestul continentului.

La noi șahul „a venit”, după câte îmi dau seama, prin intermediul neamurilor turce.

Ceva mai înainte am lăsat să se înțeleagă cum că jocul de șah era cunoscut în spațiul balcanocarpat sub numele de *satranci*, *satrange* (pentru forma *satrange*, la români, vezi „Dictionarul explicativ al limbii române”, ed. II-a, București, 1996, p. 1053, s.v. În acest loc se precizează că rom. *satrange* derivă din turc. *satrang*, care, la rândul-i înseamnă deopotrivă tablă de șah dar și joc de șah.), *satrangi*. De unde vine însă acest nume?

Satranci este consecința evoluției a două foneme arabe = *sadr* (New Redhouse, „Turkish-English Dictionary”, Istanbul, 1968, p. 978, s.v.) (= post of honor, most important person, chief minister) și, respectiv, *azam* (ibidem, p. 108, s.v.) (very exalted in rank, highest graded), ambele însușite în turca osmanliă. Din alăturarea celor doi termeni — *sadr* și *azam* — a rezultat expresia *sadr azam*, care în turcă înseamnă *marele vizir*. Sub forma *satrazam*, cuvântul a pătruns și în aromână (Tache Papahagi, „Dictionarul dialectului aromân”, București, 1975. Vezi și sâdracin — p. 1057, care înseamnă tablă împodobită cu figuri pătrate, fapt care vrea să designeze în aromână, tablă de șah, sustin eu.), dialect în care el înseamnă, de asemenea, *marele vizir*. Cu grabă adaug că ultima silabă a suferit la un moment dat o metateză, fapt care a făcut ca, finalmente, acesta să sune *satranci* (vezi *supra*, nota 4.), *satrange*, *satrangi*; toate la un loc și fiecare în parte, aceste denumiri designează jocul de șah. Si

dacă în turcă *satranci* se raporta la jocul de șah (ibidem), e de la sine înțeles că principala piesă de pe tablă de șah trebuie să se finumit tot *satranci* (*satrangi*, *satrange*, *marele vizir*, adică primul ministru). În consecință, piesa nr. 2, ca importanță, a fost numită *vizir* (=ministru). Denumirea de *împărăteasă* sau *regină* n-avea ce căuta pe tablă de șah islamică, într-o lume căreia i se impusese, prin coran, institutia haremului.

Fr. Rujitki, în elaborarea tratatului său, a apelat și la anumiți termeni germani, ceea ce ar vrea să însemne că „muzicianul român” era un bun cunoscător al acestui idiom. Așa ar fi trebuit să fie de vreme ce el venea dintr-o regiune în care germana era limbă curentă. Numai că Fr. R., traducând etimonul german Brett, a dat tablei de șah numele de „scândură”, scăpându-i din vedere că — în limba lui Goethe — Brett (=scândură) are și înțelesul de *tablă*, de unde și numele de *Schachbrett* (=tablă de șah, dar și jocul de șah) sau *Brettspiel* (=joc de tablă) ca să nu mai vorbesc despre un alt sens al acestui cuvânt, cel de tablă neagră (*Schwarzes Brett*).

Fr. Rujitki, raportându-se la unii termeni francezi a comis și aici câteva greseli. În convingerea lui jocul de șah s-ar fi numit în această limbă *echeque* (poate că aici a vrut să scrie *echiquier* (=tablă de șah, ceea ce e puțin altceva), când în realitate, pe vremea muzicianului șahul se numea *échec* (Pierre-Victoire Boiste, „Dictionnaire universel de la langue française, avec le latin et les étymologies”, Paris, 1829, p. 239) darsi *echecs* (din *echecs* — jocul de șah în franceză — s-a născut fr. *échec* — eșec, nereușită, insucces),

iar operația rocadei s-ar fi numit *rocher* (vezi p. 4 bis din manuscrisul lui Fr. Rujitki, reprodus de Marian Stere în cartea sa.), când, în fapt, se numea și continuă să se numească *roquer*. Și, prin aceasta, am adus și eu o probă în sprijinul opiniei lui M.S. conform căreia manualul lui Fr. R. nu se poate identifica cu traducerea unui manual francez (Marian Stere, „Op.cit.”, p. 19).

Cei doi „ofitări”, care flanchează pe tablă de șah *regele* și, respectiv, *regina*, sunt numiți de Fr. R. *adjutanti*. Aceștia poartă azi, în chip curent, numele de nebuni. De ce *nebuni*? Se știe că în evul mediu regii francezi își recrutau bufonii din rândul *ofiterilor adjutanti*, însă numai din rândul aceluia cu disponibilitate burlescă. Aceștia profesau cu dexteritate tot felul de comicării colorate adeseori de vorbe triviale, spre deliciul monarhilor. Buffon ar putea fi talmăcit în românește prin *năzdrăvan*, acesta din urmă derivat din slavul *nezdrav*, adică nesănătos (la cap, la minte). Altfel, pentru omul cu suferință trupească slavii au termenul *bolen* (bulg.), *bolan* (sârbo-cr.), din care se trage și rom. *bolnav*.

Miscarea pe scenă a adjutanților-bufoni se consuma în diagonală aidoma miscării „ofitării” de pe tablă de șah. Acesta-i motivul, zic eu, pentru care, la un moment dat, *ofiterul* a început să fie numit nebun, după modelul francez *fou*, *fol*.

Numele de *cavaler* (calul de pe tablă de șah) botezat cândva și *săritor* ar deriva (în limba noastră) — opinează M.S. — din fr. *cavalier*, desi mai drept ar fi să se admită că el vine din ital. *cavaliere*; de altminteri, si fr. *cavaliere* este tot un împrumut italic.

În tratatul lui Fr. R. *turnul* este numit și *elefant*. Iată ce spune în privința aceasta Marian Stere: „Termenul de *elefant* se datorează probabil analogiei cu persanul *rokh* (=elefant de război) intrat cu sensul turn, în franceza veche — *roc*, în germana veche — *Roche*, și rămas în spaniolă — *roque*, iar în engleză *rook*”. Aici lucrurile sunt ceva mai complicate. Persanul *rokh*, corect *rakh* (F. Steingass, „Persian-English Dictionary”, 1930, s.v.) înseamnă cetate, castel, pasăre fantastică, rinocer și nicidecum elefant. Întrucât și *rinocerii* sunt furnizori de fildes, nu-i exclus ca tocmai acest fapt să fi stat la temeiul confuziei — *rinocer=elefant*.

Iranianul *rakh* se întâlnește, într-o formă sau alta, în mai multe limbi: în ital. *rocca*, în fr. *roche*, *rocher*, în scot. *roc*, în sanscr. *ruh*. Drept urmare, mă întreb dacă în cazul acesta nu-i vorba despre un etimon comun mai multor limbi indo-europene.

Cele 16 piese de pe liniile nr. 2 ale tablei de șah se numesc *pioni*, după modelul fr. *pion*, derivat, la rândul-i, din lat. *pes*, *pedem* (=picior, talpa piciorului); a se vedea și expresia lat. *pedes merere* (=a servi ca pedestras, în sensul de a face armata la infanterie).

Faptele pe care le-am prezentat mai sus vin să confirme constatarea lui M.S. cum că **Jocul satranci** al lui Fr. Rujitki, departe de a fi traducerea unui manual francez, este, în realitate, așa cum am spus-o și mai înainte, o operă originală. Autorul, Fr. Rujitki, atunci când si-a rânduit scriitura pe hârtie, n-a avut în față-i nici un tratat francez. Altfel n-ar fi săvârșit atâtea greseli tehnice, dintre care unele au fost semnalate de Marian Stere, iar altele de mine.

Apropiindu-mă de finele recenziei voi remarca și eu, la fel ca și M.S., greșirea de către Fr. Rujitki a unor termeni frantuzesti (*avansarisi*, *atacarisi*,

PETRE DIACONU

continuare în pag. 14

Geți, daci, geto-daci (IV)

Criton, medicul și prietenul lui Traian, a descris războaiele daco-romane într-o lucrare în limba greacă intitulată *Getika*, în care Decebal este numit „conducătorul getilor” (I, p. 931); Ioann Lyd. *De mag.*, II, 282 (p. 931); Scolii lui Lucian p. 104; 3 (2) (931); Scol. Cod. A. Strabon, VII, 3,3. În schimb, Appian a prezentat, tot în limba greacă, războaiele duse de Traian împotriva aceluiași adversari sub titlul *Dakika*. Ovidius, cu toate că si-a scris elegiile în exil, la Tomis, numai în limba latină, vorbește doar despre geți (aflați în regiune, uneori chiar în apropierea orașului, ca și la nord de Dunăre). Sesizând slăbiciunea autorității romane în acest ținut, poetul amintește de „geții care n-au fost supuși pe deplin”. El menționează deseori că pământul Dobrogei este locuit de geți, care sunt pretutindeni, chiar si în oraș (*Ex Ponto*, II, 7, 1-2; III, 4, 91-92; *Tristia*, V, 7, 11-12 etc.). Poetul transmite salutări din „țara getilor”, ogoarele sunt getice, „trăiesc printre geți” (*Ex Ponto*, I, 1, 1-2; III, 7, 19, IV, 4, 8; *Tristia*, I, 5, 62, III, 9, 4; V, 1, 10-2; V, 1, 45-46; V, 3, 21-22; V, 5, 17-28 etc.), „limba greacă a fost învinsă de limba getică” (*Tristia*, V, 65); desigur, în multe privințe el exagerează.

Cu prilejul amplei prezentări a războaielor dacice și a regelui Decebal, Dio Cassius (LXVII, 6, 2) notează: „Eu îi numesc daci pe oamenii pomeniți mai sus, cum își spun ei înșiși și cum le zic și romanii, măcar că știu prea bine că unii dintre greci îi numesc

geți, fie pe drept, fie pe nedrept. Căci eu îmi dau bine seama că geții locuiesc dincolo (=la nord) de Haemus, de-a lungul Istrului”. Tot Dio Cassius (LI, 23,2) menționează ca adversari ai lui M. Licinius Crassus în anii 29-28 î.Hr. pe daci si bastarni, desi mai apoi, când prezintă campaniile generalului roman care au avut drept rezultat final cucerirea Dobrogei, Roles, Dapyx și Zyraex sunt amintiți ca regi ai „unor geți” sud-dunăreni.

Confuzia istorică privindu-i pe geți și daci stă și la baza operei lui Iordanes (*Getica*), scrisă în limba latină, care, echivalând pe goti cu geții, elimină din lucrarea sa numele dacilor.

Este aproape cert, în lumina izvoarelor, că numele dacilor a fost legat primar de regiunile din interiorul arcului carpat, iar al geților mai ales de zonele extracarpatice. Apare, totodată, posibilitatea ca în sec. II î.Hr. - I d.Hr. geții și dacii să fi alcătuit două grupuri diferite între ele, care în anumite perioade își afirmau propria lor individualitate și propriu prestigiu, câteodată „eclipsând” cealaltă grupare. În sensul diferențierii celor două grupuri sunt interpretate și raporturile dintre Burebista, prezentat de Strabo (VII, 3, 11) în mod explicit ca „bărbat get” și Deceneu, „venit” în Getia (Iordanes, *Getica*, 67) și care ar fi fost o căpetenie a dacilor, deși izvoarele nu-i prezintă la fel de clar apartenența la o anumită formațiune politico-tribală (Vulpe, 1998, p. 4-5). Despărțirea regatului lui Burebista inițial în

patru entități politice (Strabo, VII, 3, 11), probabil acelea din care s-a realizat unificarea politică (Vulpe, 1998, p. 5), ulterior în cinci grupări, sugerează individualismul formațiilor tribale care si-a păstrat puterea în organizarea politică a societății geto-dace, practic până la cucerirea romană.

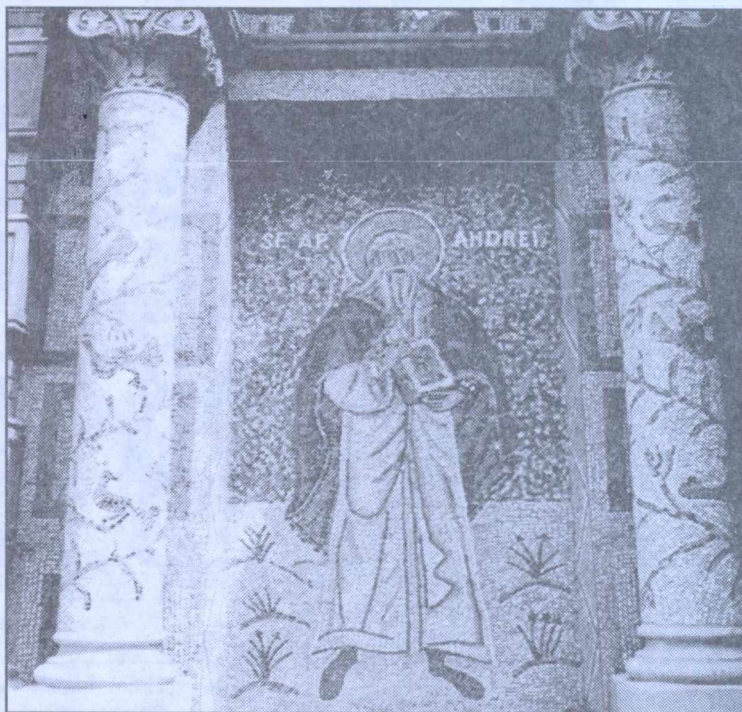
Dar tot izvoarele lasă să se înțeleagă, așa cum am văzut mai sus, că în aceeași perioadă (sec. II î.Hr. -106 î.Hr.) distincția dintre geți și daci nu era atât de fermă. Această realitate este determinată atât de factorii politici (regalitate, manifestată pe arii mai mari sau mai restrânse, dar care estompa, totuși, diferențierile) cât și de cei religioși, de manifestările spirituale și, nu în ultimul rând, de cultura materială. A. Vulpe (1998, p. 6) consideră că unitatea formelor culturale din Dacia este ilustrată, în principal, de următoarele elemente: 1. tipuri ceramice specifice (fructiera, cu rol dominant cultic, ceasca sau „cătuia” și unele categorii ale ceramicii „fine” lucrate cu mâna, între care cana cu gât cilindric înalt); 2. forma unor construcții cu destinație cultică (cele cu absidă și cele cu alinamente de tamburi de piatră sau de lemn); 3. forma anumitor piese din argint, în special fibule; 4. reprezentări antropomorfe și simbolice; 5. poate și emisiunile monetare (faza a II-a a monedei din Dacia — a doua jumătate a sec. II — începutul sec. I î.Hr. (Preda, 1973); 6. obiceiuri funerare, respectiv „lipsa unui rit și ritual funerar cunoscut, fenomen care reprezintă o situație caracteristică în Dacia” (Babes, 1988; Vulpe, 1995, p. 83).

Elementelor care ilustrează unitatea civilizației dezvoltate de geți și daci, evidenciate de A. Vulpe, li se pot adăuga probabil și altele, care se manifestă mai de timpuriu. Am putea menționa utilizarea aproape

exclusivă în Hallstatt-ul târziu și în Latène-ul timpuriu a incineratiei, cu practicarea mai multor forme locale de rit, în funcție, poate, și de resursele zonei. Stau dovadă în acest sens marile necropole întâlnite în întreg spațiul locuit de geți și daci. Înhumatia este mai puțin frecventă. Ea se întâlnește uneori, în cazul mormintelor aristocratice și al înmormântărilor de copii. Cel mai adesea ea sugerează existența unor influențe străine (după caz, ilirice, grecești sau mai ales scitice), ori chiar prezența, în anumite sectoare ale acestui imens spațiu, a unor grupuri de populații de tipul amintit. Ar putea fi amintite, eventual, și cetățile fortificate de tip hallstattian, cu valuri, santuri de apărare și incinte poligonale neregulate, de o mai veche tradiție, care evoluează într-un interval mai larg, cuprins între sec. VI - sec. III î.Hr. Centre politico-administrative, reședințe ale unor basilei locale și, în același timp, lucrări „de prestigiu” pentru anumite comunități sau triburi, ele ofereau refugiu și apărare populației din așezările deschise care gravitau în jurul lor. Marea variabilitate a suprafețelor lor interioare oglindeste inegalitatea teritorială și potențialul uman diferit de la o comunitate la alta. Desi astfel de fortificații sunt proprii Hallstatt-ului din aproape toată Europa, cele din spațiul carpato-dunăreano-pontic au unele elemente care le individualizează. De asemenea, în cadrul inventarului ceramic sunt mai multe tipuri specifice producției autohtone: vasele borcan și de tip clopot (în special cele din Latène-ul timpuriu), imitațiile după bolurile megariene, ceramica pictată din perioada clasică, deși cel puțin unele două tipuri nu sunt răspândite uniform în tot acest întins spațiu.

MIHAI IRIMIA

● Mozaic Sf. Apostol Andrei

JUSTIȚIE ȘI INJUSTIȚII

AGOP ARAM

A fost student la Facultatea de Drept din București între 1934-1938, poate în cea mai fecundă perioadă din învățământul românesc, având ca profesori elitele noastre juridice. A audiat prelegeri și a dat examene cu profesorii Fintescu, Stoicescu, Micescu, Djuvara, Bazilescu, Mihai Antonescu, Emanoil Antonescu, Anibal Teodorescu, Herovanu și alții, formați la universitățile occidentale.

Studentul Aram Agop, parcă presimțind „că timpul nu mai avea răbdare”, a acumulat cunoștințe juridice profunde, care-i vor fi utile în nobila profesie de avocat pe care o va practica timp de 44 de ani în Constanța.

El își amintește cu simpatie și umor de profesorul de drept comercial, Fintescu. La un examen profesorul i-a zis: — „a, ești armean, deci te pricepi la comerț...” L-a întrebat apoi dacă-l cunoaște și ce mai face un lustragiu turc din Constanța, rugându-l să-i transmită salutări! Rigurosul profesor de drept comercial ieșise din canoanele obișnuite la examen. Tot el discutase cu lustragiul constantean despre literatură.

În ziua când au fost înmormântați frunzașii legionari Moța și Marin, morți în Spania, câțiva studenți l-au rugat pe Fintescu să amâne examenul de drept comercial, pentru a participa la ceremonia funerară. Profesorul a răspuns sec: „Am ținut examene și când a murit tata”...

Aram Agop a fost coleg cu Sabina Negulescu, fiica profesorului P.P. Negulescu de la Facultatea de filosofie. La examenul de drept civil, profesorul Emanoil Antonescu, care era șidecan, arugă-o pe Sabina să transmită tatălui său, care tocmai împlinea 60 de ani, urări de sănătate, la mulți ani și aprecierile sale de stimă, promovând-o fără s-o examineze. Studenta a multumit profesorului pentru sentimentele față de tatăl său și a cerut categoric să fie examinată. În urma examenului la care studenta a răspuns foarte bine, profesorul i-a dat nota maximă, spunându-i că era sigur că a învățat și că stie cursul. Studenta a replicat: — „Stiam că stiu!” Erwin Antonescu, fiul lui Emanoil Antonescu, și el profesor de drept civil, a murit în închisoare.

Aram Agop a fost numit avocat în Baroul Constanța în 1938. Si-a început profesia pe lângă avocatul Gh. (Gică) Popa, un tânăr și valoros jurist, cu care a devenit prieten apropiat. El povestește cu har despre lumea magistratilor și avocaților constănțeni. Magistratura era o castă nobilă, corp de elită, creatură din familii onorabile și bine situate. Printre altele, ne relatează despre impresionanta ceremonie de instalare a lui D. Poulopol în funcția de președinte al Tribunalului Constanța. Au participat magistrați în robe de ceremonie, avocați și alți intelectuali. Decretul de numire a fost citit de procurorul general Constantin Nacian iar discursul solemn de președintele Curtii de Apel, Vasile Teodorescu. D. Poulopol a ținut o scurtă și subtilă alocuțiune. Noul președinte era un bărbat distins, delicat, cu o vorbire aleasă, bun jurist, care impunea respect. După 23 August 1944, la propunerea lui Herant Torosian, fost avocat în Constanța, Lucretiu Pătrășcanu l-a numit secretar

general în Ministerul Justiției, apoi președinte al Curtii de Apel București și consilier la Curtea de Casație. Mai târziu, în procesul ce i-a fost intentat, Pătrășcanu a fost acuzat că a promovat „elemente reactionare, duse la moarte”, printre care și Poulopol, încercând astfel să „infecteze” aparatul Ministerului Justiției.

Aram Agop are o considerație deosebită față de judecătorii constănțeni Cernăuțeanu, Mangiurea și Dugan, pentru spiritul lor de dreptate. El ne relatează despre curajosul procuror Tabacu, care punea în libertate țărani arestați pentru nepredarea cotelor în perioada precolhoznică.

La doi ani după ce si-a început cariera, Aram Agop a plecat în fața Curtii de Apel Constanța alături de Istrati Micescu, într-un proces penal privind pe George Ionescu, secretar general al Prefecturii Constanța. Înainte de proces a avut mari emoții. Era înspăimântat la gândul că va pleda alături de fostul său profesor. Completul de judecată era condus de președintele Curtii de Apel, Mogos, iar pe scaunul Ministerului Public era procurorul general Romica Frumuseanu.

Venirea lui Micescu la Constanța a constituit un eveniment. La proces au participat magistrați, avocați și alte personalități ale orașului, umplând sala Curtii de Apel până la refuz. Istrati Micescu a apreciat plodoaria fostului său student. După proces, cei doi avocați au mers la „Capatos”, cel mai de lux restaurant din Constanța, unde s-au întreținut amical.

Cu timpul Aram Agop și-a câștigat notorietate și a intrat în elita avocaților constănțeni: Sandi Constantinescu, Ion Bădescu, Scipio Vulcan, Calmis Ginsberg, Radovici, Dan Alecu.

După război a fost martor la impunerea sistemului totalitar. A fost epurat în 1948. Din cei 240 de avocați constănțeni, au rămas 30. Câțiva, mai norocoși, printre care și Aram Agop, au fost reprimiți. Elitele juridice au fost epurate. Unii au părăsit Constanța din timp, alții au fost arestați sau deportați la Bicăz sau în Bărăgan. Strălucitul avocat Sandi Constantinescu a ajuns dactilograf în București. Era văzut aplecat asupra unei măsute, într-un debit de tutun, bătând la masină jalbe și lucrări ale avocaților pledanți. Am citit de câteva ori volumul „Lupta pentru drept” de Rudolf von Ihering, editat de Institutul de Arte Grafice „Moderna”, str. C. Negri 16, Constanța, tradus de avocatul Sandi Constantinescu...

Prin pladoariile sale, Aram Agop a salvat viața, libertatea, averea și a usurat situația multor oameni, înfrângând cu demnitate ambiguitatea vremurilor. A pledat și în procese politice, ce se desfășurau într-o atmosferă orwelliană, în fața Tribunalului Militar. Martorii erau ridicati cu o zi-două înainte de proces și obligați să-și mențină declarațiile smulse cu forța de securitate. Își amintește de procesul în care a fost implicat cunoscutul profesor constănțean, Scrima, în care Tribunalul regiunii militare București, în baza unei apărări curajoase și abile, a dispus achitarea. După proces, avocatul a fost cercetat de securitate cu privire la presupusele relații ce le-ar fi avut cu familia inculpatului. Nici măcar nu se cunoșteau. Mult mai târziu, profesorul Scrima a transmis multumiri avocatului, printr-un intermediar.

Aram Agop, seniorul juristilor constănțeni, poate privi înapoi cu mândrie. Toată viața s-a condus după principiile codurilor juridice, a codului onoarei și a codului manierelor elegante. Este un reusit produs al școlii juridice românești interbelice.

TITUS RUSU

Exilul politic românesc (I)

În 1977, când am ajuns noi în Germania, numărul etnicilor români stabiliți aici era probabil de ordinul zecilor de mii - poate chiar o sută de mii sau mai mult - nu se știe, de vreme ce nu există nici o statistică. Chiar și o cifră aproximativă e greu de avansat, deoarece ei constituiau o masă difuză, amorfă, nestructurată, în care tendințele centrifuge, de îndepărtare și de separare erau mult mai puternice decât cele de apropiere. Din această pricină (la care se adăuga desigur și efectul altor factori), într-o emigratie de câteva zeci de mii de persoane, să zicem, asociațiile de români ce numărau 30-40 de membri erau socotite printre cele mai puternice. Evident, aprecierea de care se bucura o asociație sau alta se baza mai degrabă pe rezultatele activității acelui grup decât pe numărul membrilor săi. Aici ar mai trebui ținut seama și de faptul că societatea germană e îndeobște impregnată în raporturile cu străinii de o puternică mentalitate integrativă, în sensul asimilării lor. Desigur, cu excepția tinerilor, care par să aibă alte priorități, fiind obișnuiți de mici să trăiască împreună cu copiii de altă etnie etc. Altminteri, poți trăi cum vrei, ca român, turc, marocan sau indian cu condiția să respecti anumite reguli de convietuire. Dar vei fi privit cu mult mai multă simpatie dacă îți vei „germaniza” obiceiurile, felul de a trăi. Altfel spus, dacă vei renunța de a mai trăi ca „român”, „turc” etc. *Einleben* este termenul folosit pentru acest proces de asimilare, care într-o traducere aproximativă

• Biserica Sf. Gheorghe, Constanța

poezia română...urmăre din pag. 5

lui e simplă, directă, tragică, amintind de Saba, Traki ori Kavafis și preluând, decantată, experiența marilor miscări ale avangardei de la începutul acestui secol. În poemele mai lungi, derularea alertă a secvențelor frizează barocul, însă un baroc existential, cel al sfârșitului de mileniu, al debusolării interioare, al multiplelor decizii de luat și al neputinței de departajare. Versurile, în general cu un grad de disparitate între ele, își aduc fiecare suportul de real și de imaginar. Un suprasimt artistic dictează legăturile subtile — în fapt, cel mai adesea, rupturi ale discursului, decalaje de planuri, în locul obișnuitelor figuri de stil (comparație, sinecdocă etc.) pe care le folosește cu parcimonie. Căci Almosnino știe că nimeni altul să dea sens precis tăcerilor, pauzelor, spațiilor albe. Aceste intersticii cumulează forța versurilor de dinainte și prevestesc încordarea versurilor care urmează. Răscruci ale poemului, spații de odihnă și de reflecție asigură dezvoltarea nelinăre, imprevizibilă, a temelor abordate.

Extraordinarul degustător de poezie, care nu uită niciodată că el însuși e un creator de excepție, cu un acut simț al spațialității, e mereu dublat de subtilul traducător de inefabil, comentariile sale având consistență și pertinentă, sugerând la tot pasul piste inedite de abordare exegetică a operei cutărui sau cutărui poet, antologia sa fiind în egală măsură operă unui incurabil îndrăgostit de poezie, în sensul sublim al cuvântului, cât și a unui justiciar încumetat să-i dea Cezarului ceea ce i se cuvine de fapt. Cu antologia propusă de Constantin Abăluță suntem mai puțin singuri și mai puțin săraci, spiritualmente vorbind.

veșnic tână revistă

urmăre din pag. 11

la „Majestic”.

Constănțenii au prezentat un veritabil musical, în conformitate cu rigorile și cu exigentele mega-show-urilor de pe Broadway. Muzica lui Horia Moculescu, regizorul spectacolului acoperă 65 de minute din cele 115 ale unui demers revuistic non-stop, într-un ritm galopant, antrenant, extrem de solicitant pentru solisti, cor, orchestră și pentru corpul de balet care cântă și dansează atât în dulcele stil clasic cât și în priza eclatantă a unor melosuri moderne. În acest musical, cu vădite conotații religioase, încercat de sugestii didactico-moralizatoare, cei 34 de balerini și balerine stilati de Victoria Bucur, ordonează, potentează și colorează inteligent atmosfera. Dacă frumusețea liniei și a desenului coregrafic traduce mesajul idealic al reprezentății tomitane, meritul principal în definirea și conturarea acestui mesaj revine textierilor Dan Mihăescu și Ion Sapdaru, iar în ce privește susținerea mesajului, prin melos și vers, Horia Moculescu și poeta Carmen Aldea-Vlad detin atuurile armoniei și ale finalității etico-estetice a reprezentăției. De altfel despre acest spectacol al Revistei constănțene am scris pe îndelete în numărul din septembrie a.c. al revistei de cultură „Tomis”. Scenografia doamnelor Dana (Moraru și Lăzanu), cvasi-avangardistă, implant de elemente arhitecturale proprii mileniului următor în lumea acestui sfârșit de veac.

La „Majestic” o idee generoasă, prelucrată artistic de Cornel Udrea, dar de sorginte argehiziană: la periferia societății (în canale) sălășluiesc ființe ale căror scripuri de umanitate și tresăriri de sensibilitate rămân memorabile. În prezentarea ratatilor și a

neliniștilor lor s-a operat pe o scară lejeră de procedee comice: finetea parodiei s-a îmbinat cu satira biciuitoare, iar hazul infantil s-a convertit într-un umor de un cinism și de o amărăciune năucitoare (vezi scenetele „Concursul” și „Alegerile”). În contrastul izbitor, permanent subliniat, dintre lumină și întuneric, dintre angelic și diabolic, dintre puritate și mizerie fizică și morală s-a insinuat, grație decorurilor lui Ovidiu Pascal, coregrafiei costumelor și regiei Marceli Timiras, prezenta diafană a visului, nu ca tranchilizant, ca drog, ci ca adumbrire de speranță. Din spectacolul ploiestean am înțeles că frumosul artistic, exprimat îndeosebi prin muzică și dans, se decantează anevoios, dar temeinic și, odată cristalizat, pune puternic stăpânire pe toți aceia care-l recunosc cu ușurință și-l caută cu înfrigurare. Tocmai de aceea ne este greu să înțelegem de ce „Majestic” a fost frustrat de câteva premii care i se cuveneau cu prisosință. Să dăm Cezarului ce-i al Cezarului! „Fantasio” rămâne un simbol, un port-bonheur al Revistei românești, dar, alături de el, „Majesticul” prahovean este, de câțiva ani încoace, făuritorul unor acte de autentic divertisment și nu se poate face abstracție de el în ierarhizarea corectă și onestă a valorilor...

despre începuturile șahului

urmăre din pag. 13

executaris, expozans) pe de o parte, și încercarea stângace de romanizare a unor cuvinte grecești (*scoposul, metahiriseste*) pe de altă parte.

Oprindu-se asupra cuvântului *saracini* — altă denumire pentru arabi — M. Stere postulează că acesta „provine din latina medievală”. În fapt, prima mențiune a etnonimului *saracini* datează nu din

înseamnă a te integra în viața mediului.

Si cum prin părțile acestea ale Europei accentul se pune mai mult pe latura materială decât pe cea spirituală, a te integra, a te adapta înseamnă - desigur, pe lângă stăpânirea relativ corectă a limbii - să ai o anumită situație materială, o anume siguranță a zilei de mâine, un standard de viață ilustrat și de tipul de automobil pe care-l sofezi, și de faptul că ești proprietarul sau numai chiriasul apartamentului ori casei în care locuiești. Prin urmare, viața etnicilor români stabiliți în Germania s-a desfășurat pe acest fundal de tendințe asimilative, integrative. Cei ce reuseseră să ajungă la o situație materială bună încercau, de regulă, să dovedească și un grad cât mai avansat de asimilare în mediul german, considerând probabil că în felul acesta își asigură premisele continuării ascensiunii pe scara socială. Pentru care una dintre condiții - credeau ei - era tocmai încercarea de a-și nega propria origine etnică: se declarau, bunăoară, originari din România, dar nu etnici români, ci germani, evitând pe cât posibil contactul cu alți români (cu excepția, desigur, a rudelor sau a prietenilor mai vechi, ca și a celor dornici să parvină pe aceleași căi).

De aici, probabil, o trăsătură importantă a emigrației românești active - pe plan politic, cultural, social ori religios - și nu numai a celei din Germania: precaritatea mijloacelor materiale. Spre deosebire totuși de Franța, unde exilații români, în marea lor majoritate, se găseau „masați” în marea aglomerație urbană a Parisului, deci având posibilități rapide și ieftine de contact direct, în Germania ei erau împrăștiati pe o arie infinit mai mare, practic fără posibilitate de contact, distanțele uneori de sute de kilometri dintre diferitele „centre” românești reprezentând o piedică importantă pentru cunoaștere, colaborare, apropiere, etc. La sfârșitul anilor '70, în Germania, „aglomerări” semnificative de etnici români puteau fi notate în zona Frankfurt-Offenbach, la München și, ceva mai redusă, în zona Köln-Düsseldorf. Pe atunci, cele din Berlinul de Vest, Hamburg, Stuttgart, Mainz-Wiesbaden ori Nurnberg nu puteau fi considerate cât de cât semnificative, „dezvoltarea” lor fiind ulterioară - și anume, cam începând din a doua jumătate a anilor '80.

Am menționat anterior că, la un număr de câteva zeci de mii sau poate chiar peste o sută de mii de etnici români stabiliți în Germania, asociații cu câte 30-40 de membri erau socotite puternice. Câte astfel de asociații existau pe atunci în Germania? Câteva. Să le enumerăm. La München, grupul din jurul cenaclului „Apozitia”; la Freiburg, grupul din jurul *Institutului de Studii* și al *Bibliotecii Române*; în zona Frankfurt-Offenbach, cele două biserici concurente: cea de la Offenbach ținând de Patriarhia de la București, biserica „comunistă”, și cea de la Frankfurt ținând de Patriarhia de la Constantinopol, biserica „liberă” sau „de exil”; iar la Köln, asociația culturală *Cercul Democrat al Românilor din Germania*.

ION SOLACOLU

Evul Mediu ci din antichitatea târzie, mai exact din sec. IV. Și încă ceva! Sursa inițială este, după știința mea, una grecească (Synesius din Cyrene, dacă mi-aduc bine aminte) și nu latinească. În trecut amintesc că mie îmi sunt cunoscuți mai mulți demnitari bizantini, din sec. X, cu numele de Sarakinopolis (Petre Diaconu, „Despre organizarea administrativ-militară a regiunii Dunării de Jos în vremea lui Ioan Tzimiskes”, în „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie”, tom. 37, nr. 2, București, 1986, p. 167-178 și bibliografia de acolo). Acest nume se întâlnește sub forma de *Saracin*, *Seracin* și în onomastica românească (Iorgu Iordan, în „Dicționar al numelor de familie românești, București, sustine, desigur greșit, că seracin vine din *serafim*).

În lucrarea lui Marian Stere s-au strecurat câteva greseli tehnice, minore de altfel, ca de pildă: Claudella (p.12) în loc de Caudella, „să nu găsit” (p.191) în loc de „să nu fi găsit”, „anul 1844” (p.14) în loc de anul 1843.

Numele de Smârdan (p.15) dat unei ulite din zona Curtii Vechi București, n-avea cum exista în 1875. El a intrat în vizorul edililor comunali de-abia după terminarea războiului din 1877-1878, atunci când în mai toate orașele românești, anumite străzi au fost botezate, și rebotezate, după numele unor localități de genul: Plevna, Rahova, Grivita, Smârdan etc.

Dincolo de aceste observații eu voi sublinia reusita deplină a cărții lui Marian Stere. Prin contribuția sa publicul cititor și, în special, iubitorii de șah, vor intra în contact cu o operă — manualul lui Fr. Rujiți — aproape necunoscută până în prezent.

Expunerea bogăției de date este limpede, pe înțelesul tuturor, drept pentru care lui Marian Stere i se cuvine toată lauda.

Al șaselea Colocviu Național de Poezie Scurtă

În zilele de 18-19 noiembrie 2000, un mare număr de poezi, creatori de tanka, renku, haiku s-au întâlnit la Slobozia, la al VI-lea Colocviu național de poezie scurtă, care a avut loc la Biblioteca Județeană Ștefan Bănulescu Ialomița.

S-au dezbătut, în cele două zile de colocviu, probleme care frământă lumea poeziei haiku românești, soarta revistelor, alcătuirea unei antologii reprezentative, editarea unor lucrări de teorie literară. Au luat cuvântul: David Alexandru (Piatra Neamț), Ioan Marinescu (Cluj), Gabriela Isăilă (Sibiu), Dumitru Radu (Bacău), Clelia Ifrim, Dumitru D. Ifrim, Manuela Miga, Valentin Nicolitov, Emilia Dumitrescu, Jules Cohn, Vasile Moldovan, Bogdan I. Pascu, Valentin Busuioc, Cornelia Atanasiu, Vasile Smărăndescu (București), Ștefan Gh. Theodoru (New York), Laura Văceanu, Aidar Bechir, Radu Patrîchi, Ana Ruse, Dumitru Ene Zărnești, Ion Dragomir, Ioan T. Ștefan (Constanța), Alexandra Firiță (Bolintin Vale), Violeta Basa, Adriana Bănescu (Slobozia). Au fost prezentate eseurile: *Merii în floare* de Violeta Basa și *Poetica focului* de Dumitru Radu. Au fost acordate Premiile ORION pe anii 1999 și 2000.

Grupul de arte marțiale condus de Anghel Tănase a făcut o demonstrație.

Lui Șerban Codrin, conducătorul Scolii de tanka, renku și haiku de la Slobozia i s-a încredințat alcătuirea unei antologii românești reprezentative. În cadrul întâlnirii s-a organizat o sezoătoare literară, la care au citit toți cei prezenți.

„Steaua Dobrogei”

Ne parvin ultimele numere pe acest an ale revistei cu același nume, scoasă la Tulcea de câțiva entuziaști și pasionați publiciști, avându-i în frunte pe: Mihai Marinache (director), Gică Gică (redactor șef) și Constantin Bejenaru (redactor șef adjunct).

Revista strânge în paginile ei cu generozitate valorile literare și culturale, aparținând unor generații diferite din orasul de la portile Deltei: Gheorghe Bucur, Victor Baumann, Ștefan Caraman, Victor

Craus, Marian Dopcea, Ioana Marinache, Ernesto Mihăilescu, Suzan Mehmet, Adrian Pal, Steluta Pârâu, Gheorghe Bogorodea, Ion Tutunea, Lăcrămioara Manea, Valentina Popescu, Ștefan Mihalcea, Stanislav Popescu, Georgescu Nicolae, Mircea Popitiu ș.a.

Cu toate defectele ei — un pronunțat caracter local, publicarea cu ușurință a unor texte submediocre, grafică inadecvată, tehnoredactare și tipărire defectuoasă — publicația reprezintă, în cele din urmă, o gură de oxigen binevenită, o fereastră deschisă către lume, pentru creatorii nord-dobrogei.

calendar

- 1.12.1933 — S-a născut Ileana Jean, poet
- 2.12.1912 — S-a născut Gheorghe Chivu, pictor (d. 18.10.1986)
- 8.12.1876 — S-a născut Constantin Moisil, matematician (d. 20.10.1958)
- 10.12.1867 — S-a născut Grigore Antipa, biolog (d. 9.03.1944)
- 10.12.1954 — S-a născut Cristian Teodorescu, prozator
- 12.12.1954 — S-a născut Cristian Pricop, poet
- 13.12.1940 — S-a născut Ioan Crudu, poet
- 13.12.1987 — A murit Ion Acsinteanu, poet, prozator (n. 12.07.1905)
- 14.12.1950 — A murit Nicolae Timiras, poet (16.05.1876)
- 15.12.1939 — S-a născut Smaranda Jelescu, poet, prozator
- 16.12.1951 — S-a născut Ion Codrescu, poet, prozator
- 17.12.1929 — S-a născut Hortensia Teodorescu, poet, prozator
- 17.12.1988 — A murit Sorin Beiu, epigramist (n. 24.09.1915)
- 18.12.1929 — S-a născut Dionisie Sincal, publicist, prozator (d. 8.11.2000)
- 19.12.1970 — A murit Gh. Banea, prozator (n. 14.12.1891)
- 20.12.1900 — S-a născut Titus Cergău, poet, prozator, folclorist
- 20.12.1933 — S-a născut Traian Jacotă, poet
- 20.12.1951 — A murit Al. Gherghel, poet (n. 27.04.1879)
- 23.12.1921 — S-a născut Aurora Contescu, poet
- 27.12.1930 — S-a născut Albert Poch, grafician
- 27.12.1944 — S-a născut Ștefania Ploeanu, poet, eseist, traducător
- 27.12.1929 — S-a născut Hristofenia Cazacu, scenograf, decorator
- 28.12.1951 — S-a născut Sorin Rosca, poet, publicist
- 31.12.1914 — S-a născut Tatiana Gălușcă-Cârșmariu, folclorist

GELU CULICEA

INGERUL SIPITULUCA. (*Observator cultural*, 33, 10-16.10.2000). *Observatorul* ne arată pituluca supunând spre adâncă bărfire două dintre cărțile neasemuitului caivanez: **Ultima noapte de dragoste și întâia noapte de filosofie** alături de **Fragmente dintr-un discurs în?comod**. Din cele spuse despre cea dintâie de Catrinel Popa, am reținut: „Într-un cuvânt, discursul său pare că se deconstruiește, pe măsură ce se construiește, pentru a se reconstrui...” (dacă o spunea Ion Diaconescu, o citeam în *Catavencu* la „Bula demnitarului”); „Într-un cuvânt domină și se domină” (curat cuvânt!). Cam subredă fătuca pentru a ne lumina bahluviziunile magistrului... Într-un cuvânt, cum ar fi spus chiar C.P., totu-i bine dar atunci de ce a ieșit asta de prost?

ASTA-ȘI SITUATIA. (*Observator cultural*, 34, 17-23.10.2000). Carmen Mușat scrie despre *Sancho Panza al II-lea* de Costache Olăreanu, Paul Cernat despre *Poezia română după proletcultism*, antologia realizată de Constantin Abălută, Alexandru Matei despre Yasmina Reza, unul din numele care se impun în dramaturgia contemporană (în curând va fi jucată și în România), Raluca Alexandrescu îi ia un interviu lui Traian Coșovei (pretios, inodor, incolor, insipid, n-are zvâc, cum poa' să scrie omul așa proză?!), Alex. Leo Șerban se conversează cu Tom Tykwer, cel care a făcut *Aleargă*, *Lola*, *aleargă* (și eu, prostul, n-am intrat în cinematograful când am văzut afișul — dar dacă afișul e singura informație pe care o avem despre un film?! Evident că la noi n-ar intra nimeni la un film de Kaurismäki sau von Trier decât dacă ar juca Stallone ori Sharon Stone sau ar fi din seria Star Wars).

ATENȚIE LA CEAPĂ! (*LucaPălău*, 36, 18.10.2000). Marian Popa, *Cu privire la lacrimi*, o proză care se vrea articol. „Am trăit într-o lume prăpădită și pervers egalitară”; „Uzinele Bășinatoarea”; „Timpul trece, Stalin murea”; „Apoi a venit *dăschiderea* spre Occident”; „Plânge Rocky unu, doi, trei, patru? Plâng Rambo, Conan, Marlowe, Tiger Man, Superman, Batman, Dracula, Lemmy Caution, Freddy Nightmare, Terminatorii, Alienii, Ghost-bustersii, supereroii americani care au făcut harcea-parcea toate mașinările și masinațiunile germane din ultimul Război Mondial și din tăte cele galactice, boceste Jimmy Bond?”; „inclusiv Eminescu, ăla”; „gosismul de din '68”; prezervativ mao-sado-structuralisto-guevarotroktiste”; „Hăulică nu plânge — el hăulește!”;

„malazii cu inflamtații la matul gros”; „Cine plânge, trăiește mult, conchide Universitatea din Minnesota. Și concluzia aflată mă umple de furie. Cineva m-a mintit până acum și m-a frustrat de posibilitatea de a trăi mai mult — cine oare a avut interes să-mi fure din viață? De ce-a trebuit să plâng atât de puțin?”

SORĂ CU ROMÂNUL. (*România literară*, 41, 18-24 octombrie 2000). Mircea Mihaies se ocupă de FNI, adus zilnic pe ecranele televizoarelor de „gospodine disperate, de matusalemi tari de ureche dar buni de gură”, „feneistul smecher”; „fratii doctorului Oană, mirobolantul efedrinolog al gimnastelor olimpice”. Adică, „niște cetățeni pe care-i doare-n cot de stat vin acum și pretind ca douăzeci și trei de milioane de fraieri să plătească pentru două sute cincizeci de bandiți și vreo sută de mii de speculanti care nu acceptă să piardă la loz în plic!” Ideea cea mai năstrusnică a acestora e că nu vor să li se dea înapoi suma pe care au băgat-o în afacere, ci aceea cu care au fost duși de nas că o vor câștiga. Cum ar veni eu, jucător de bingo, nu vreau să mi se dea 10.000 cât am dat pe bilet, ci potul cel gras de 100 milioane care mi s-a promis. Stiu că e puțină exagerare în ce am spus, dar, la urma urmei, ei nu exagerează? Hiperbola e soră cu românul.

BĂI, OPTZECISTULE! (*Contemporanul*, 40, 19 octombrie 2000). Aura Christi pomeneste de „Suflete moarte”, dând și titlul original, scris pe românește, desigur: „Miortvâe dusi”. Cu â, pentru a evidentia originea latină a cuvântului, nu? Care ar fi fost, probabil, miortva — miortvae. Ce vorbeam, mai deunăzi, despre caraghioslăc?

Victor Scoradet consideră că piesa *Cafeaua domnului ministru* a „vajnicului optzecist” Horia Gârbea este o sumă de „palide jocuri lexicale” dar „publicul e atât de înșelat de comedie, încât aproape că râde în căteva rânduri”. Optzecistule! (Ce-o fi zicând Dan Silviu Boerescu despre chestia asta?)

OLĂREANU, MINCU ȘI MADIAMANGALENA (*Adevărul literar și artistic*, 541, 24 octombrie 2000). Costache Olăreanu, portretist: „Poetii adevărați nu se îmbracă și nu se dezbracă niciodată. Ei sunt ca îngerii. Impresia mea a fost că Andritoiu ăla își mototolea într-adins hainele”; „Când își citește versurile, ai senzația că alți cu ea în pat și că în ureche auzi șoaptele unei femei nesătute” (Ana Blandiana); „De fiecare dată mi-a venit să-i pun piedică” (E. Barbu); „Asa, băiete! mi-a venit să-i strig. Dă-i înaintea! Nu te lăsa! Mama lor de cuvinte!” (Nicolae Breban); „Un Crohmălniceanu femeie” (Nina Cassian); „Figura lui acoperea tot ecranul” (Iulian Mincu).

TOCSOU A LA CREM. (*Observator cultural*, 35, 24-30 octombrie 2000). Târgul de carte de la Frankfurt este prezent pe două pagini (câteva impresii cam expediate ale lui Florin Erhan și textul scris de Dan C. Mihăilescu pentru catalogul românesc).

Așteptăm o tratare adevărată a evenimentului. Poate săptămâna viitoare. Să reținem, totuși, finalul textului semnat de Dan C. Mihăilescu: „Cu voga impresie că multe dintre caracteristicile enumerate mai sus reprezintă note comune ale Estului european postcomunist, închei cu nădejdea că, într-o zi, într-una din aceste țări, cineva va avea inițiativa editării unei reviste cu adevărat est-europene, prin care să ne cunoaștem, în sfârșit, unii pe alții, în deplină libertate. Până atunci, stăm cu toții cu ochii pironiți spre Vest, cu picioarele în Est și mijlocul ființei... nicăieri!”.

AFACEREA GAO. (*România literară*, 42, 25-31 octombrie 2000).

Rodica Binder și Adriana Bittel au muncit din greu să găsească informații despre „celebru” laureat cu Nobel pe 2000, Gao „Singtien” (asa a aflat A.B. că se pronunță numele chinezului francez). Și ce aflăm? Că unii îl consideră doar un epigon al avangardei occidentale pe care a introdus-o în China traducându-i pe Beckett, Ionesco și Artaud. A căror influență o si recunoaște, de fapt, după cum reiese din materialele găsite de mine pe Internet, că am făcut și eu săpăturile mele și am găsit mai mult decât situl Academiei Suedeze.

UMBEA LUI TÂRLEA. (*Contemporanul*, 41, 26 octombrie). Nicolae Breban se folosește încă o dată de numele lui Alexandru Ivăsiuc pentru a povesti despre sine, pentru cei care încă n-au aflat că „din tinerețea mea literară, am luptat aprig” etc., „cronici în care apărea și numele meu”, și mai etc., ca să nu mai vorbim de s.c.l. ori ș.a.m.d.

Cătălin Târlea ia atitudine în contra *Regimului Constantinescu*, campionul abuzurilor după cum „vom arăta acest lucru în săptămânile următoare”. Si mi-am zis atunci în barbă: uite c-am scăpat de grija unei pagini! Evident că *Regimul* are ceva cu „presa democratică” (nu mă ntrebati care-i aia, probabil ce rămâne după ce se înlătură „o anumită parte a presei”). Dar nu pot să nu remarc semnalarea unui „abuz al acestui regim politic”: declarația lui Radu Sârbu prin care cere să i se interzică lui C.T. Popescu accesul pe posturile de televiziune. Evident, nimic despre „democratul” CTP care cerea ceva mai mult pentru Radu Sârbu. Toate

ca toate, dar de unde până unde regimul politic actual = Radu Sârbu? Ei, de-ale lui Târlea!

„SI DUMNEZEU MI-A SPUS: VEZI, ACOLO JOS ESTE RAIUL”. (*Ziarul de*

duminică, 23, 27 octombrie 2000). Să începem cu ce avem de terminat, vorba unui personaj celebru, citându-l pe Bogdan Ghiu: „Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 2000 este o reușită”. Da. Un adevărat tun, cum se zice. „Odată l-am văzut chiar pe Dumnezeu. L-am văzut din profil. Si Dumnezeu mi-a spus: *Vezi acolo jos este Raiul!*” (Florin Trămbițanu, internat într-un Centru de recuperare neuropsihică, discutând cu Lucian Vasilescu).

APOCALIPSA ȘI MANUALELE ALTER-NATIVE. (*Observator cultural* 36, 31 octombrie 2000). O dezbateră pe tema literaturii române în manualele alternative e găzduită de Carmen Musat și Gheorghe Crăciun. „Marele câștig al acestor programe și al acestor manuale este încurajarea gândirii fiecăruia și a îndrăzneliei de a-ți exprima propriul punct de vedere în absolut orice fel de situație” (Carmen Musat); „Noua programă îi oferă elevului sansa de a fi contemporan cu literatura timpului în care trăiește” (...); „Să stie că încă mai există scriitorii în țara asta, că n-au murit toți” (Rodica Zane); „manualele au luat-o înaintea dictionarelor!” (Gheorghe Crăciun); „Si mai există și problema profesorilor” (Rodica Zane); „necazul este că cele care propun comentarii tradiționale și conservă o imagine idilică sunt alese cu precădere” (Florentina Sămihăian).

Apocalipsa hip-hop este titlul folosit de Alex. Leo Șerban și Mihai Chirilov în articolul despre filmul *Dogma*.

CALIFORNICATION. (*România literară*, 43, 1 noiembrie 2000). „Singurul instrument de conducere al unui prim-ministru român e parul” (Mircea Mihaies, evident!).

Si bombonica pe care o aștept de mult: o cronică la *Sexus* de Henry Miller (Geo Vasile — *Captiv în Sexland*: „provocare obscenă”, „spiritualitate avântată”, „tonalitate expresionistă”, „lirism simbolic”, „reverie surrealită”, „expert anatomist și semiolog al acuplării”, „decameronul american al anilor '30”, „sexofiliul Henry Miller”, „infernul cuplului conjugal”, „Henry, obsedat în fond nu de sex, ci de interogația fundamentală: *Care este eul meu cel adevărat?*”, „maestru al pozițiilor contorsioniste de maxim randament” (de ce m-am gândit, citind asta, la lucru mecanic, la joule, la degajare de energie, la locomotive, motorase, tractorase?), „o frescă americană în cel mai curat stil european”, „smulgerea cu pielea cu tot a măștilor nu exclude compasiunea pentru dezmostenitii capitalismului” (unele cărți își lasă amprenta și în stilul celor care le discută, nu?), „Viață de câine. Viață de artist. *Sexus* este expresia ieseirii din această înfiorătoare dilemă”. A fost, pentru dumneavoastră, Di Geo Vasile.

MICHAEL HAULICĂ

Cărți primite la redacție

- **Cartea de colecție secolele XV-XX** de Ana Andreescu. (Istoria cărții și a tiparului. Ed. Meridiane);
- **Cambei în China** de Lucian Vasiliu. (Însemnări de călătorie, Ed. Sedcom Libris);
- **Faldurile Mnemosynei** de Florin Faifer. (Eseistică, Ed. Junimea);
- **Nimeni nu-i profet în țara lui, ci în exil** de Titu. Popescu. (Eseistică, Ed. Danubius);
- **Detentia și sfârșitul lui V. Voiculescu** de Florentin Popescu. (Pagini de istorie literară, documente inedite, Ed. Vestala);
- **Distilierii nocturne** de Gheorghe Istrate. (Versuri, Ed. Signata);
- **Parodii optzeciste** de Liviu Capsa. (Poezie, Ed. Paralela 45);
- **Pământul ne rabdă pe toți** de Vasile Selaru. (Proză, Ed. Orientul Latin);
- **Omul care aduce hazul...** de Jean Badea. (Micromonografie despre actorul Jean Constantin, Ed. Leda & Muntenia);
- **I.L. Caragiale, comerciant la Buzău** de Nicolae Penes. (Pagini de istorie literară, Ed. Monteoru);
- **Privighetoarea ciocusă** de Cornel Udrea. (Proză umoristică, Ed. Casa Cărții de Știință);
- **Lebăda mhamură** de Cornel Udrea. (Proză umoristică, Ed. Napoca-Star);
- **Călătorii în Arcadia** de Șerban Codrin. (Antologie a scriitorilor din Ialomița, Ed. Anteu);
- **Cântecul lumânării** de Minerva Chira. (Versuri, Ed. Clusium);
- **Filosofia culturii în scrierile sociale și politice ale lui Mihai Eminescu** de Geta Deleanu. (Eseistică, Ed. Metafora);
- **Solstitiu câinelui** de Viorel Mirea. (Versuri, Ed. Cartea Românească);
- **Tucapai** de Andrei Dumitru Iacobas. (Roman, Ed. Tilia Press International);
- **Clopotul frigului** de Dumitru Frunză. (Versuri, Ed. Orion);
- **A doua înviere** de Lazăr Băciuc. (Eseuri, reportaje, interviuri, Ed. Orion);
- **Niciodată, cândva** de Gabriel Penes. (Versuri, Ed. Monteoru);
- **Rotire continuă** de Oana Ninulescu. (Versuri, Ed. Examen);
- **Poeme de sedus realitatea** de Ioan F. Pop. (Versuri, Ed. Dacia);
- **Tratat la psihiatrie** de Gelu Vlasin. (Versuri, Ed. Vine);
- **Sinuciderea Umbrei** de Anca Mihaela Păslaru. (Versuri, Ed. Cronica);
- **Decalog erotic** de Anton Onig. (Proză scurtă, Ed. Alissya).

EDITURA NICULESCU

Editura Niculescu — firmă privată, cu un profil editorial axat pe carte școlară (inclusiv manuale), limbi străine (o gamă întreagă de dicționare, ghiduri de conversație), lucrări de informare, utilitare, cărți pentru copii. (România, 78182, București, Str. Octav Cocârâșcu, 79, sector 1; tel/fax 0040-1-224, 2898; 0040-1-222-03.72; E-mail: editura @niculescu.ro; Internet: www.niculescu.ro).

Printre cărțile editate:

- ELLEN HENRICH-KLEIN: **Gramatica limbii engleze**;
- LAROUSSE. JEAN PIERRE BERMAN — **Teste de limba engleză (200 teste pentru evaluarea și perfecționarea cunoștințelor)**
- DAN DUTESCU: **Limba engleză fără profesor**
- ALEXANDRA MIHĂILESCU, ELENA RIESWICK **Gramatica limbii engleze, prin teste**
- LAROUSSE. JEAN ANTRET, ANN PETERS, JEAN MICHEL ROVIER — **Engleza rapidă — progrese vizibile în 2-3 săptămâni**
- REGINA LUBKE — **Gramatica limbii franceze**
- ARISTITA NEGREANU — **Metodă modernă de franceză pentru începători**
- CAMELIA RĂDULESCU — **Spaniola pentru începători**
- DORA SCHULZ, HEINZ GRIESBACH — **Germana intensivă**
- GEORGE LĂZĂRESCU — **Dicționar româno-italian**

REDACȚIA

Ovidiu Dunăreanu
Redactor șef adjunct

Redactori: Nicolae Motoc, Gabriela Inea, Dan Persa, Sorin Rosca, Iulia Pană, Mădălin Roșioru

Culegere și tehnoredactare computerizată:
Aura Dumitrache

O PRIVIRE SPRE MARE

Cer și Mare sunt inseparabile într-o grandioasă privelistă; foarte simple și foarte libere în aparență, dar mereu schimbătoare prin întreaga întindere a imensei lor unități, și totuși fidele propriei lor imagini, vizibil menite să reia aceleași stări de calm și frământare, de tulburare și de limpezime.

Te poți considera temerar la malul mării, dacă încerci să descifrezi ceea ce se naște în fața ta; mai ales atunci când, simțind pe buze gustul sărat și auzind susurul sau izbucnirea valurilor, cutezi să răspunzi acestei prezente atotputernice, îți vin în minte gânduri răzlete, frânturi de poeme, umbre, speranțe, temeri; imaginea care se oferă, care se retrage cu prudentă, incită imaginația prin propria sa măreție, care îmbie prin oglinda suprafetelor sale, dar înspăimântă prin adâncurile necunoscute.

Iată de ce se poate spune că nu există ceva mai bine personificat ca marea. A fost numită, pe rând, bună, rea, perfidă, capricioasă, tristă, nebună, furioasă sau îngăduitoare; i s-au atribuit contradicțiile, tresăririle, visele unei ființe vii. Îi este aproape imposibil spiritului să nu-i atribuie viață acestui mare corp lichid, asupra căruia acțiunile conjugate ale pământului, ale lunii, ale soarelui și aerului își fac jocul de efecte și lumini. Ideea caracterului fantastic și violent voluntar pe care străbunii îl atribuiau divinităților, și pe care noi îl atribuim uneori femeilor, se impune și în fața mării. O furtună poate apărea din senin, în doar două ore. O perdea de ceață se poate forma sau împrăstia ca prin magie.

Două alte idei, foarte simple și libere, se nasc din undă și spirit. Prima este ideea de fugă; a fugi pentru a fugi, idee care zămislește o bizară imagine a orizontului, un elan virtual spre larg, un fel de pasiune sau de instinct orb al plecării. Mirosul aspru al mării, vântul sărat care te face să respiri nemărginirea, jocul colorat și mișcările porturilor transmit o neliniște minunată. Poetii moderni, de la Keats la Mallarmé, de la Baudelaire la Rimbaud, au creat versuri pline de neliniște care trezesc conștiința și o zdruncină, așa cum briza rece se strecoară printre stâncile pe care navele le colesc.

Cealaltă idee este probabil cauza profundă a celei dintâi. Nu poți să vrei să alungi decât ceea ce reîncepe. Reluarea infinită, repetiția în întregime brută și încăpătânată, socul monoton și reluarea identică a undelor care se împletesc, inspiră sufletul obosit să prevadă ritmul său invincibil, notiunea aproape absurdă a Eternei Întoarceri. Dar în lumea ideilor, absurdul nu jenează puterea: puterea reprezintă insuportabila impresie a unui etern reînceput, care se schimbă în dorința furioasă de a întrerupe ciclul viitor, întărâtă setea de *spuma necunoscută*, de timp neîntințat și de evenimente variate.

În ceea ce mă privește, consider toată această fascinație a mării ca o dezvoltare a ceea ce este *posibil* în ochii mei. Am petrecut nenumărate ore privind-o fără să o văd sau observând-o fără un cuvânt interior. Uneori nu văd mai mult decât orice privire naivă încearcă să vadă, și asta nici nu are nume. Cum să te desprinzi de astfel de priviri? Cine poate să scape prestigiului acestei viei inertii a maselor de apă? Ea, marea, are privilegiul transparenței și reflexelor, al repaosului și al mișcării, al păcii și al tulburării; dispune și dezvoltă în fața omului, în forme fluide, legea și sansa, dezordinea și durată; arată calea sau barează drumul.

Reveria pe jumătate savantă, pe jumătate puerilă, dezbină, elucidează, combină nenumărate amintiri despre mare ca niște epave spirituale de diverse vârste și din diverse etape: *lecturi* din copilărie, amintiri de călătorie, elemente de navigație, fragmente de cunoștințe exacte...

Cunoaștem deja că această mare imensă acționează ca o frână asupra globului, încetinindu-i rotația. În era geologică, ea reprezenta zăcămintul unei roci lichide care ținea în suspensie toate corpurile planetei. Câteodată spiritul riscă în profunzime. El resimte presiunea în creștere: inventează adâncimea din ce în ce mai tenebroasă. El găsește aici fluxul apei celei mai pure, sau mai catifelate, sau mai reci; fluxii întortocheate care circulă și se închid în ele însele, care se împart și se reînnoadă, ating ușor continentele, duc căldura către frig, aduc frigul către căldură, tocesc carenele de gheață ale blocurilor care se smulg din banchizele polare —

introducând un fel de schimburi analoge cu cele din viață, în plenitudine și transformarea continuă a apei inerte.

Acest calm imens, de altfel, emoționează frecvent prin vibrațiile foarte rapide, mai prompte chiar decât sunetul, care incită și aduc bruste deformări ale suportului mării. Unda surdă se propagă dintr-o extremitate în alta a oceanului, se lovește dintr-o dată de soclul monstruos al pământurilor tăsnitoare, asaltează, striveste, devastează platformele populate, ruinează culturile, lăcașurile și întreaga viață.

Există oare vreun om care să nu fi explorat în eul său natura abisală? Așa cum există locuri celebre pe care orice vizitator trebuie să le fi vizitat, există locuri de fantezie și stări inimaginabile care se formează în toate mințile și răspund într-o manieră ingenuă aceleasi irezistibile curiozități.

Suntem toți niște poeți-copii atunci când ne gândim la adâncul mării și aici ne pierdem încântați. Reușim să creăm cu fiecare pas

a căror *altitudine* medie este de o leghe, această bizară linie de plutire, care se întinde pe un spațiu la fel de mare ca Rusia europeană, fabulos populat de toate speciile de pești și crustacee. Anumiți cercetători care i-au evaluat enormitatea, spun că ea reprezintă sute de milioane de kilometri cubi de materie vegetală, în care rezervele incalculabile de sodiu, potasiu, clor, brom, iod și altele sunt acumulate.

Această prodigioasă producție de viață, această reunire de substanțe organice ajută câteva spirite să înțeleagă formarea zăcămintelor de petrol. Alga care a apărut prin ridicarea fundului mării, încetul cu încetul acoperită și tratată de ploii, s-ar descompune și s-ar reduce în hidrocarburi.

În mod misterios, marea este legată de viață. Dacă viața este de origine marină, cum atâtor persoane le place să gândească, e de presupus că în acest mediu primar ea se arată infinit mai puternică, mai diversă, mai abundentă, mai prolifică decât este pe pământ. Anumite locuri din mare, zone intermediare între suprafață și marile profunzimi, anumite drumuri variabile prin

• Biserica din lemn Sf.Mina, Constanta

imaginar aventura și teatrul. Jules Verne devine astfel un Virgiliu care ghidează tinerii în Infern. Pante, câmpii, păduri, vulcani, gropi uriase, biserici de coral cu bratele aproape vii, populații luminoase, tufisuri tentaculare, creaturi spiralate și nori alcătuiți din solzi, toate aceste peisaje de nepătruns și bănuite doar, devin peisaje familiare. Circulăm ca niște scafandri în aceste umbre colorate, pe sub cerurile lichide unde când și când, ca niște îngeri răi pe mare, formele greoaie ale navelor de croazieră.

Pe stâncă sau pe nămolul de pe fundul mării, pe un pat de scoici sau de plante, uneori vine încet, calm, să se așeze, să se culce, la capătul unei lente coborâri, enorma carcasă a unui vapor *care a băut*. Acolo, sub 2000 de metri, Titanicul închide în el o „culegere” foarte completă a ceea ce înseamnă materialul civilizației noastre: instrumente, unelte, bijuterii, moda unei anumite epoci.

Există însă în Oceane minuni adevărate și aproape sensibile, a căror imaginație se confundă. Vorbeam de pădurile submarine; ce să spui de o pădure în stare liberă, fără rădăcini, mai deasă, mai încălțită, mai plină de viață decât cea mai virgină dintre pădurile terestre? Gândiți-vă la această regiune atlantică ce închide o buclă din Gulf-Stream și unde plutesc Sargassele, o masă imensă de alge, un fel de nebuloasă de celuloză care nu se hrănește decât din apa îmbogățită din toate corpurile pe care aceasta le ține dedesubt. Nici o legătură nu se poate fixa în aceste adâncuri,

apă sunt ocupate sau străbătute de o multime incredibilă de ființe, câteodată mai grăbite decât mulțimea din intersecțiile unei mari capitale. Nimic nu te face să te gândești mai mult la natura adevărată sau naivă a vieții ca un banc de pești. Poate că, pentru a exprima acest sentiment, ar trebui să scriu acest cuvânt la singular — făcând din aceste fapte o materie, o materie compusă, fără îndoială, din unități individuale organizate, dar al căror ansamblu se comportă ca o substanță supusă unor condiții și unor legi exterioare foarte simple.

Mă întreb dacă întregul pret pe care îl atribuim existenței, valoarea, semnificația ei, pasiunea metafizică după care considerăm că fiecare individ este un eveniment izolat, incomparabil, produs o dată și pentru totdeauna, nu reprezintă cumva consecința rarității și fecundității mediocre a mamiferelor care suntem? Se vede în adâncul mării că multiplicarea extravagantă a animalelor care mișună este din fericire compensată prin distrugerea pe care și-o fac unele altora. Există o ierarhie a devoratorilor; dar un echilibru statistic se restabilește neîncetat între speciile răpitoare și speciile care sunt devorate. Moartea ar părea atunci o condiție esențială a vieții și nu un accident care de fiecare dată ne apare ca o minune înspăimântătoare; ea apare ca o continuare a vieții și nu ca un refuz al ei. Pentru a *trăi*, viața trebuie să cheme la ea, să *aspire* nenumărate ființe zilnice, să *expire* atâtea altele; dar o proporție destul de constantă trebuie să existe între aceste

numere. Viața nu acceptă deci supraviețuirea.

Cred că cel mai fericit neam din lume, l-am descoperit într-o trupă de purceluși de mare. Se văd de la înălțimea navei și ai crede că privești semizeii. Când amestecați în spumă, abia atingând aerul, jucându-se cu focul soarelui gol; când pe ascuțitul provei, care despică plenitudinea apei, hărțuind-o și incitând-o cum fac toți câinii în fața calului. Se cred puternici, ageri, au puține motive de teamă; ei se mescă minunat prin spațiul marin, eliberat de greutate, dezrobiți de orice suport; asta înseamnă că trăiesc într-o stare pe care noi n-o cunoaștem și pe care încercăm s-o atingem, treziți de reîntoarcerea la starea de peste.

Libera mobilitate pare omului o condiție supremă a „fericirii”; el o urmărește prin tot ceea ce întreprinde, el o simulează prin dans și prin muzică; el o atribuie trupurilor glorioase ale celor alesi. Acești zglopii purceluși de mare îi inspiră invidie. Iată de ce, omul privește și navele, chiar și pe cele mai greoaie și mai urâte, cu tot interesul pe care-l are în inimă pentru ideea de mișcare.

Nu există, după părerea mea, loc mai pitoresc care să echivaleze imaginea văzută de pe terasa unui port. Ochiul posedă marea, orașul, contrastul lor și tot ceea ce închid și transmit, la orice oră a zilei, cercul rupt de precipitații și de diguri. Respir fumul, vaporii, mirosurile și briza cu frenetică bucurie. Îmi plac praful de paie și cărbune care se ridică de pe chei, mirosurile extraordinare ale docurilor și hangarelor în care fructele, petrolul, vitele, pieile netăbăcite, scândurile de brad, mirosul de pucioasă, cafea, compun valentele olfactive. As fi în stare să petrec zile întregi ca să privesc ceea ce Joseph Vernet numea „diferitele activități dintr-un port al mării”. De la orizont până la linia netă a digului și de la muntii transparenti ai coastei îndepărtate până la luminile candidă ale farurilor, ochiul îmbrățișează ceea ce este în același timp uman și inuman. Oare nu este aici chiar frontiera unde se întâlnește starea etern sălbatică, natura fizică brută, prezența mereu primitivă și realitatea în întregime virgină, cu opera mâinilor omului, cu pământul modificat, cu simetriile impuse, cu energia deplasată și constrânsă și întregul aparat al unui efort a cărui lege evidentă este finalitatea: economie, previziune, speranță?

Fericiti cei trăndavi care stau la soare sprijiniți în coate pe parapetul din piatră albă pură întruchipată în diguri și în spărgătoarele de valuri! Alții stau pe burtă pe blocurile din piatră măcinată de vânt, împinse neconținut, în larg. Alții pescuiesc; își înțeapă degetele sub apă în coloniile de purceluși de mare, desprind cu cutitul scoicile lipite de roci. Există chiar în jurul porturilor o faună a unor astfel de lenesi, jumătate filozofi, jumătate moluste. Nu sunt tovarăși foarte plăcuți pentru un poet. Ei sunt adevărații iubitori ai teatrului marin; nimic din viața portului nu le scapă. Pentru ei, ca și pentru mine, o sosire, o plecare sunt fenomene întotdeauna noi. Se discută despre siluetele descoperite departe. Orice particularitate descoperită în forme sau în roci, provoacă o serie de ipoteze. Este judecat caracterul marinarilor după modul în care știu să-și primească comandantul... O navă uriasă se apropie; o pânză a unei bărci de pescari se umflă și se îndreaptă spre larg. Câteodată, așa cum bogatul și săracul se întâlnesc pe stradă, yahtul foarte curat, suplu, elegant, lunecă de-a lungul vechilor ambarcațiuni, bărci și bricuri fără vârstă, încărcate de cărămizi sau de butoaie de vin, înconjurate de lucruri ruginite, vechi ambarcațiuni ale căror pânze sunt doar niște zdrențe; picturi, accidente oribile; pasageri, găini și un câine dintr-o rasă nedefinită. Dar se întâmplă ca venerabila ambarcațiune care duce toate aceste nimicuri să fie de o ținută încă fermecătoare. Aproape toate adevăratele frumuseți ale unei nave sunt ascunse sub apă; restul este *operă moartă*. Mergeți în cale sau în bazinele pentru reparații dintr-un port și veți avea prilejul să admirați grația și forța carenei, modulațiile foarte delicate și minutios calculate ale formelor care trebuie să satisfacă atâtea condiții simultane. În asta constă cred forța artei; nu există arhitectură mai sensibilă și mai perfectă ca aceea care durează un edificiu mobil, chemat de neliniștea depărtărilor.

traducere de
CRISTINA TAMAS

◆ Revistă editată de Consiliul Local al Municipiului Constanta cu sprijinul Ministerului Culturii și al Casei de Editură „Ex Ponto” ◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

• Redactor șef: CONSTANTIN NOVAC

• Adresa: Constanta, Piata Ovidiu nr. 12, (Muzeul National de Istorie si Arheologie), tel fax 61.11.72, 61.10.79 ISSN 12208167 • Tiparul: INFCON S.A. Constanta • Cititorii din străinătate Se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-57, fax 0040-1-222.64.07; 222.64.39, telex 11995, Piata Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucuresti, România • Redactor de serviciu: SORIN ROSCA